

תשובות הגאונים

אשר העתיק מקובץ כ"י, והגיה אותן והוסיף בהן הערות,

מהר"ד יעקב מוסאפיה זצ"ל
מ"ץ בק"ק איספאלטרו בדאלמאציאה יע"א.

יוצאות לאור בפעם ראשונה

נ"י

חברה "מקיצי נרדמים"

ליק

בשנת ה' אלפים תרכ"ד לב"ע.
נדפסו האדון רודאלף זיבערש.

ס פ ר י ם

היוצאים לאור בפעם ראשונה

ע"י

חברת "מקיצי נרדמים"

תחת השגחת ראשי החברה:

יחיאל מיכל זקש בבערלין,
נחזן אדלער הכהן בלאנדאן,
אברהם הכהן (המטונה אלברט כהן) בפאריז,
שמואל דוד לוצאטו בפארוכה,
יוסף צעדנער בלאנדאן,
מתתיהו שטראשון בוויילנא,
אליעזר ליפמאן זילבערמאן בליק.

שנה ראשונה: תרכ"ג — תרכ"ד.

חשובות הגאונים.

Lyck 1864.

Gedruckt bei Rudolph Siebert.

הקדמת המעתיק והמעיר.

התשובות האלה אשר הנכי מוטיא לאור המה נלקטו מקובץ א' כתב יד אשר בא לידי בתורת שאלה (וכתוב בתחילת הספר מיד הגאון הרב חי"ד אזולאי ז"ל שהוא לוב להעתיקו מתוך קובץ ישן הנמצא באחת מערי איטליא) והוא כולל פסקי ר' ישעיה מטראני על שלש מסכתות יבמות גדרים וגדה. הלכות הרמז"ן על גדרים ובכורות וס"ת גאוניש בשני חלקים. הראשון כולל קכ"ד סימנים והשני בלתי שלם ומסיים בס' ק"י. ואולם רבים מהסימנים ההם אינם תשובות כי הם לקוטים מספרי קדמונים. יש מפירושי רבנו חננאל (רובם על מס' ברכות) ויש מרבנו נסים ויש מספר הלכתא גברותא לרב שמואל הנגיד ומספר העתים לר' יהודה אלברלוני וגם מס' הישר לרבנו חס ומס' התרומות ואחרים. התשובות אשר בחלק הראשון רובן מגאוני בכל אף יש בהן גם איזה תשובות מרבנים מאחרים. ואשר בחלק השני כלן מגאוני בכל אמנם יש מהן אשר כבר נכתבו בחלק הראשון. האסיפה הזאת לפי הנראה נעשית באחת מערי פרוזינצא כי יש בה כמה וכמה פירושים מר' אשר מלוניל וגם תשובות מר' משולם בר' יעקב ור' אזרהס אז ב"ד וחתנו הראב"ד. וכבר יש אסיפה אחרת הנעשית שם וממנה חובר ס' תמים דעים אשר נקצנו באו בו הרבה תשובות מרבני פרוזינצא וגם לקוטים מספריהם ומעט מתשובות גאוני בכל. וגם שם מפוזרים כה וכה ליקוטים מפירושי רבנו חננאל ומספר העתים וס' הישר כמו בקובץ הבא לידי.

ואנכי בראותי הפנינים היקרים הנקצנים במחברת הזאת נתתי אל לבי להקדיש עמותי להעתיקה וחשנתי להציב התשובות לבדנה והליקוטים לבדם ולא בערבוב כאשר נסדרו מאת המאספים.

והחילותי

והחילופי לכתוב התשובות מגאוני בבל. ומידי כתבי תיקנותי כמה שגיאות אשר ניכר בהן טעות המעתיק מחוסר ידיעתו ובמקומות מועטים הוספתי איזו מלה וכתבתיה בין שני קוים. וגם הלכתי ציונים להראות המקורות למאמרי שני התלמודים אשר הביאו הגאוניס בתשובותיהם. אכן צנאי להעתיק התשובות מרבנים אחרים והלקוטים חדל ממני הפנאי כי סבוני גם סבבוני עסקים רבים ורק צעת השגת הספר לבעליו דחקתי עצמי לכתוב איזה לקוטים מרבנו נסים ורבנו חננאל. והנה הלקוטים מרבנו נסים להיותם מעטים כתבתים כלם ומדברי רבנו חננאל בחרתי שנים שלשה גרגיריים דבררי הגדה והספחתי הליקוטים האלה אל התשובות. ויהי מאז בלבי היה להוציא לאור את אשר העתקתי, אך בשמעתי כי קובצים אחרים נמצאו מתשובות הגאוניס והנס מוכנים לעלות על הדפוס משכתי ידי כי אמרתי אולי התשובות אשר עמדי כלן או רובן תמצאנה בחד מהם. ואולם עתה כי ידעתי כי הקובץ האחד כעת לא יצא לאור הדפוס, והקובץ האחד נדפס בעיר ברלין ובא לידי (מנחה היא שלוחה אלי מאת הרב הגדול החכם המופלא מופת הדור מהר"ר ש"ר הכותב ההקדמה היקרה והנפלאה הנלצת בראש הספר ההוא) וראיתי כי שונות ונבדלות התשובות הנמצאות בו מהכמוסות עמדי (ורק אחת והיא התשובה הכתובה פה בס"ט ו"ו וכתיהסה לרב האי נמצאת שם בס"ק"י בקבוצת תשובות ר' קלונימוס) אמרתי אל לבי אל אמנע טוב ואוציא לאור גם את אלה ותחקקה בעט ברזל למשמרת עולם והוספתי בה וכה איזה הערות קטנות לתועלת הקורא.

ורגה רוב התשובות הכתובות בקובץ הזה כתוב בידן שם הגאון החשוב רק במצוטן לא נכתב שם בעליהן אך המעיין הרגיל בלשון הגאוניס יכיר כי גם הן מעשה ידי גאוני בבל. והתשובות אשר שם בעליהן כתוב עליהן בכמה מהן יש עדות לאמתת יחוסן אל הגאון אשר אליו התייחסו מדברי הקדמונים. והגם כי באיזה מהן יתראה בן מהערותי, אמרתי לרשום פה על הסדר כל התשובות אשר ראיתים בזכרות בספרים על שם הגאון אשר נתייחסו אליו.

סי' א'. לרב האי. הובאו מקצת דברים הן מן השאלה והן מן התשובה בס' המאור פ"א דבינה.

סי' י. לרב פלטי. מקצתה כתובה בשערי צדק ח"ה ש"ד סי' יד. סי' יד לרב האי. הראצ"ע הזכיר ענין השאלה וקצת דברים מהתשובות והובאו דבריו בס' הר"ד אבודרהם.

סי' כב' הובא בטור ח"מ סי' עא.

הקדמת המעתיק והמעיר

סי' כג לרב נטרונאי. כתובה בקצרה בשערי נדק ח"ד ש"ג סי' כ"ה.
 סי' כה לרב שרירא ורב האי. קצת דברים ממנה הובאו בס'
 תורת העולה ח"ג פ"ג וגם הרמב"ן בס' בראשית מציא
 קצת דברים וייחסם לרב שרירא.
 סי' לג לרב האי. הביא דברים ממנה הריטב"א הובא צעין
 יעקב סוכה פ"ג.
 סי' לד הובאו דברים ממנה בתשובת חכמי רומי ונדפסה בבית
 האוצר להרב שד"ל ד' נ"ח ע"ג.
 סי' מה לרב יהודאי. מן המ"ב תשובות הכתובות בסיון זה
 ארבע כתובות בשערי נדק ח"ג ש"ד סי' י"ג וש"ו סי'
 מ'. וה"ד ש"ה סי' א' וש"ז סי' ל"ב ושמים הוזכרו בס' הישר
 סי' שפ"ג ושפ"ד.
 סי' מט לרב האי. הובאה בקצרה בטור א"ח סי' רנ"ח.
 סי' נב לרב נטרונאי. הובאה בקצרה שם סי' רס"ט.
 סי' נו לרב עמרם. הובאו קצת דברים ממנה שם סי' רע"ב.
 סי' נז הוזכרה סדרת רב עמרם שם בטור סי' רע"א.
 סי' עז לרב האי. הוזכרה בסמ"ג ריש מצות עירובין.
 סי' עח הובאה בקצרה בחידושי הרשב"א לזכרות ריש פ"א.
 סי' פד לרב נטרונאי. מקצתה בחידושי הרשב"א לחולין פ"א
 והובאה שם מסדר רב עמרם.
 סי' צט לרב האי. היא צעין יעקב פ"ג דחגיגה בקצת שניים
 וגם קצת דברים בערוך ערך אבני שיש.
 סי' קב הועתק ממנה בלקוטות הרמב"ן לזכרות דף א' ע"ד
 משם הגאון סתם והוא רב האי. ובראותנו בכל אלה
 עדות לאמתת יחוסן יש לשפוט כי התשובה בס' טו היא באמת
 לרב האי כאשר נרשם בקובץ זה ולא ככתוב בנדפסות בצרלין
 על שם רב קלונימוס וכבר הראה הרב הגאון שי"ר בהקדמתו
 כוונת רשימות בלתי נכונות בספר ההוא ועוד הראה שם חילופים
 כאלה בס' שערי נדק. וכבר צו"ת הר"י בן מייגאש סי' קי"ד
 כתב השואל: ולא נעלם מאדוננו שתשובות הגאונים אינן עומדות
 על מצב אחד בפרט הישנות מהן שנכנס בהן ההפסד מזד
 המעתיקים אותן ועם זה יחסו קצת תשובותיהם לזולת צעליהן.

תשובות הגאונים.



לרב האי (1) ששאלתם הא דאתמר (בינה ד' 3) שני ימים טובים של גלויות רב אמר נולדה בזה מותרת בזה ורב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה ואמר' רב אסי ספוקי מספקא ליה ועבד הכא לחומרא והכא לחומרא. אמר ר' זירא כוותיה דרב אסי מסתברא רהאידינא ידעינן בקצועא דירחא וכו' יפרש לנו אדוננו מה זה הספק שנסתפק לרב אסי ואמר ר' זירא כוותיה דרב אסי מסתברא כי מאחר שסוד העיבור בידיהם איזה ספק נשאר כי על כל אלו הספקות שאומר בכל מקום בשני ימים טובים הרבה מחזיקים בהם עלינו המינים דבריהם. ונראה מאדוננו שיסיר כל תואנה שתעמוד בהם כמו שהרחיב בחכמתו בתשובת התקיעות (2) והוסיפו התואנות בדבריו כי רבינו סעדיה ז"ל אמר בפירושו כי אין ספק מעיקרא אלא הקצ"ה בזה את משה עבדו והוא אמר לישראל כי בארץ יהיה להם יום אחד ובחוגה לארץ שני ימים וכן היה מעולם. כל ישראל עושין בלא ספק על העיבור ועל החשבון. עד שיבאו המינים ובקשו חכמים להראות כי ראית הירח והחשבון אחד הוא. והיו עושין כל אותם הדברים שעשה רבן גמליאל בטבלא ועשו השלוחים וכו'. ואחר כך חזרו לעמוד על עקרון כמו שאמר הקצ"ה למשה שיהיו עושים בארץ יום אחד ובחוגה לארץ שני ימים ואמר אדוננו בתשובותיו לאנשי קהנת (3) כי גזרה מ'מות נביאים ראשונים וכן הנהיגו הנביאים הראשונים את ישראל מתחילת הגלות שעושין יום טוב בחוגה לארץ שני ימים ויום הכפורים יום אחד. והיאך יבא מנהג בתוספת על מה שכחזר בתורה דכתיב

שבעת

שבעת ימים ממות תאכלו. בסוכות תשבו שבעת ימים. ויבא המנהג שמונה. ואנו מוזהרין כי לא יהיה המנהג תוספת על הכתוב, אלא שיאמרו חכמים אותו על דרך חיזוק ויאמרו גזרה מדרבנן. אבל במועדים שיבאו בכל שנה יאמר הכתוב שבעה ויאמרו כי בא המנהג שמונה! ועוד יום אחר ראש השנה למה יעשה שנים והתורה אמרה אחד וכשאתה מונה ליום הכפורים אי אתה מונה אלא מן הראשון. ועוד עשו לו רבותינו מעלה ואמרו שני ימים של ראש השנה קדושה אחת ואמר אדוננו כי בני ארץ ישראל תופסין ראש השנה שני ימים ואנו רואין עד עתה אין תופסין אלא יום אחד. יפרש לנו אדוננו ברוב חכמתו כל אלו הספקות. ואיך יהיה תוספת על הכתוב. ויבאר הטב כל אלו הספקות.

כך ראינו כי זה שאמרתם שכתב רבינו סעדיה ז"ל קנה הוא שדה את אפיקורוס, ואמתת הדבר הוא כך. כי עבור שנה ועבור חדש החזירו הקב"ה לבית דין שאם עזרו את השנה מעוברת ואם עזובה היא פשוטה. ואם עזרו את החדש הוא מעובר ואם תסרוהו מחוסר ולפי מה שקובעין את השנה ואת החדש הוא רגונו של הקב"ה. והמועדים הנעשים בקביעותם הם מועדי ה' ולכך אמר בתורה אשר תקראו אותם אותם הם מועדי ה'. וזוים עבור השנה לצורך כי הכתוב תלה את המועדים בזמני השנה כדי שלא יקיפו המועדים מזמן לזמן בדרך שמקיפים אותם אשר חדשים חדשי הלכנה ואין להם עיבור. וכן שמור את חדש האביב. וחג האסיף בליל השנה. וחג האסיף תקופת השנה. ושנו חז"ל (סנהדרין יא ב) על שלשה סימנים מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן. ואע"פ כי המזוה לעבר שנה זריכה אם עזרהו שלא לצורך מעוברת שכך שנו חכמים (ספרא פ' אמור) אשר תקראו אותם מועדי אם קראתם אתם מועדי ואם לאו אינן מועדי. ואם לא היתה השנה זריכה לעבר ועזרהו חנוסין או שוגגין או מוטעין מנין שהיא מעוברת ת"ל אשר תקראו אתם מועדי אם קראתם אתם מועדי ואם לאו אינן מועדי. אבל החדש אין בו צורך כדרך שיש צורך בשנים מפני האביב ומפני התקופה אלא כמו שרואים עושין. וכך שנו חז"ל (שם) יכול כשם שמעברין את השנה כך יעברו את החדש לצורך ת"ל החדש אחר החדש אנו הולכין ואין להם להוסיף על החדש החסר אלא יום אחד ולא לפחות מן השלם אלא יום אחד שנמצא אם כ"ט אם ל' לא חסר ולא יתר. ואחר שאמרו אחר החדש אנו הולכין כך שנו יכול אם היה

היה לריך שני ימים כותבין שני ימים ת"ל אותו יום א' בלכד.
 והחשבון הזה שבידנו שהוא סוד העבור היה בידיהן של ישראל
 מימות משה רבינו ומחריין לעשות לפיכו כשיראו בית דין, והוא
 מדוקדק. בכל מחזור י"ט שנה ושבעה חדשים יתרים כדי שיבא
 המחזור ותעמוד שנת הלכנה נכח שנת החמה. ואין ביניהן אלא
 שעה ותפ"ס חלקים בלכד. ואם רואין בית דין לעבר שלא כסדר
 הזה להקדים או לאחר מה שעשה עשוי. ובלכד שיעשו כהלכות
 שהיו עמהם בקבלה שאמרו חז"ל (סנהדרין יב א) אין מעברין
 את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית אימתי רגילין לעבר
 בערב שביעית. ואמרו אין מעברין את השנה בימי רעבון. וזה
 אשר אמרו (שם יא א) כי משנים מדת סוד העבור ומקדימין
 ומאחרין את העבור בעבור מדות שמנו אותם חכמים כגון גלויות
 ישראל שנקשרו ממקומן לחוג ועדיין לא הגיעו כדי כלן מועד
 א' ומפני הדרכים ומפני הגשרים שיבאו עולי רגלים ומפני חטורי
 פסחים כגון שרבו מי גשמים ונימוקו כמו שאמר חוגי המעגל
 (תענית יט א) באו והכניסו תנורי פסחים שלא ימוקו כי צורך
 גדול הוא שגריכים אותם האלפים לללותו ולאכול בלילה הסוף.
 ודברים שהם סעד לעיבור כמו שזכר רבן גמליאל לכתוב (סנהדרין
 יא א) גזליה רכיבין ואמריה דעדקין וזמן אביבא לא נוטא.
 ופגנלרכין ומעברין שנים שלא כסדר סוד העיבור אשר בידנו
 יושבים אחר כך בסור הצורך ופורעין מה שלוו מן השנים עד
 שמעמידין שנת הלכנה כנגד שנת החמה בסוף אותו המחזור
 או שלאחריו שלא יהא ביניהם אלא שעה ותפ"ס חלקים כמו
 שאמרו חז"ל (שם יב א) אמר ר' שמועון מעשה בר' עקיבא שהיה
 תבוס בבית האסורין ועבר את השנה שלש שנים זו אחר זו.
 אמרו לו מאס ראייה ב"ד ישנו וקבעו כל אחת ואחת בזמנה.
 וגם כן בחדשים היה להם שלשה פנים, א' חשבון עיבור זה
 שהוא עמנו היום כי הפשוטה לעולם אין בה פחות מחמשה
 מעוברים ידועים. ואין בה פחות מחמשה חסרים ידועים
 ומרחשון וכסליו במשפטן ואדר ראשון מלא במעוברת כשרואין
 לקבוע כדת הזאת היו קובעין והיא הפשוטה לעולם. והשני
 ראיית הירח כשרואין לקדש על הראייה מקדשין ויהשלישי לפי
 מה שרואין לא מזה ולא מזה. מה שעשו עשוי אלא שחזרין
 לדת. ומבלי צורך מזה לקדש על הראייה. ואין להם מעיקרה
 לרחוק מן הראייה יותר משלשה ימים. ולפי ההלכות המועתקות
 עושין. ששנינו (ערכין ח' ב) אין פותחין מארבעה חדשים
 המעוברין בשנה ולא קראין יותר ושמנה. וכל זאת שלא ירחקו
 הראייה

הראייה. וכן אמרו (שם ע' ז) מעשה ועשה רבי תעשה חסרים
 ונראה חדש בזמנו. והיה רבי תמה ואמר עשינו תעשה חסרין
 ונראה חדש בזמנו. אמר לפניו ר' שמעון ברבי שמה שנה מעוברת
 היתה ועיבור שלה ל' אשתקד עשינו שניהם מלאים דל תלתא
 לזבדי תלתא והויא ליה זדוכתיה. א"ל רבי נר ישראל כך היה.
 ובזמן שהחדש היונא חסר נריכין ז"ד לקדש את החדש הבא
 אבל בזמן שהוא מלא אין נריכין לקדש את החדש הבא שא"א
 להיות יותר מל' יום. ומקום הוועד אין עושין ראש השנה אלא
 יום א'. אבל חוץ לתחום אותו מקום נוהגין שני ימים קדש
 ושולחים שלוחים לכל מקום באיזה יום קדשו ז"ד את החדש.
 וכל מקום ששלוחי תשרי מגיעין אין נוהגין את שאר המועדים
 אלא יום ג' וזו היא ששינו (ר"ה יח א) על ששה חדשים השלוחים
 יונאים. ואין השלוחים יונאין אלא להגיד מה שעשו ז"ד כיון
 ששינו ועל אלול מפני ר"ה ועל תשרי מפני תקנת המועדות
 אמרינן עלה (שם יט ז) כיון דנפקו להו על אלול מה לן על
 תשרי וכי תימא דילמא עברוס לאלול והאמר רבה בר בר חנה
 אמר רב מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר. לא מצינו
 דלא אצטריך הא דאצטריך מעברינן והא קא מקלקלא ר"ה,
 מוטב תקלקל ר"ה ולא נקלקלו כלהו מועדות. דייקא נמי דקתני
 ועל תשרי מפני תקנת המועדות ש"מ. ולכל יוקים שאין שלוחי
 ז"ד מגיעין שני ימים טובים עושין של גלויות. ואע"פ שיודעים
 איך נקבעה שנה ויודעין ראש חדש ניסן דאמרינן (שם כא א)
 מכריז ר' יוחנן כל היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי
 לעברו תרי יומי גזרה ניסן אטו תשרי להודיע כי אע"פ שבאו
 שלוחים להם מתי ראש ניסן עושין פסח שני ימים ועזרת שני
 ימים. ושני ימים הללו ספקא דהדרי הוו מעיקרא, כי הדבר
 כמו שפירשנו לכם, כי מימות הנביאים הראשונים כך היו ישראל
 נהוגין. כל מי שהוא בא"י בבית הועד עושין ר"ה יום א', ובכל
 העולם כלו אפי' מקום שאינו רחוק מבית הועד אלא תחום
 שנת עישין ר"ה שני ימים. ואלתר שיונא ר"ה לאחר י"ט ז"ד
 שולחין בכל א"י ומודיעין מתי קבעו ז"ד את החדש תשרי.
 ולפיכך עושין את שאר המועדות יום א'. אבל מי שבח"ל מזה
 עליהם לעשות שני ימים. כי חזקתן חזקה מי שאינו יודע באיזה
 יום קבעו ז"ד את החדש. וכיון שהוא אגלס ספק נגזר עליהם
 לעשות שני ימים, שאם זה הוא שעשאוהו ז"ד הרי עמהם היו,
 ואם זה הוא שעשאוהו ז"ד הרי עמהם היו. ולפינים מטילין את
 הספק ולא לאחור, כאשר אנו אומרים (שם לב) אמר ר' זירא
 אמר

אמר רב נחמן כל ספקא לקמיה שרינן ליה למימרה דחמיסר
 ושיסר עבדינן וחרביסר לא עבדינן. ואע"פ שיס לחוס דילמא
 חסרוהו ז"ד. ואשר כתבנו אל קאבת גזרה היא מימות הנביאים
 הראשונים וכך הופיעו הנביאים את ישראל כך הוא הדבר.
 ואשר אמרתם והיאך יבא המנהג בחוספת על מה שכתוב בתורה,
 והיאך יאמר הכתוב ז' ואתה תאמר ח', אין אלה דברי חכמים
 כמוכס. כי לא כתבנו מי גזר את הגזירה הזאת מאחר שהנביאים
 כך נזו את ישראל לעשות, וכך היה יחזקאל, וכך היה דניאל
 עושה. היאך יאמרו כי יש צדו משום כל תוסיק. אילו היה דבר
 טעות לא עשוהו הנביאים. והיאך יחשב כי מה שעשו הנביאים
 טעות. ולא עוד אלא כי במנות הקב"ה עשו מה שעשו. והעיבור
 שיס זה שינוי מן המסורת אינו כשר אלא בא"י. וגם בארץ
 יהודה בלבד ולא בגליל ולא בצבר הירדן. והתורה אמרה לשכנו
 תדרשו ונחת שמה והועתק כהלכה כי זה מן הדרישות הנריכות
 שכנו של מקום. ואין יודעין כאן מה עשו שם. ועתה אם יבא
 איש ממקומות שמונין את ימיהם שזעות למקום שמונין חדשים
 ואין מכירין שזעות, או שהפליג צים ושכח אם ציום רביעי
 יבא או ציום חמישי ואין בלבו ספק אלא צד' וצב' בלבד מה
 יעשה לשמור יום השבת. הלא כן ראוי שימנה יום א' וישבות
 שמה ציום ה' יבא, וגם ישבות ציום שלאחריו שמה יום ד' יבא.
 התאמרו לזה שהקב"ה צוה לשמור יום א' ואתה שבת שני ימים.
 ואם יאריכו ימיו על זאת הלא כן יספור וישבות, וקורא את
 זה שביעי ואת זה שביעי כמו שאנו עושים שני ימים של סוכות
 זה נקרא ראשון וזה נקרא ראשון. וליום טוב אחרון אנו קורין
 שמיני לזה ושמיני לזה. וכיון שכך נהגו ישראל על פי הנביאים
 נעשה מצוה על כל בני גלויות לעשות כן כמצוה האמורה מפי
 הגבורה. ושמה מימות יהושע בן נון כך הנהיג את כל היוצאים
 ומשהיהם ח"ל לעשות. ולא נשאר לשואל אלא לומר מאחר שנימים
 האלה אין לב"ד של א"י לפחות ולא להוסיף אלא אוחזים הם
 כמונו מה שנסוד המועתק מפי משה רבינו מפי הגבורה. מפני
 מה אנו עושין שני ימים ואין כאן ספק. והוא ששאלנו בשמועה
 זו (ביב' ד' ב) והאידנא דידעינן בקבועה דירחא מ"ט קא עבדינן
 תרי יומי. ויש לדבר זה שתי תשובות אחת מהן כי גם עכשיו
 פעמים שיהיה שמד שם וינטרכו לשנות ויתקלקל הדבר. וזהו
 שאמרנו זמנין דגמרי וגזרי שמדא ומתקלקל מלהא. ותשובה
 האחרת כי הנביאים נזו את ישראל שבת' ואין אנו יודעין
 אחת עלת הדבר בודאי. ואף אין אנו יודעים כי בודאי סרה

העילה שזה הדבר תלוי בה כדי שנסיר אותה בסורה. והלכה מועתקת היא ממשא רבינו ע"ה מפי הגבורה כל דבר שזמנין צריך מניין אחר להתירו. ואמר רב יוסף מנא אמינא לה דכתיב לך אמור להם שזבו לכם לאהליכם. ואומר במשך היוכל המה יעלו בהר. ותנן כרם רבעי היה הולך לירושלם מהלך יום א' לכל זד. ואיזהו תחומה עגלה מן הדרום (5) ועקרבה מן הצפון לוד מן המזרח וירדן מן המערב. ואמר עולא ואתימא רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מה טעם כדי לעטר שוקי ירושלם בפירות. ותניא כרם רבעי היה לו לר"א במזרח לוד אלל כפר טבי וצקס להפקירו לעניים, א"ל תלמידיו רבי כבד כמנו עליך הציריך והתירוה. מכדי כתיב היו נכנים לשלשת ימים לך אמור להם שזבו לכם לאהליכם למה לי. ש"מ כל דבר שזמנין צריך מנין אחר להתירו. מאי ואומר וכי תימא שהוא למנות עונה הוא דאחא תא שמע במשך היוכל מכדי כתיב השמרו (6) לכם עלות בהר ונגוע בקצהו במשך היוכל למה לי ש"מ כל דבר שזמנין וכו' וכי תימא הגי מילי מדאורייתא אלל מדרבנן לא ת"ש כרם רבעי דרבנן וקאמרין ליה נמנו עליך הציריך והתירוה טעמא דנמני הא לא כמנו עליו בחיבוריה קאי, ועכשיו מואין לנו בית דין כבית דינו של דניאל ושל יחזקאל. וגם הלכה היא אין צ"ד יכול לבטל דברי צ"ד חזירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה וזמנין. ודברים אלו אילו היתה גזרה מצ"ד, ועכשיו שהם דברי נביאים אם בדבר ה' עשו הנביאים מי זה יבטלם. ולזאת אמרו רבותינו שלחו מתם אל תשנו מנהג אבותיכם. ואם צעזור ספק קידוש צ"ד גזרו בגלויות לעשות שני ימים נעשו שניהם מזה. ועכשיו אין ספק אלא מזה היא לעשות כן. ואשר אמר גאון פיוני ז"ל כי מזה הקב"ה לעשות בארץ יום א' ובגולה שני ימים. כן אנו אומרים כי מזה אלהים היא ואע"פ כי עיקרה מחמת ספק שהוא מסתפק עלינו קידוש בית דין. וכמה מזה מזה הקב"ה על הספקות כי אין אנו יודעים נסתרות. אם נולד ולד בין השמשות שעה שהיא ספק אם מיום זה הלא יש בו מזה. וכי נעשה כאשר צונו את מזה ה' אנו מקיימין. ואם מספק הוצאנו תרומות ומעשרות הלא כל הלכות דמאי מזה הן ומקיימן קיום מזה גמורה ידועה אע"פ כי עיקרה מספק. ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון הלא חוקותיו משפטי אמת הן ידועין אע"פ כי צעזור ספק. קידושי וגיבושי ספק הלא גם הם משפטיהם ידועים וברורים והמקיימם מקיים מזה ידועה. וכמה וכמה כאלה. ומה יש בדבר כי שם הקב"ה מזה על אשר

לא ידעו איך קידוש החדש ב"ד לעשות שני ימים. ומה תחלת
 למינים זאת. ואשר אמרו משקלקלו הכותים התקינו שיהיו
 שלוחים יוצאין ואמרו בתלמוד (ביצה ד' ב) שאם בטל זה עבדין
 חד יומא בעבור שני י"ט של ר"ה נאמר כי בראשונה אם קדשו
 ב"ד את החדש בזמנו בראש תשרי היו משיאין משואות ועושין
 יום א' וכשקלקלו הכותים והתקנו שיהיו השלוחין יוצאין עושין
 ר"ה חוץ לבית הועד כמו שפירשנו. והספק שמספקא ליה לרב
 אבי דעביר הכא לחומרא והכא לחומרא לא בין שני י"ט של
 גלויות היא. ומי שחשב כך (טועה). אלא כך אמר דמספקא ליה
 שני ימים של ר"ה קדושה אחת הן או הן שתי קדושות. וכבר
 עמד לנו כי קדושה אחת הן. ואשר אמרנו בעבור בני א"י ב"ט
 של ר"ה כך אמרנו בדין הוא שיעשו בראשונים ולא ישנו ממנהג
 אבותיהם נוחי נפש.

ב

ששאלרם מהו בעל מעשים. בעל מעשים הוא טוב עין
 בנדקה ובזרכי לבור ובמדות טובות אע"פ שאינו מופלג בחכמה
 חייב אדם לנהוג בו כבוד ולעמוד מפניו כרב יחזקאל אבוק דרב
 יהודה שהיה בן תורה כדאמרי' מהני ליה רב יחזקאל לרמי
 בריה הנסקלין כנשרפין וכו' ואע"פ שלא היה מופלג בחכמה היה
 עומד מפניו מר שמואל. (קידושין לג ב) ואפי' אנשי מעשה
 שמכניסים אורחים ומהגין ת"ח ומשיאין בתם לת"ח עליהם הכתוב
 אומר ולדבקה בו. וחשובים הם כאילו נדבקו בשכינה. וחייב
 אדם לנהוג בהם כבוד ולעמוד מפניהם כי חכמים הראשונים
 אע"פ שהיו חכמים גדולים משתבחין היו במעשים טובים ובמדות
 טובות כדאמרינן בעלמא (ב"ח פ"ד כ) נהי דבתורה גדול ממני
 במע"ט מי גדול ממני. ואם ירא חטא חשוב הוא מן המופלג
 ממנו בחכמה כדאמרינן (שבת לא ב) אמינא לך אנא גבר
 דחיל חטאין ואת אמרת לי בר אוריין דאמר ר' יוחנן משום ר'
 אלעזר בן שמוע (1) אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים שנא'
 הן יראת ה' היא חכמה שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא.
 ואפי' לעשירים המנטיגין עלמן ועוסקין בתסדיס היו מכבדין
 רבותינו הראשונים כדגרסינן בעירובין (פו א) רבי מכבד עשירים
 היה ור' יעקב מכבד חסידים היה (2) שהעולם מתקיים בזכות חסדם.

ג

מנהג היה בישיבה שהתלמידים ממעטין התפילין שלהם
 ולא היו גבוהים יותר מאצבע ומניחין סודר עליהם. והרבנים
 הגדולים

הגדולים היו גובהין כשש אצבעות כדי שלא ישוו תלמידיהם אליהם וכמו כן צריך התלמיד להצניע עצמו שלא יתראה בפני רבותיו כעז פנים. אך מ"מ אם אין לו כי אם תפילין גבוהים לא ימנע עצמו ממזכה כי דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים וכלנו חייבים בכבוד המקום ובמזותיו.

ד

לרב האי. ושאלתם כמה שטין צריך בכל דף ודף מ"ב שטין ואין לפחות מהן ושיעור זה נהגו חכמים וסופרים, והסמיכות על טעם צדור. מ' כנגד מ' יום שניתנה בהם תורה ושמים כנגד הלוחות.

ה

לרב דוסא. מי שנשבע שלא לדבר עם חברו מותר לשגר לו פתקא או כתב דברים או שליח או לא. דבר זה מחוור הוא ומעשים בכל יום נעשה ולא שמענו שמיחה אדם בדבר זה מעולם.

ו

לרב פלטוי. אותן ישראלים שצטרפו ודורכין במועד אם נפסדו בהתר הן עושים ואם מכוונים לכתחילה במועד אפי' נפסדין אסור להם לעשות ומחוייבים ב"ד להפסיד אותן פירות (מ"ק יב 3) דקתני וכלן אם כיונו מלאכתן במועד יאבדו ומאי יאבדו דמפסדין להו מינייהו בעל כרחיהו.

ז

וששאלתם במנחה בשבת מהו למגרם תלמוד ואבות. אבות אין תלמוד לא מפני שאמרו במנחה בשבת נפטר משה רבינו ואבות אנו גורסין תלמוד לא. חכם שמת כל צתי כנסיות ומדרשות שבעירו בטלים. ושאלתם ת"ח שאינו רוצה להסדיר פרשיותיו בשבת ורוצה לשנות תלמודו יש לו רשות לעשות כן או לא. כך אמרו חכמים ז"ל אע"פ שהוא חושק בתלמודו אל יפגע מלהשלים פרשיותיו.

ח

לרב האי. ושאלתם שאנו רגילים ליקח ראשים של כבשים צר"ה לאכול ולשחוט כל א' תרגול בערב יום הכפורים. ובמזאף

ובמוצאי שבת בצורה מאורי האש מסתכלין לאור האבוקה בפנינו
 ובצפרינו ואנו מטילין לתוך הכוס מעט מים ושמים וחוזרים
 ושופכין ושאלתם לפרש לכה. זה נחש הוא לטובה לחכמים ורוב
 אנשי בכל כך רגילין לעשות. בערב ר"ה לוקחין צמר או ראשים
 ומשלין אותו בטסני או בדבר של מתיקה ואין משלין ציטול
 שיש בו חומץ. ואומרים כך נאכל מיני מתיקה כל השנה. וצמר
 שמן כדי שתהא שנה כלה מתוקה וערבה ולא יהיה זה דבר
 רע ודבר צרה.

מ

שאלתם כשמחייב אדם (שצוה) לחזירו באיזה עת
 משצוהו. עד השחא כדמכנפין בצורה צפני ובחמישי כשתחזור
 ס"ת לתיבה אותו העת מעכבין בעלי דינין ואומרים צו העת
 ישבע לו והן נמנעין מלישבע בפני צבור ועלינו מזה טורה גדול
 ועכוב התפילה. וראינו לאדוננו רב כמה גאון ז"ל אשה שאמרה
 השצונוני על כתובתי מנדן בפניה והיא נשואה ס"ת בצבור אחוריה
 לארון ופניה כלפי העם וחזן הכנסת מנדה ושופרות הוקעין
 אם לאשה כן לאיש לא כל שכן. ודאי אילו היתה השצוה
 ברבים אפשר שמתביש ואינו נשבע ומלא שם שמים מוקדש. יורנו
 אדוננו הגאון יחי לעד שורת הדין צוה ואיך המנהג צישיבה
 הקדושה ודברי השצוה שמחריס החזן בפניו אם ארוכים אם
 קצרים כדי שנסמוך עליהם ואם אומר אמן על כל אחת או אמן
 אחת על כלן כי יש בדבר הזה תרעומת. יורנו אדוננו ויסתלק
 הספק. תשובה. מנהגנו לכתחילה להשביע את מי שהוא חייב
 שצוה לפני צבור, אחר שהצבור מסיימין את התפילה. ונח
 להם שיהיה שני וחמישי שאין צריכין לטלטל את ס"ת ולהוציאו.
 ודבר זה אין צו הלכה פסוקה שצית דין כופין עליה. והנשים
 שמתחייבות שצוה אם אשה נטועה היא אין אנו מוצאין אותה
 אל הדבור (צ"ל הצבור) אלא צנעויות משציעין אותה בפני שלשה
 כשרים, לפי שלא ניתן מקל זה אלא לרדות צו את הסוטה
 שנינו (סוטה ז' ב) וכל הרוצה לראות יבא ויראה. וכן מינינו
 בתלמוד (גטין לה א') א"ל ר' ירמיה לרב יהודה ביראה (י) אדרה
 צ"ד ואשבעה חוץ לצ"ד וכו'. אבל כל איש מנהגנו לכתחילה
 להשצונו בצבור. ואין לאדם להמנע ולישבע בצבור אם לא יזדמן
 להשצונו בשעת סיום התפילה. והתוצע יכול לקבץ אנשים רבים
 שיצו נועדים בשעה שגשבע ואין לנשבע להמנע ולישבע בפניהם.
 ואשר אמרתם דברי השצוה שמחרימין בפני הנשבע כמה אם
 ארוכים

ארוכים או קצרים, והנשבע על כמה עונה אמן. עיקר המנהג שיאמר המשביע: בשמתא דישראל יהוי בחרס בית דין העליון ובחרס בית דין התחתון. ויקרא שני המקראות לא 'אזהה ה' סלוח לו וגו' והבדילו ה' לרעה וגו' ומסיים מי שפרע וכו' תצריה יהא בעגלא. ואם חפץ המשביע (להוסיף) על אלה הדברים כל מה שהוסיף אין מחזירין אותו. וכשיאמר הנשבע אמן אמן שני פעמים מאמר ברור ומיושב אין כופין אותו על יותר, מכין ממה שכתוב ואמרה האשה אמן אמן ומחייבין את הנשבע לומר בפיו לא על דבר שבלצי אני נשבע אלא על דעת בית דין.

לרב פלטוני. (1) ושאלתם חרס ושמתא דבר א' הוא או לא. איזכו חרס ואיזכו שמתא שמתא כדוי שמנדין אותו וכותבין עליו פתיחתא. לאחר שמנדין אותו שלשים יום ואינו חוזר בו ממה שהיה צידו כותבין עליו חרס. ומוציאין אותו מכלל ישראל. ומה היא החרמתא. כך כותבין. פלוני בן פלוני לחכמים וראשי ישיבות וזקנים שלומכם ירבה. מודיעים אנו אתכם שפצ"פ יש עליו ממון של פ' וחתכנו עליו ולא קבל. או עבר עצירה אחת ודנינו אותו ולא קבל. ודנינו אותו שלשים יום ולא קבל, ולא חזר ולא תבע גדויו. וזנינו והחרמנו אותו אף אתם החרמנו אותו בכל יום תמיד. הכריזו עליו שפתו פת כותי ויינו יין נסך ופירותיו טבלים וספריו ספרי קוסמים וחתכו ציצותיו ועקרו מזוזתו ולא תאכלו עמו ולא תשמו עמו ולא תמולו לו בן ולא תלמדו את בניו תורה צב"כ ולא תקברו לו מת ואל תכניסוהו לחברת מזה ולא לחברת הרשות ושטפו כוס אחריו ונהגו בו מנהג נכרים. ואמרו חז"ל (מ"ק טו א) מנודה שונה ושוכין לו נשכר ונשכרין לו. מוחרס לא שונה ולא שוכין לו לא נשכר ולא נשכרין לו. ושמענו שיש במקומכם בני אדם שעוסרין שבעה לכל אדם, ויש בני אדם שאין מונעין את עצמן מלהשביע, ואומרים באמת אנו נשבעין ואינו כן, ולא יפה הן עושים שהם גורמים כלים לעצמן, וחמור ענשה של שבעה שהיא חלה אפי' על פחות משה פרוטה. וכשמתחייב אדם שבעה ובקשתם להשביעו ויזיאו ס"ת ויכינו אותו על הקללות הכתובות בתורה, ויזיאו מטה שנושאין בה מתים ויפרשו עליה כלים שהם פורשין על המתים ויזיאו שופרות ותינוקות של בית הכנסת ויזיאו נאדות נפוחים וישליכו אותן לפני המטה ויאמרו צ"ד לאותו אדם שמשביעין אותו, הוי יודע שלמחר אותו האיש מושלך כנאדות הללו ומציאין תרנגולין ומדליקין גרות ומציאין אפר ומעמידין את

את האיש שנתחייב שבועה על האפר ותוקעין בשופרות ומגדין אותו בפניו. ואומרים לו אתה פצ'פ' אס' יש לו לפלוני עליך ממון זה ואתה כופרו כל הקללות הכתובות בספר הזה ידנכו בו. ומגדין אותו לפניו כל הגדוי כלו ותוקעין בשופרות ועונין התינוקות וכל העומדים שם אמן.

יא

הפרת שמתא למי שנתגדה בחלוס צריך בי עשרה דשרו ליה והוא דגמרי אבות ומדות ואפי' חזי דשמיית ליה אשה או קטן או עבד. ונריך למטרה עד פרסה. ואי ליכא בי עשרה דמתנו הלכתא אפי' עשרה כל דהו. ואי ליכא בי עשרה ליפוק לרשות הרבים. ואי מתדמו ליה בי עשרה לשרו ליה. ואי ליכא אפי' בתלתא. מ"ט רחמי קא צעו. ויחיד מומחה שרי שמתא. וחיכי שארו ליה אמור הכי, מחמת דאשתמיית פלוני בחלמיה, מקמיה דקצ"ה מתעני ית שלמיה. מותרין יהו אסוריו. מחולין יהיו גדויין. שרויין יהו חרמיו. לא קללה ולא יסורין יבאו עליו. יחי פלוני ואל ימות ויהי מתיו מוספר. ה' שמעתי שמעך יראתי וכו' ויעבור עד ינקא ועושה כן ג' פעמים. וכך מנהג בישיבה כשהיו מתירין נדרים היו אומרים ויעבור ג' פעמים.

יב

לרב האי. ושאלת יואב בן נרויה למה נקרא בשם אמו ועוד מה הוא שם אביהם. שם אביהם ידוע הוא כמו שכתוב (ד"ה א' ד') ושריה הוליד את יואב אבי גי'א חרשים. ומתוך שהיתה אמו אחות המלך דוד נקרא על שמה לגדלו זה. ובחכמים ר' שמעון בן פזי נקרא על שם אמו מפני שהיא בתו של ר' חייא כדמפורש בגדה (1) דאמר מר יהודה וחזקיה טוי ופזי אחותא וגם רבה בר חנה היא אחותו (2) של ר' חייא וגם רב יצחק בר שמואל בר מרתא היא אחותו של ר' חייא דאמר מר (סנהדרין ה' א') איבו וחנה ושילת ומרתא ור' חייא כלהו בני אבא בר אחא כלא.

יג

עוד לו. ואשר לנו אומרים (פסחים ק"ח ב') גער באומה שכל מעשים נכתבין בקולמוס א' ותמטה וני כל האומות נכתבין מעשיהן בשני קולמוסין ומאי שנא הא. דבר ברור הוא שאין זה דבר זכות כל עיקר אלא מעשה א' הן והן מעשה חובה. ואשר אמרו

אמרו שנכתבין בקולמוס א' יש צו שני דרכים לפרשן. האחד כדאמרי אינשי כתביה לכללא כוליה חד קולמוסא. ואף צעיית (1) אומר כהנה קלם חד כלומר יש אומות שמעשיהן נחלקין מהן טובות ומהן רעות כותבין המלאכים והממונים פרט זה אבל זו כלל א' כותבין כל מעשיה רעות. ויש דרך אחרת כי המלאך הממונה לכתוב זכיות חוץ מן הממונה לכתוב חובות ובהיות לאדם זכות וחובה זה כותב בקולמוסו וזה כותב בקולמוסו ואומה זו כל מעשיה נכתבין בקולמוס א' והאחר לא כתב לו כלים.

יך

עוד לו. ששאלתם על מה שנהגו העם להזכר בשעת התקופה שלא לשתות מים אע"פ שלא ידענו טעם זריכין אנו לחוש שלא על חנם פשט מנהג זה בישראל. וקאמרי בגמרא דבני מערבה צפרק אינ מעמידין אמר ר' אמי זריכין אנו לחוש על מה דזרייתא חוששין וכו' ובערבי פסחים (ק"ב א) אמרי אפי' מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהם. ויש אומרים לפי שכל אחת ואחת מוארבע תקופות מלאכים ממונים עליהן ובעוד שמתחלפים מלאכים אחרים יתכן שיגא נזק לשום אדם כמו מלך בשר ודם שמת ואח"כ נוקימים מלך אחר תחתיו ואינם יודעים הצריות אם יהיה טוב רע. ויש אומרים שהוא משום סימנה בעלמא לפי שאינם רוצים להתחיל בראש התקופה במים שהוא דבר הקל. ודמיון לזה מה שאמר דוד הע"ה והורדתם אותו אל גיחון כלומר שתושך מלכותו. אף כאן בעבור שהיא החלת התקופה עשו זה המנהג.

טז

עוד לו. (1) ושאלתם (סנהדרין ס"ב) מהו מעשה חדודים (2) לא שמענו וגם לא ראינו אלא כך נראה לנו שהוא כינוי לעגבות כנה אותה כמין שני הרים מודבקין זה בזה וכך אנו שוכין (יומא סח ט) שלש מילין היו מירושלם ועד בית חדודו ופירושו שני הרים מודבקין אף כאן כנה את העגבות חדודים ולא כשלא כדרכה שכל מקום לא חלק הכתוב בין כדרכה ובין שלא כדרכה למכות ולעונשין אבל מעשה חדודים ולא כלום הוא ואי אפשר לברר את הדבר לגמרי מפני שהוא דבר גנאי.

טז

עוד לו. ודאמרינן (סוכה נ"ב א) כיצר הרע שדומה לנדיקים בעיניהם כהר גבוה ובעיני רשעים כחוט השערה וקשה לך אם צעת

צעת אחת היאך יראה דבר אחד דק ועצ צעת אחת. ואי אחת יכול לומר בשני עתים שכך אמרו ושוחטו צפני גדיקים וצפני רשעים הללו זוכין והללו זוכין. ואי אמרת דאור עין הרשעים נכהה היאך יכהה עיניהם לראות דבר שלא על צוריו. ודאי אילו רחוקו כהר גבוה ותמכו היאך לא יכולו לכבושו הגדיקים הללו ודאי היה תמיה תוכן הדבר אבל עתה נמנאו תמיהן מדבר שלא עמדו על צוריו. ושאלת מה פירוק דבר זה. דבר זה יש בו אחד משתי תשובות או שהללו רואין אותו כהר גבוה בשעה שאין האחרים רואין אותו ותמיהים ועצבים האך לא יכולו לכפות חוט של זוכיא הזה, ואח"כ כהרף עין סוככין המלאכים והורגין אותו בצנייהם והוא בטל והולך ואין הללו והללו מכוונין מראיתו בשעת הריגתו או שהללו רואין אותו כהר גבוה צעת אחת וכחוט זוכיא צעת אחרת לומר להן כי כהר גבוה הוא ואתם שכבשתם אותו נעשה עליכם כחוט זוכיא זו והללו רואין אותו כחוט של זוכיא ואח"כ רואין אותו כהר גבוה לומר להם כחוט הוא ואתם שהגזרתם אותו על עצמכם נעשה עליכם כהר גבוה.

יז

לרב שרירא. ששאלת מהו פירוש שאמרו (מגילה יז ב) אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו הוה צעדי דרבה בר רב הונא ורבה בר רב הונא עדיף מיניה. (1) רבה בר רב הונא היה קשור צעדי של תורה ושל יראת חטא. זהו חזיון ביותר בשביל ענוה שהיתה בו. (מ"ק כה א) והיה מרדכי בנימוסו קשור לו כתר ועדי בנימוסו של דת יהודית וענותנות דרבה בר רב הונא עדיפא ממרדכי.

יח

עוד לו. וששאלת צפ' ותתנצז אחותו מרחוק דאמרי (סוטה יא א) כל הפסוק הזה על שם שכינה נאמר ואחרת דכבלהו כתיב ה' חזן מאמור לחכמה וממאי שהיא לשון שכינה. הוי יודע כי שכינה בתלמידים ואור שוכן ביניהם אותו האור נקרא שכינה. וכשקוראו ה' לא באמתת הדברים אלא חסורי ניחסרא כלומר שהוא שכינת ה' וקוראו ה'. והחכמה עצמה היא אחת השכינות והוא שאמר ה' קנני ראשית דרכו וגו' והיה אצלו אמון וגו' ועל כל פסוק אומר ה' שהיא אחת משכינות והיא נקראת אחת לחכמים. והיא על פי זאת אחותו של משה נצרה מרחוק.

י

עוד לו. (1) ואשר אמרת מגדל הפורה באויר מאי ניכו. ואותן הלכות שהיו דואג ואחיתופל שוכין במגדל הפורה באויר. (חגיגה טו 3) מה הן. הוי יודע כי זה המגדל הפורה באויר אינו מגדל של בנין אלא מגדל של עץ הוא הנקרא בלשון ישמעאל כזאנא יש של בנין ויש של עץ וכי הויא דתנן בעירובין (לד 3) נתנו במגדל ונעלו בפניו ואבד המפתח הרי זה עירוב רב ישמעאל (2) אומר אם אינו יודע שהמפתח במקומו אינו עירוב ואמרינן עלה רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הכא במגדל שלעץ עסקינן וכו' ועוד כי הויא דתנן ריש פרקא באהלות (פ"ד) מגדל שעומד באויר טומאה צתוכו כלים שצתוכו טהורים טומאה צעביו כלים שצתוכו טהורים ר' יוסי אומר מחנה על מחנה. היה עומד בתוך הבית טומאה צתוכו הבית טמא טומאה צבית מה שצתוכו טהור שדרך טומאה ללאה ואין דרכה ליכנס. כלים שצביו לבין הארץ שצביו לבין הכותל שצביו לבין הקורות אם יש פותח טפה טמאים ואם לאו טהורים, טומאה שם הבית טמא. אלו עיקרים גדולים שיכולים דואג ואחיתופל וכיוצא בהם להוציא בהם ספקות וענפים וענפי ענפים כדמפורש בתלמוד. וזה שאמרו מגדל הפורה באויר יש מפרשים שהוא תלוי כעמוד מתוח ומזו הדרך יש בו דרך לכמה צעין. ואע"פ שאנו רואים דכי אמרינן פורה באויר אינו תלוי בחוט ולא בשלשלת אלא עומד באויר כשאינו תלוי כדרך שהעוף עף באויר או במעשה כם או כשם שאומר עליו כמעשה דר' יהושע בן חנניה בהלוקח עובר אמרו (בכורות ח' 3) דאמר שם וסליק יתיב באויר העולם. ואיכא לעיוני נמי במגדל זרוק בתוך אהל זרוק ואיכא נמי כנה צעי בהא ונתת וממאי דהכין הוא דתנן (חגיגה י"א) היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמוכו ר"ל שעומדין באויר כשאין תלויים בכלים מדקאמר בתר הכי הלכות שבת חגיגות ומעילות כהררים התלויים בשערה מקרא מועט והלכות מרובות מתוך שדימה את אלו כהרים גדולים תלויים בנימא של שער ודמה את הראשונים כפורחין באויר למדנו כי כל נוקם שאומר פורה באויר לכך הם מתכוונים.

ב

ששאלתם מי שנשבע שלא לכונס לזו הבית מותר לשלשו בחבלים או לא, הכין חזינן דמאן דעביד הכין לא נתחייב משום שבעת ביטוי שלא נתכוון זה אלא שלא יכנס כדרך שגני אדם נכנסין

כנסין ואמרינן נמי (שזועות יז ב) אמר ר' הושעיה צעינא דאימא מלתא ומסתפינא וחזרייה הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפי' כלו חוץ מחוטמו טהור שנא' והבא אל הבית דרך ציאה אסרה תורה אי הכי כוליה נמי אמר ר' אבא לא גרע מכליס שבבית דכתיב יטמא כל אשר בבית תנ"ה גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים. וטמא שנכנס דרך גגות למקדש פטור שנא' ואל המקדש לא תבא והבא אל הבית דרך ציאה אסרה תורה.

כא

וששאלתם מי שנשבע שלא יכנס אלל אחיו וחלה או שמת מותר ליכנס אללו לבקר או לקברו. כך אנו רואים כל זמן שאחיו חי לא יכנס אללו אפי' לבקר אלל אם מת אין זה נכנס אללו ומותר הוא ליכנס לקברו.

כב

לרב האי (1) תנאה דחרס סתם וסדרת הראש לא מהני בנאמנות ואין חזרו יכול לעכב חרס סתם ולומר לו הוציאני מן הכלל שלא האמינו לגזול ואם לא גזל אין לו עליו חרס וכי מחריס סתם לא לימא כל מאן דגזלה אלל כל מאן דאית ליה גזלה ולא מהדר ליה הכי והכי ליהוי והוו יודעין שאין אנחנו ולא אבותינו רגילין ליתן רשות לכל מי שיבא ויאמר כתבו לי פתקא דלטוותא ותנו לי להחריס סתם בצבור אלל כך אנו אומרים אם אתה תוצע ארס ידוע הרי הדיין ציניכס ואם לאו מסור אתה בביתך (2) דין על המעלים מנך וקלל אותן כרזונך אלל יתומים שבאו צטענה הם או אפוטרופוס שלהם ואמרו אין אנו יודעים אלל מי יש למורישנו כלום כותבין פתקא דלטוותא.

כג

לרב גטרוגנאי. (1) כך הראוני מן השמים שמומד אינו יורש את אביו ישראל מאי טעמא דכיון דאשתמד ליה נפק ליה מקדושה דישראל ומקדושה דאבוא ואשכחינן דלא הויה ירושה אלל לבד ישראל דמתיחס בטר אבואי דכתיב ונתתי לך ולזרעך אחריו זרע כשר דמתיחס אחר ישראל דכתיב להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו מי שזרעו מיוחס אחריו ינא ממומד שאין מתיחס אחר אביו ישראל ושוב מצינו באברהם אבינו כשאמר לו הקב"ה ידוע מדע כי גר יהיה זרעך אעפ"י שהיו לו ישמעאל ויצחק לא

פרע חזבו אלא יצחק שנא' כי ביצחק יקרא לך זרע וכשבא יצחק
 חע"פ שהיו לו עשו ויעקב לא פרע חזבו אלא יעקב וכנס
 למצרים. וכן לירושא אינו יורש אלא זרעו שהוא מתיחס אחריו
 ונקראת משפחת אביו על שמו אבל משומד מתעברת נחלה מאומה
 לאומה ואין עושין כן. ואם תאמר הא דאמר (קידושין יח א)
 רב חייא בר אבין אמר ר' יוחנן נכרי יורש את אביו דבר תורה
 התם הכין קאמרינן נכרי יורש את אביו דבר תורה שנא' כי
 ירושה לעשו נתתי את הר שעיר והכין פריש מר רב זדוק גאון
 ז"ל ואמרו ליה במתיבתא דילמא את אביו ישראל. אמר להו
 אי הר שעיר דיצחק וירתיה עשו כדאמרתון, השתא דלאו דיצחק
 הוה הכי קאמר כי ירושה לעשו לאורתיון לבניה גויס. וקאמרינן
 ודילמא שאני עשו דישראל משומד הוה וירתין ליה בניה אבל
 גוי גמור אימא לך דלא ירתי ליה בניה. אלא מהכא כי לבני
 לוע נתתים ירושה לאורותיה לבניה גויס. ואמרו קמיה אי הכין
 הוא דגוי יורש את אביו גוי מה עסקנו עם הגוי ומי הטיל
 משפטו של גוי עלינו לומר גוי יורש את אביו גוי ואמר להון
 אנטריך דאי אית ליה לגוי מלוה או פקדון ביד ישראל ונת
 ההוא גוי כי קא אמרינן גוי יורש את אביו גוי דבר תורה
 מחייב ישראל לאהדורה להביא מלוה או פקדון ליורשיו דההוא
 גוי ואי אמרינן גוי אינו יורש את אביו גוי תהוי כנכסי הגר
 וקנינון ההוא בר ישראל ולא מחייב לאהדורי ליורשיו. וכן היכא
 דשצק גוי נכסי והחזיקו בהון ישראל אי אמרת גוי אינו יורש
 את אביו גוי הוי כנכסי הגר וכל המחזיק בהון זכה בהון והשתא
 דקיימא לן דגוי יורש את אביו גוי ירית להון ואית בהון משום
 גזל וקבלוה רבנן דמתיבתא. לפיכך הנילוה את חברו ונשתמד
 ואח"כ מת אביו של משומד אין כפרע ישראל מלוה שלו וממון
 שהניח ישראל אביו של משומד מפני שאינו יורש משומד את ישראל
 אביו ואחרים דישראל על המשומד.

כד

דשאלתון. איתא למיזבתא דא או לא. הכין חזינון דהא
 דאמר דשכחן דלא הויה ירושה אלא לבר ישראל דמתייהס צתר
 אבוס ליתא ולא השכחינן הא מילתא ודכתיב והרעך אחריו לא
 גמרינן מינה לירושא דעלמא. והא דאמר ר' חייא בר אבא
 אמר ר' יוחנן גוי יורש את אביו דבר תורה ודאי גוי יורש את
 אביו גוי קאמר וליכא דאסתפקא ליה הא מלתא דעל ההיא דרבא
 קיימא דאמר גוי יורש את אביו דבר תורה שנא' וחסב עם קונהו
 ולא

ולא עם יורשי קונכו וההוא אב גוי הוא ואמר' רבא מ"ט לא
 אמר כרבי חייה ומפרשי לטעמיהון. ופירושא דנקיטי רבנן דאמר
 ר' חייה בר אבא גוי יורש את אביו דבר תורה בין ישראל ובין
 גוי ומכאן קא מקשו ליה דילמא ישראל משומד שאני שהוא
 יורש את אביו ישראל אבל עיקר גוי אימא דלא ירית ואפקה
 מן כי לבני לט נתתיה ירושה דבני לט גויס הוו. ודאמר נר
 רב נטרונאי ושמיה דמר רב כהן זקן ז"ל (1) דה"ק כי ירושה
 לעשו לאו דירית הוא מיתחא אלא דשויה לעשו לאורותיה לבניה
 גויים ודאקשו ודילמא ישראל משומד שאני דילמא ישראל משומד
 מורית בניה גויים רחוק הוא ואפוקי למימרא מן פשטה דלאו
 פשטיה הכין. ודאמר אי הר שער דיתחא הוה כדאמרן מי יימר
 דלא שויה רחמנא כדיליה והוא אורתה לעשו. ועוד הא קאמר
 ליה יתחא לעשו הנה משמני הארץ יהיה מושבך. ועוד אפי'
 אמרת כדאמר רב נטרונאי לא קאמר שאני ישראל משומד
 לגריעותא אלא שאני למעליותא. וכיון דכתיב איש כי ימות וכן
 אין לו דאלמא אם יש בן קודם ותנן (ב"ב קא א) הבן את אביו
 כוחל ומנחיל לית לן לשנויי מן משומד לכשר אלא כד איתמר
 אבל כד לא איתמר אלא פסיק וכתיב ותני לא שגא כשר ולא
 שגא משומד.

כה

לרב האי. ושאלתם הא דאמר ר' ירמיה בן אלעזר
 (עירובין יח ב) כל אותן השנים שהיה אדם הראשון צדדי הוליד
 שדין ורוחין ולילין וכו' עד ופירש מן האשה קשיין אהדי אם
 פירש מאלין הוליד והא קרב לגבה בין באונס בין ברצון לא
 פירש ממנה. הוי יודע כי זה שפרקו בשמועה זו ההיא שכבת
 זרע דחזא לאנסו אין פירושו שקרב אל האשה לאנסו כמו שעלתה
 על דעתך כדי שתאמר אם בן מכל נקוס הרי לא פירש ממנה
 אלא כך אמרו שהיו רוחות רעות נכנסות בו וכופות אותו בדרך
 תשמים ושכבת זרע יוצא מונו לאנסו כשהוא נכפה ואינו יודע
 וזה נעשה בו ועדיין הרבה מן הנכפין שכבת זרע יוצא מהם והיו
 אותן הרוחות יולדות ממנו כדמותן או בריות צינוניות שאין אנו
 יודעים תבניתן. ואף עוד יש לומר כי הוא קרי שהיה נקרה
 בשיתו לאנסו כדאמרינן בגמ' דמי שמתו (בבא א) תולה לאנסו
 וצריא לאנסו וצריא מרגיל אותה שכבת זרע כיון שמעיקרה יורה
 כחץ אם תקחנה האשה. ותכניסנה לחדר רחמה אפשר שהיא
 מתעצרת ממנה כדאמרינן התם (חגיגה יד ב) שאלו את בן זומא
 בחולה

בתולה שעברה מהו מי חיישין לדשמואל דאמר יכולני לצעול
 כמה בתולות בלא דם או דילמא דשמואל ליתא (1) והא באמצעי
 עברה ח"ל דשמואל ליתא חיני והאמר שמואל כל שכנת זרע
 שאינו יורה כחץ אינה מזרעת הא נמי מעיקרא יורה כחץ הואי
 וגם על פי זאת יאמר פרש מן האשה.

כו

עוד לו. ששאלת כמה שאמרו (סוטה לו 3) ויתא שכנת
 זרע מבין צפדני ידיו מהו לשכנת זרע אלל הצפרנים לשון הצאי
 הוא ולא צדקדוק כענין ערים גדולות ונצורות צמיים וכדאמר
 ר' חמי לענין גפן ותפוח ופרכת והכי קאמר כל מקום שזאח
 שכנת זרע ונקום להתפזר ולזאת נפזרה ויתא משם.

כז

עוד לו. ושאלת הא דאמר רבנן צ"ק (צ"ג 3) דבר
 זה משולם בכתובים כל עוף למינו ישנון וכן אדם לדומה לו ואינו
 בכתובים. הכין הוא אלא דברי בן סירא הם וכתובים היו אלל
 לא בכתבי הקדש ועוד רגילים רז"ל שאומרים טעם המקרא
 שלא בלשון הכתוב כדאמרינן (שם פ"א 3) מהיות טוב אל תקרי
 רע ומקשינן ומי כתיב כי האי גוונא ומהדרינן כי הא דכתיב
 אל תמנע טוב מצעליו והכא נמי כתיב הולך את חכמים יחכם
 ורועה כסילים ירוע.

כח

עוד לו. הא דאמר רב"ל (ר"ה יא א) כל מעשה בראשית
 צקומתן נבראו וכו' ואשכחן בפירוש גאון ז"ל שאמר הקב"ה לכל
 בריה ממעשה בראשית היאך אתה רוצה שאבראך והוא אומר לו
 כך וכך והוא צוראו לציונו וכי כלום יש בו ממש קודם שיברא
 שיהיה לו ציון. ילמדנו ארוגנו.

פרוש זה דאשכחתינן אין לנו יודעים אותו ולא סבירא
 לן וקושיא דאקשייתון ליה איתא. ויש שפירשו לפי דברי הפילוסופים
 כי המינין של צעלי חיים יש להם משלים ודמות דיוקני כמו
 חותם למטבעות שישנם בחכמת המקום אע"פ שהדברים רחוקים
 הן בעצמן ורחוקים מדברי רבותינו חכמי ישראל לקרוא למשלות
 הסם צביונות לפיכך אלו דברים צטלים הן. ויש שפירשו שכל מין
 ומין מצע"ח ברא כמותן המקום צרקיע ממין המלאכים הרוחניים
 ואמר להם אתה רוצה שאברא כמותך בעולם והאיך אתה רוצה
 שיהא

שיחא כמותך בעולם לדעתו זרעו ולציונו. ושאלנו אומרים דריצ"ל הכי קאמר לציונו ולדעתו של עכשיו שנפס הקב"ה וגלוי לפניו מה תהא דעתו וציונו ולפיהן זרעו ועכשיו אחר שנבראו אילו אמר להם שיבראו היה כך דעתו וציונו. ואשר כהנה בקומתו לישנא דרכוואחא בקמתו וכן אמרינן (ז"מ קז א) אסור לאדם שיעמוד על שדה חצירו בשעה שעומדת בקמתה. וגם כן אמרו מצימתי אדם יורש את אשתו קטנה זש"א משתעמוד בקמתה. זו היה לישנא דרכוואחא.

כט

לרב שרירא ורב האי ז"ל. (1) הא דאמר ר' ישמעאל כמה שעורו וכו' והתחיל מספר ופורט בכלל וזפרט וקרא שמות כהדם שקורא שמות לאדם חצירו. ועוד אמר ר' ישמעאל כשבאתי וסרצתי את הדברים לפני ר' עקיבא וכו' ועוד אמר ר' ישמעאל כל מי וכו' עד וצלנד שהא שונה אותו כמשנה בכל יום והתחיל אומר קומתו כך וכך. ודבר זה הוצרכנו לידע אם ר' ישמעאל שמע מרבו הל"מ או לא. ואי איכא למימר דמדעתו קאמר והתנן (הגיגה יא ב) כל מי שלא חס על כבוד קונו וכו' יבאר לנו אדוננו הדבר הזה באר הטב.

אי אפשר לזרר לכס דבר זה באר הטב אלא כללים בעלמא כי חס ושלום שר' ישמעאל אמר דברים הללו מדעת עצמו. ומנין באים טעמים הללו מדעתו של אדם. ועוד שיוצרו מרומם ומעולה מהיות לו איברים ומדות כפשוטן של דברים כי אל מי דומה אל ומה דמות יערוך לו אלא דברי חכמה הן שיש ספוגיהם טעמים גדולים גבוהים מכל הרי הררים, ונפלאים מאד והללו רמזים שלהם וסודות הן. ורזים וסתרים שא"ל למסרן לכל אדם אלא מי שיש לו מדות המסורות זידנו. ואפי' ראשי פרקים וכל שכן פרטיהם. כי על דבר זה ועל מה שהוא למטה מונו מועטה מרכבה אמרו חז"ל (שם יג א) אמר ר' חייא (2) אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב בית דין והוא שלבו דואג בקרבו. ובדברים שלמטה מכל אלו אמר ר' חייא אין מוסרין סתרי תורה אלא ליועץ חכם חרשים ונבון לחש. ובלחש לוחשים לו וכללות נותנין לו והוא רץ בהם. ומן השמים מראין אותו בסחר לבו דאמרו במדרש (שם יד א) ונבון לחש ונבון זה המצין דבר מתוך דבר. לחש זה שראוי למסור לו סתרי תורה שניתנין בלחש. ולמה (3) מסרו חכמים אחד לחצירו הכרת פנים וסדרי שרטוטים שמקנתן אמורים בסדר זה ספר תולדות אדם ומקנתן

בסדר פסוק שלחריו זכר ונקבה בראש אלף על זאת שאין מוסרין סתרים ורזים הללו אלף למי שרואין בו סימנים ראויים לכך. והגדנו זאת לכם שתשובים אתם עלינו אלף שאי אפשר לנו לפתוח בדברים הללו ואף לא על פה אלף למי שראויים. ואחרי האסף שנים ושלושה שכלן ראויים לישב במקום שאין אדם עוזב שם אלף ונזקקים לנו עליכם רחמים יהי רצון שכל מי שהוא ראוי מן השמים יאירו את עיניו.

ק

לרב האי. ושאלתם הא דאמר (סנהדרין לח ב) ר' יוחנן שלש מאות ממשלות שועלים היו לו לר' מאיר ומכלן לא עלה ביदנו אלף א' (1) אבות אכלו בוסר ושני בניס הקהינה ואמרי לה מאזני זדק. דעו לכם פי ששלים אלה יש להם מוסרים ולימודים שאומרים כאילו מפי חיות כגון כתב של הכדוויין שנקרא כלילה ודמנה שיש בה מוסרים דדברי חכמה ומליצה ובכלל משלים של חיות. ואלו הממשלות שהיו לו לר' מאיר היה כל א' מהם מוסמך על המקרא שדומה לטעמו וכן הן מושלים מעשה בשועל שזא עליו הארי לאכלו אמר לו שועל מה יש בידי להשיעך בא עמי שאני מראה אותך אדם שמן שאתה טורף ושבע ממנו והיה שם גומץ מכוסה ואדם יושב מאחוריו, וכיון שראהו הארי אמר לשועל הריני מתירא מתפילתו של זה שלא תכשילני. אמר לו השועל אי אתה מתירא ולא בנך אלף לכן בנך מגיעו העון עכשיו השבע רעבונך ועד בן בנך זמן הרבה, נתפהה הארי וקפץ על הגומץ ונפל בה. בא לו שועל ועמד לו על שפת הגומץ מניץ עליו. אמר לו הארי הלא אמרת שאין הפורענות באה עליך אלף בן בנך נתפש בה. אמר לו שועל כבר יש עון על אבי אביך שאתה נתפש בו. אמר לו הארי אבות יאכלו בוסר וכו'. אל השועל ולמה לא תשבת כך מבראשונה וכמה מיני מוסר יש במשל הזה וכן בשאר משלות.

לא

עוד לו. ושאלתם והא דאמר ר' אליעזר (סנהדרין סח א) כשנכנסו חכמים לבקר שיהא שוגם ש' הלכות בנטיעות קשואין ועקירתם ואמרי לה שלשה אלפים. וזקשתם לידע אם נתפרש מן ההלכות ההם כלום וכינד היה מעשה בנטיעת קשואין ועקירתם. אלו מהלכות כשפים והוו יודעים שמאחר שגוה המקום בתורה להמית את המכשפים נצרך הדבר לגלות מה הם המכשפים

המכשפים למען ידעו על מה הם הורגין ולולי כן מאין היו יודעין מה הוא מעשה שממיתין עליו ומה הוא מעשה שאין ממיתין עליו. ונתן משה רבינו לסנהדרין בקבלה הלכות כשפים ולמדם אותם. ולפיכך אמרו (שם) לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות, ואמרו (שם י"ז א) אין מוסיפין בסנהדרין אלא בעלי חכמה וכו' ובעלי כשפים וכו' ואלו ההלכות היה שונה ר"א בעסקי נטיעת קטואין שנראה שדה כלה מלאה קטואין במילין ובמילין אחרים יעקרו. וגם אותות של נביאים סנהדרין בודקין אותם ואין נביא אלא שמקובל בסנהדרין. ושנינו (סנהדרין ד' א) אין דנין לא את השבע וכו'. ועכשיו שאין לנו ארבע מיתות לא נזכרו ללמדם בקבלה שלא יהא תקלה. ויש מהם מעט שהן סודות מסורין ביד בנייהם של אותן חכמים. ויש צדית בחרם בית דין שאין למסרן אלא לנאמנים ולמי שרוחין צו הכרת פנים שראוי לכך.

רב

עוד לו. והא דאמר (ב"ב כה א) רב חנן בר רבא ארבע רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כל א' שאלמלא כן אין העולם מתקיים ורוח דרומית קשה מכולם שאלמלא כן כן מעמידה מחרבנת העולם. אל תתמהו מאלה כי בכל עת רוח גדולה וחזק אלא ארבע רוחות שמנשבות בכל יום פעם זו ופעם זו ובנחת מנשבת ורוח צפונית מנשבת עמה חיי אדם נעיומות. ופעמים שרוח דרומית מנשבת וגוברת היא המחרבנת ומטרפת את הנשמות. ושם הקב"ה כן גדול שפורש כנפיו צפניה ממקום מולאה ושובר את תזקתה ואלמלא בזה אל מקום הישוב בתזקתה היחה מחרבנתו. והכו שכתוב המבינתך יאצר כן יפרוש כנפיו לתימן.

לב

עוד לו. (י) ושאלתם מהו שיחה דקלים. (סוכה כ"ח א') אמרו כי יום שאין צו נשיבת הרוח וכשאתה פורס סדין איגה מתנענעת עומדים צין שני דקלים שהם קרוצים זה לזה ורוחין איך ינועו זה לזה יש לנו צו סימן שמכירין בהם כמה דברים ואמרו כי מר אברהם קאבסי ז"ל (ב) גאון שהיה בשנת אק"מ לטרתות היה מכיר בשיחות דקלים.

לד

עוד לו. ושאלת מהו נודר על דעת רבים. אם יעמוד אדם וידור על דבר שיעשה או שלא יעשה אע"פ שרבים שמעו

ממנו וכל א' וא' שם לבו אל טעם הדבר אעפ"כ יש לנו
 לישראל ויש לחכם לפתוח לו פתח. וכשאר לו אם נדר על
 דעת כן והוא אומר לאו מחירין אותו ואין חוששין לזה לפי ששמו
 הרבים אל דעתם שבועתו לפי שהנודר תלוי בדעתו ולא בדעת
 אחרים אבל אם נדר על דעת רבים כגון שאמר לרבים על
 דעתכם אני נודר שאעשה כך או שלא אעשה אין לו דרך להשאל
 על נדרו לפי שאין הדבר תלוי בדעתו אלא בדעת אחרים. אבל
 מה ששאלת על רבים שקבלו על עצמם שיעשו תענית או שיתקנו
 תיקונים ואח"כ נודע להם כי הטוב והישר לשנות את הדבר
 ודאי ונדרר שיש להם לשנות כל שכן שאם רצו לפחות ולהוסיף
 שאין צורך כלום. ואם התרימו על שום דבר שאינם הם להתיר
 החרם ואין צורך כלום אלא שראוי להיות השינוי נראה להם
 כי הוא הטוב והישר.

לה

וששאלתם מי שנשבע להתענות ציום פורים מהו. כך
 אנו רואים שאין צומתה פורים לדחות שם שמים ולעשותה
 כמנהג שהיא מושבע עליה מהר סיני ואפשר שיעשה סעודה
 בלילה ויוצא בה ידי חובתו.

לו

וששאלתם השומע הזכרה מפי חברו בכל לשון נריך
 לנדותו או דילמא אין מנרין אלא על לשון הקדש בלבד. מי שמנדה
 בכל לשון מנדה וחסידיים עושים כן.

לז

למר רב שר שלום ז"ל. ששאלתם מי שיצרו גבר עליו וקפץ
 ונשבע צתורה כשהיא צידו שלא אעשה כך וכך או שלא אשא
 אשה פלונית ואחר כך מתחרט יש לו להתיר שבועתו או לא.
 כך ראינו שאין צדורות הללו מי שיכול להתיר נדרים וכל
 שכן שבועות וזה הנשבע יקיים שבועתו ולא ישא את האשה שנשבע
 עליה ואם אשתו היא יגרשנה ואין בו משום שלום אשתו.

לח

לרב רזאיי ז"ל. מי שנשבע שלא לשתות יין וידוע אכלנו
 שמי שאמר יין הוא על ענבים ושכר הוא של צמוקים מותר לו לשתות
 השכר או לאו. וכן מי שנשבע שלא ישתה שכר מותר לו לשתות
 יין

יין. יצרר לנו אם אחד מהם יכנס בכלל אחר. כללו של דבר אמרו חכמים דבר זה צרור בנדריים הלך אחר לשון בני אדם. ולפי מה שידוע בכל מקום בדברי יושביו שהם נושאים ונותנים מתחייבים בנדריהם וכן בשצועותיהם. וכן שנו חכמים (נדריים נא 3) הנודר מן החלב מותר בקום ור' יוסי אוסר. מן הקום מותר בחלב ר' יוסי אוסר. הנודר מן הגבינה אסור זה בין מלוחה בין חפלה ורמינהו הנודר מן העדשים אסור באשישים ור' יוסי מתיר לא קשיא מר כאתריה ומר כאתריה. באתרייהו דרבנן קרו לחלבא חלבא ולקומא קומא. באתריה דר' יוסי לקומא נמי קרו ליה קומא לחלבא. לפיכך אם ידוע דביצור המקום שכל האומר יין סתם הוא של ענבים אין זה אסור אלא של ענבים אבל אם אמר בלשון הקדש הרי זה כולל כל הנושכרין ואנו רואים שהיין בן ארבעים יום בכלל שר הוא.

לט

עוד לו. ששאלתם ראובן נשבע שלא יתפלל בכנסת פלונית ויש לו מקום קרוב ממנה ורצה לסתור אותו ולפתוח אותו לכנסת מהו שיסע באותו מקום ויתפלל מי אמרינן כיון ששעת שצועתו לא היה אותו מקום בבית הכנסת מותר לו עתה להתפלל בו או דילמא כיון שנפתח לאותה כנסת נעשה כמותה ואסור להתפלל בו. כך ראינו כי בית הכנסת בבית דעלמא דמי וצבית תנן (נדריים נו 3) הנודר מן הבית אינו אסור אלא מן המשקוף ולפנים ומקשינן ולחון לא מתיב רב מרי וינא הכהן מן הבית יכול ילך לביתו ויסגיר ת"ל אל פתח הבית. יכול יעמוד תחת המשקוף ויסגיר ת"ל מן הבית עד שינא מן הבית כלו כינד עומד בצד המשקוף ומסגיר. מנין שאם עמד תחת המשקוף והסגיר או שהלך לביתו והסגיר שהסגרו מוסגר ת"ל והסגיר את הבית מכל מקום. ומפרקינן שאני הכא דאמר קרא מן הבית עד שינא מן הבית כלו הכא נמי אסור להתפלל באותו בית הכנסת מן המשקוף ולפנים ואותו מקום שהוא לו אם ערכו בבית הכנסת הרי ראובן זה אסור להתפלל בו. ואם תאמר שעת שצועתו לא היה אותו מקום בבית הכנסת כאשר כתוב בשאלה הרי פירשו רבותינו כי הנודר והנשבע אוסר את עצמו בדבר שהוא מתחדש ודבר שלא בא לרשות הנודר והנשבע דתנן (שם נו א) קוגס פירות האלו עלי קוגס הן על פי קוגס הן לפי אסור בחילופיהן וגיודליהן. שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהם ובגיודליהם ואמר עלה (שם נו א) צעי רמי בר חמא קוגס פירות

פירות האלו על פלוני מהו בחילופיהם מיי אמרינן גבי דידיה
 הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו אדם אוסר דבר שלא
 בא לעולם על עצמו, גבי חברו הואיל ואין אדם אוסר פירות
 חברו על חברו אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו
 או דלמא משום דחילופין כגידולין דמי. לא שגא הוא ולא שגא
 חברו ואסיקנא לכתחילה לא ואי עזר ועזר עזר מהא בעיא
 שמעינן שאדם אוסר על עצמו דשגב"ל או שלא בא לאותו רשות
 בקונס ואי אתה ז"ל בשבועה. ואי אחת למימור דהא שבועה
 דראובן לא דמיא לקונס פירות הללו עלי ולא דמיא אלא לשאני
 אוכל שאני טועם דהכי קאמר לא מזלינא התם דבהאי מותר
 בגדוליהן ומאי דלא הוה בשעת שבועה. דמי ליה מי שאמר אני
 מתפלל בהכ"נ הזה שכיון שנתכוון לבית ידוע לו באותה שעה
 אם הוסיפו עליו נמצא בית אחר אבל אם לא אמר בהכ"נ הזה
 אלא בהכ"נ פלוניא אם הוסיפו עליה ונכנס המקום שהוסיפו
 עליה בכללה ונקרא כלם אחת הרי בא אותו המקום בכלל
 השבועה ובהדיא תניא (ב"ב ח' א') המודר הנאה מצני עירו
 אם בא אחר וישב שם י"ב חדש אסור צו לפיכך הנודר מצני
 הכנסת ונוסף עליה בית אחר הוסיפה מוחלטת אסור צו. אבל
 אם נעשה המקום שהוסיפו משונה מצני הכנסת ואומרים רואיו
 חדר של בהכ"נ או שם ליווי כל שהוא ואין הצבור מתפללין שם
 אע"פ שנטפל עמו לשם בהכ"נ מותר כמו ששנינו (נדריס גג א')
 הנודר מן התמרים מותר בדבש תמרים. מן הסתוניות מותר
 בחומץ סתוניות ר' יהודה אומר כל ששם תולדתו קרויה ונדר
 הימנו אסור ביוצא הימנו וחכמים מתירין. עד כאן לא פליגי
 אלא ביוצא הימנו ונקרא חומץ סתוניות או דבש תמרים אבל
 אם נקרא תמרים או סתוניות לא פליגי שהוא אסור. ותקנת
 ראובן זה הנשבע שלא יקדיש את המקום שלו ושימחו לבית
 הכנסת אלא יפתחוהו לבית הכנסת על מנת שהוא שלו שימצא
 מותר להתפלל שם ואם התנה כי אחר מותו יהא הקדש בבית
 הכנסת כלו שפיר דמי.

מ

עוד לוי. וששאלתם גוי שיש לו שבועה על ישראל ואינו
 רוצה להשביעו בשבועת ישראל אלא בשבועת גוים כמו שנשבעים
 באללה אלקילא היא שבועה חמורה כשבועת ישראל וימנע עצמו
 ממנה או יש קילותא. כך ראינו שבועה חמורה היא ואין בה
 קילותא כל עיקר.

מא

כל צבורא דמקבלין עליהן מלתא למעבר וגזרין גזרה
 בס"ת ובשמותא ובחרמותא דלא למעבר עלה ונהגו בה איסורא
 ובתרא הכין מתחרטין וקא חזי דלא יכיל צבורא למיקם בה הכי
 חזינן דודאי יכולין לצטולה מכמה טעמים חדא דאמרינן (נדריס
 כב ז) פותחין בחרטה. ועוד דלא מתבעי להון למגזר גזרה
 על הצבור מאי דלא יכלון צבורא למיקם בה דקאמרינן (ע"ז לו
 א) אין גזרין גזרה על הצבור וכו' והלכך מן הלין טעמי יכלין
 צבורא לצטולי להאי גזרתא דגזרי עליהון ולית עלייהו עונש
 בגויה.

מב

לרב דוסא. שאלתם מאן דאשתבע לא אכיל פת זמן
 קצוב וכו' לחכול ספוג וכעכין כיון דקי"ל דהלכתא כר' יוחנן
 דאמר בגדריס הלך אחר לשון בני אדם ואין רגילין בני אדם
 לקרוא ספוג וכעכין בשם פת שרי או דילמא כיון דקי"ל דהלכתא
 כר' יוחנן דאמר (פסחים לו א) אפי' הדניק ולבסוף הרתיה
 חייב בחלה ומכרך עליו המוציא וספוג מעשה אלפס הוא. ולא
 עוד אלא הרתיה ולבסוף הדניק הוא וכן עושין אנחנו שמרתיה
 שמן (בבלי) של מיני מתכות ועושין גריסות גריסות מן הבצק
 ומטגנין אותן כשהוא על האש והשמן רוחח. ועוד מעשה דרב
 הונא (ברכות מז א) דאכל תריסר רפתי כעבי (1) עד כל
 שאחרים קובעין סעודה עליו לדרך. ומעשה (שם) דרב
 יצחק (2) עסיק ליה לבריה עד התם דקבע עליהו דילפינן דכיון
 דקבע איגיש סעודתיה על כעכין מדרך עליהון המוציא ושלש
 ברכות הני ספוג וכעכין אסירי על הנשבע על הפת ועוד מי
 שרי ליה למיכל דייסא ואע"ג דמקריא נהמא דאמר ר' זעירא
 (ביצה יו א) הני בצלאי טפשי דאכלי נהמא בנהמא או לא וזה
 הנשבע אם אמר דמאי דסליק אדעתיה והוות כוונתיה בעידן
 שבועה על הפת הימנו האפויה בתנור ובפורני בלחוד מי סמך
 על כונתו ושרי ליה למיכל מאי דליתיה אפוי בפורני ובתנור או
 לא. הכין חזינן דסופגנין וכעכין נהמא מקרו וסופגנין דתחילת
 עיסה וסוף עיסה לא ידעינן היכי איגון. והכי אנחנו אחרמיה
 לנא כי הא מלתא מן שתין שנין דאשתבענא בשעת קניטת דעת
 כי הא שבועה וכל סבי ורצוואתא דהוא זמן שרו לנא פת הצנומה
 בקדרה דלא אשתייר בה פירורין ואפי' פחות מכזית ולית בה
 תודיתא.

תודיתא דנהמא כל עיקר אלא דהוי כעין טרוף. ולא שרו לנא למיכלה בתורת אכילה ולעיסה אלא למטרפא מטרף כעין שתייה והכין עזידינא באסמכתא דכלהון ואע"ג דהוות פת מתחילה כיון דנפקא לה מתורת לחם ואמתייהא לה והויא לה כעין מיחא לא זוקריא נהמא כל עיקר וכדתנן הגודר מן התמרים וכו'. ואי מערב ביה בשרא דקיקא או דוגשא טפי נפיק מתורת לחם והוי כעין חבינא או דייסא. ודייסא גופי שרי היתר גמור לזאן דאשתבע דלא אכיל לחמא. והא דאמר ר' זירא דאכלי נהמא בנהמא דצרי שבאי ניגהו. אבל מאי דכתבתון אס אמר הנשבע שלא היתה כוונתו אלא על הפה האפויה בתנור וצפורני בלעד או אמר שאין הסופגנין והדובשנין והכעכין והאסקרטיין וכיוצא בהן בדעתו באותה שעה וסייתי סבור שאינן בכלל שבועתי וכך היתה כונתי שאיני נאסר אלא באפוי בתנור וצפורני בלעד הרי הקולר תלוי בצוארו ולא היה צריך להשאל דאפי' בשבועת מרונה באומר שנהכונתי למה שאינו לשון בני אדם בשיחתן הזאת הא תנן (נדריס כ א) גדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים. גדר בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות מלכים. הרי ענמי קרבן ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי להיות נודר בו. קונס אשתי נהנית לי ואמר לא נדרתי אלא מאשתי הראשונה שגרשתי, כולם אין נשאלין להם ואם נשאלין עונשין אותן ומחמירין עליהם דצרי ר' מאיר וחכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר ומלמדין אותן שלא יהו עושין כן ואמרינן עלה מאי קאמר אמר רב יהודה הכי קאמר כלן אין צריכין שאלה בד"א בתלמיד חכם אבל צעם הארץ שבה לישראל עונשין אותו ומחמירין עליו. וכי הא מלתא דמפרשא בשאלתכא קילח מן הכין טובא וכגון האי אס נשאל מתירין לא דלון מרמה עבד אלא הכין הוה דעתיה דהא לשון בני אדם.

בג

לרב שרירא. ושאלתם הא דאמרינן במס' נדרים (כז ב) הלכה נזקקין לאלהי ישראל ופותחין בחרטה וקשיא לן הא דאמר רב אסי (שם) אין נזקקין לאלהי ישראל חוץ מיקונס אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ושהכתה את בני וכו' ומהו נזקקין לאלהי ישראל. הכי חזינן דגברא אגברא לא מירמי דרב אסי ורב נחמן פלוגי. ובשמעתא ודאי הלכתא כרב נחמן דפותחין בחרטה וכי היכי דמפרש ולא מצעיח דמהני כגון (שם סה א) ר"מ אומר יש דברים שהן כנוול ואינן כנוול וחכמים מודים

מודים לו. ועוד (שם 3) אמר ר"מ פותחין לאדם מן הכתוב
 בתורה וכגון (שם) פותחין לאדם בכתובת אשתו. ומעשה דר'
 עקיבא. וכגון (סו א) פותחין לאדם בשבתות וי"ט ופותחין
 לאדם בכבוד עצמו וכבוד בניו אלא אפי' דגמ' כר"ש זרבי
 (שם כז 3) וכו' ישמעאל זר' יוסי (שם כג א) וכתבינהו לאילין
 כלון זרבי הא פתחין לאחרטי על נדריהון ושזועתהון מיהו
 עיקר מלתא כדר' אסי ניהו. ועל הכין הוא זנינא דענין זקיקה
 דמזדקקין לשזועה להפר אומה דמשינן לה כגון שזועת שגגות
 דתנן (שם כה 3) שזועות שגגות מותרות ונדרי שגגות מותרים
 כגון קונס אשתי בהנית לי שגגה את כיסי ושהכמה את בני
 ונדוע שלא גנבתו ושלא הכתו דהא כי אשתבע אסתבר ליה
 דגנבה את כיסו והכתה את בנו ולא הות מלתא הכי וכיון
 דאילו הוה ידע שלא גנבה ושלא הכתה לא הוה משתבע הרי
 זה מותר ולא מחייב בשזועתו והויא לה שזועת שגגות והכין
 קאמר רב אסי דודאי אי אמר בפיו דמשום הכי אשתבע אי נמי
 דמוכח מלתא הוה ליה כתולה נדרו בדבר אחר וכי הוה דתנן
 (שם סו א) קונס שאיני נושא את פלונית כעורה והיא נאה
 שחורה והרי היא לנכה קצרה והרי היא ארוכה לא מפני שהיתה
 כעורה ונעשית נאה וכו' אלא שהנדר טעות וכדתנן (שם) קונס
 גזל שאני טועם שהגזל רע לזל א"ל והלא גזל כופרי יפה לזל
 וקסברי רבנן דלא מצעיה נהדא מלתא דמוכח דהוה דדעתיה
 זעידן נדרו ושזועתו בחילוף מאי דאיתיה זודאי אלא אפי' אית
 מדעם אחרינא דלא הוה דדעתיה צעת הנדר או השזועה ואי
 הוה דכיר לה או הוה ידיע בה צעת שזועתו לא הוה משתבע
 כאילין מילין דמיין ואית לן למפתח ליה זכה"ג ואדכורי מילי
 דאי הויין דדעתיה לא הוה משתבע ואפי' זאלכי ישראל מזדקקין
 ליה ומתירין את שזועתו כדאשכחן ליה פתחא דחרטה וחשבינן
 מאן דאינשי מדעם דאי הוה דכיר ליה לא משתבע כגון מאן
 דמשתבע בשביל מלתא דאידימיה ליה והוות דדעתיה ולא הוות
 כדאדמי ליה. והלכתא כאילין מילין. אבל רב אסי ס"ל דאי ודאי
 משתבע אדעתא דמלתא דאידימיה ליה והוות דדעתיה ולא הוות
 כדאדמי ליה עת שזועתו ואשתכח דלא הוה הכי נשאלין לו
 ומתירין את שזועתו. ולא היה צריך לו לומר למפתח ליה
 פתחא. אבל לאדכודי מלתא דלא הוה דדעתיה דאילו הוה דכיר
 לא משתבע לית לן בה. והכי אמר רב יוסף האי שמעתא זיהאי
 לישנא (שם כא 3) אמר רב יהודה אמר רב אסי אין חכם
 מתיר אלא ארבעה נדרים הללו קסבר אין פותחין בחרטה.

וסבר דמאן דמשתבע בחלוקי ישראל לא מוזקקין ליה אפי' היכא דודאי אמר בפומי הני מיילי דאתלי לשבועתיה צהון כגון אשתי נהנית לי כדאמר' (שם כב ז) ההוא דאתא לקמיה דרב אסי א"ל בנאי נדרת א"ל בחלוקי ישראל א"ל אי נדרת צמוהי מוזקיקנא לחלוקי ישראל לא מוזקיקנא לך. וזהו פירוש אין נזקקין לחלוקי ישראל. ורבנן אמרי היכא ודאי דאדכר נפשיה דאדעתיה אשתבע ולא אשתכחה כגון אשתי נהנית לי לא זריך שאלה דאמר' (שם כא ז) אמר רב יהודה אמר רב אסי ארבעה נדרים זריכין שאלה לחכם כי אמריתיה קמיה דשמואל אמר לי תנא תני ארבעה נדרים הללו התירו חכמים ואת אמרת זריכין שאלה וכי אצטריכין שאלה לחכם לגלויי דעתיה בנאי דלא אדכריה בפומיה. ואנן השתא אי עבדין קרוב לדרב אסי עבדין דמר רב יהודה ז"ל עליק ממייתבתא אדזקוקי לשבועות ולא הוה מוזקיק. ומאן דבתריה הוה אמרי לית לן למעבד מאי דלא עבד נור רב יהודאי אלא מיהא כי מתרמי ונתא דאית צה תקנתא או מניה כגון עשיית שלום בין איש לאשתו וכגון שלמא דצבורא דכנסתא וכדומין לזה מוזקקין לה במילי דמוכחן וברורין קרוב לדרב אסי אבל פתחי כי ההוא דאתא לקמיה דרב וכר"ש ברבי וכר' ישועאל בר' יוסי וכדציתיהו דאבוי וכההוא דאתא לקמיה דר"א וכיוצא צה לא עבדין.

מוד

לרב האי. ושאלתם לענין מי שנסבע שלא להנות אשתו ולית ליה לשלומי כתובה ולגרסה אי צודאי ידע צנפסה שגלוי וידוע לפני יוצרו דלית ליה לשלומי אפי' נשאר עני והיה לא קא מנטיבא אלא לשלומי כתובתה וכמה דלא שלים מחייב צשאר כמות ועונה הרי הוא כמי שנסבע לצטל את המזוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפילין וכיוצא צהן והרי זו שבעת שוא. ואע"ג דבעידן דאשתבע אין פשוטן של דברים לעבור על המזוה אלא כיון דקאתי לידי לעבור את המזוה הרי צאה השבעה לידי שוא. ואי ודאי הוה צדעתיה בעידנא דאשתבע דלית ליה לשלומי וכמה דלא משלם מחייב צשאר כמות ועונה ואעפ"כ משתבע דלא עבד מאי דמחייב הרי זו שבעת שוא מעיקרה שחייבין על זדונה ונלקות ארבעים ושרי לאוכלה ולאשקוייה ולכסויה ולמיקם בעונתה וא"צ התרת חכם. אבל אי לא הוין מילין אילין צדעתיה בעידן שבעתו אלא כסבור היה שיכול לעמוד בשבעתו ולצסוף אגלאי ליה דלא יכול, או דחשב דאית

דאית ליה שיעור כתובתה וכדחפש במיליה לא אשכח. או דחשז דיכיל לגרסה ולמקוי כתובתה עליה בהלואה וחוב ולבסוף אגלאי ליה דלית ליה מן דינא למעבד הבין או אנסא אחרינא כיונא באלו לאו שזועת שזא היא ולית עליה מלקות אלא לשזועת שגגות דמיא ומתני בהדיא תנן (נדריס סה 3) פותחין לאדם בכתובת אשתו ומעשה באחד שגדר מאשתו הגאה והיתה כתובתה ת' זוזי וכו'. ולענין מאי דאמריהון דילמא התם נדר הכא שזועת הא תנן נמי (שזועות כה 3) כסס שנדרי שגגות מותרות וכו'. ואע"ג דדומיא מאי דאמור רבנן לענין מה שאכלתי ושלא אכלתי ה"נ התירו חכמים לענין ביטוי שאוכל ושלא אוכל וזה שנשבע צריך שאלת חכס. ואע"ג דמן כמה דורות סליקו להו התרה לשזועה ככי הא מלתא שאני דלאו דבר רשות הוא ולא מני קיומי שזועתו ולא מנעין רבנן התרה.

בזה

שאילו מן קמאי מר רב יהודאי גאון ריש מתיבתא ז"ל יש קידוש שלא במקום סעודה כרז ור' יוחנן חו אין קידוש אלא במקום סעודה כשמואל. (פסחים קא א) ואמר אמור רבנן דעבדין לחומרא כשמואל.

הוב שאילו מן קמיה ארוזא כד מבשל מאי מצרכין עליה. ואמר אע"ג דקא מתיבין לרב ושמואל תיובתא דקאמרי' (ברכות לג א). ורבנן לא מצרכין עליה זורא מיני מזונות והתניא הכוסם את הפטם מצרך עליה וכו' וקא מוקים לה כרבנן וקא הויא תיובתא דשמואל מדקא סדרינן וקאמרינן (שם 3) האי ריהטא בין דתקלא צין דמחוזא מצרכין עלה זורא מיני מזונות דרב ושמואל דאמרי הרווייהו כל שיש בו מתמשת המינין מצרך עליה זורא מיני מזונות מכלל דהלכתא כרב ושמואל דעל תמשת המינין הוא דמצרכין זורא מיני מזונות אבל אארוזא לא.

הוב שאילו מן קמיה נדה מהו מללזויי. או למיעל לזי כנשתא. ואמר שפיר דמי.

הוב שאילו מין קמיה מאן דקרי פסוקי דזמרה גתר דלזי צריך לצרוכי לפניסה או לא. ואמר לא צריך לצרוכי שכבר נפטר באהבה רבה.

הוב שאילו מן קמיה הא דאמר רבא זראש משנה דהיה קורא (ברכות יג 3) לענין ק"ש הלכה כר"מ ואמר הלכה כוותיה. הוב שאילו מן קמיה כל איסורין שנתורה במשהו כרב ושמואל או בזנות טעם כר' יוחנן ורשב"ל. (ע"ז עג 3) ואמר

מדאצטריך לון למימר (פסחים ל"א) אמר רבא חמץ בזמנו זין
 זמינו זין שלא זמינו כרב זהא ניהו דהלכתא כרב הא שאר
 כר' יוחנן וריש לקיש זנותן טעם.

חוב שאילו מן קמיה כחל שקרעו מהו לזשלו עם הזשר
 לקדרה ואמר אסור אזל לחודיה שפיר דמי.

חוב שאילו מן קמיה דאמרי' (חולין קה"ב) מים אמצעיים
 רשות ואמר רב נחמן לא שנו אלא זין תזשיל לתזשיל באיזה
 תזשיל. ואמר זין תזשיל זשר לתזשיל גזינה.

חוב שאילו מן קמיה הלין (1) מזוזי מאי מזרכינן עילווייהו
 ואמר תני בתוספתא (כלאים פ"ג) כל שמוציא עלין מעיקרו
 עשב הוא נפקא מינה לזרכוי עליה זפה"ע. והלין מזוזי מזרכינן
 עילווייהו זורח פרי האדמה ואמר דהוה קא מסגי מר רב דימי
 ומר רב מארי זריה (2) ואמר רב מארי לאזבוס היגי עץ היזמי
 עשב מאי טעמא היזמונא יבשה לגמרי ומפקא מהדר הודרכא.
 והגנתא כמשא זאילגא ומלבלבא מעיקרא.

חוב שאילו מן קמיה המלוה את חברו וזקש לזאת למדינת
 הים ועדיין לא הגיע זמנו לפרוע לו יש לו לתבעו. ואמר לא.
 יש לו לומר תן לי ערב. ואמר לא.

חוב שאילו מן קמיה ישראל שיש לו קרובים משומדים
 מהו להזרותן ואמר לא מתבעי.

חוב שאילו מן קמיה אזל מערב מהו להזרותו ולא פשט.

חוב שאילו מן קמיה הקורא בתורה זראש חדש חנוכה
 ושנת זשל ראש חדש מפטיר או זשל חנוכה ואמר זשל חנוכה.

חוב שאילו מן קמיה מי שקדש לאנשי ביתו וזא אנל

אנשים שאין יודעין לקדש מהו שיחזור ויקדש. ואמר לא יקדש.

חוב שאילו מן קמיה רחז משזעה גויים היתה ואמר

אין. ואמרו קמיה האמרי' (יבמות עו"א) הדר אמר רבא לאו

מלתא הוא דאמרי בגיותן לית להו חתנות כי מגיירי אית להו

חתנות וכו' יהושע היכי נסבה ואמר (2) הני מילי לאחר שנכנסו

ישראל לארץ רחז משנכנסו מרגלים דיהושע נתגיירה ועדיין לא

נכנסו ישראל לארץ.

חוב שאילו מן קמיה היה יושב זספינה זשהיא מהלכת

זשבת מהו לשלשל דלי ולמלאתו. מהו להשליך שיורי זוסות ועזמות

וקליפים לים. ואמר יעשה דלי שיש זו ארבעה על ארבעה זפתים

ומשליך לתוכו וממלא.

חוב שאילו מן קמיה מהו לשכור רשות מן הגויים לטלטל

זכל הספינה ואמר לא זריך.

חוב שמ"ק ספינה שנכנסה ננמל והיתה בתוך התחום מצעוד יום מהו לירד הימנה בשבת. ואמר מותר.

חוב שמ"ק ספינה שבאת מחוץ לתחום מהו לעלות לה בני העיר בשבת. ואמר מותר.

חוב שמ"ק הא דאמר רב הונא (כתובות יא א) קטן מטבילין אותו על דעת צ"ד עבד שוטה וקטן מהו להטבילו על דעת צ"ד ואמר כגד.

חוב שמ"ק נתין שנשא שפחה ושחרר את הולד מהו ואמר כמומר וכו' טרפון דמכשר. (קידושין סט א)

חוב שמ"ק בנד שפרשוהו ונגע בגופו של מת מהו בהנאה. ואמר מותר כמה דלא אזמניה לא מתסר.

חוב שמ"ק מהו לקרות במגילה שמזויינת ואמר לא מתבעי.

חוב שמ"ק אהיני שליכי יש בהן משום ביטולי גויים ואמר לא. מאי מצרכין עלייהו. ואמר בורא פרי העץ.

חוב שמ"ק גדה שלא טבלה מי איתה באיסור כרת או לא. ואמר איתה.

חוב שמ"ק טבילה לכדה מן החורה מנין. ואמר קל וחומר ממגעה.

חוב שמ"ק צ"ד שאלו במקום שאין אז מי יצרך להכניסו בצריחו. ואמר הכל מצרכין.

חוב שמ"ק המל את העבדים אחת מצדך או שתיים. ואמר המל מצדך אקב"ו על המילה. וקוניו מצרכין למול את העבדים כלה במקום להכניסו.

חוב שמ"ק מחט שנמצאת תחובה וראשה לפניו חוששין לה או לא. ואמר חוששין.

חוב שמ"ק שופר שניקב במשהו וסתמו שלא במינו מאי. ואמר אם מעכב את התקיעה פסול וכי קאמרינן (ר"ה לו ב) אם אינו מעכב את התקיעה כשר במשהו אבל טפי (אע"ג) דנשתייר רובו פסול. דעבדינן כתרין לישני דר' נתן לחומרא. במינו כשר והוא שנשתייר רובו. שלא במינו פסול ואע"ג דאשתייר רובו.

חוב שמ"ק מקום שבני אדם מתבטלים להשבע ואמר הפכו השבועה על שכנגדו יש לו בדין או לא כגון (שבועות מד א) כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואמר אנה לא משתבענא ופקענא אשתבע את ושקול. ואמר לית ליה למימר כן אי דמשתבע ומפקע או דמשלם בלא שבועה.

חוב שמ"ק היושב במשחה ועמד והשתין מים וזרזר לו
 שלא נגע זריך נטילת ידים או לא.

חוב שמ"ק פירושא דהדן פסוקא מי עלה שמים וירד
 משה. מי אסף רוח בחפניו אהרן דכתיב קחו לכם מלא חפניכם.
 מי זרזר מים כשמלה אליהו שהכה את המים באדרתו. מי הקיס
 כל אפסי ארץ משיח. ואמר דתני בשעה שאמר העם מה זה
 היה לבן קיש הגס שאלו בנביאים ויען איש משם ויאמר ומי
 אביהם. מאי ומי אביהם אמר להם וכי יש אב לדברי תורה
 והלא כבר נאמר עיה שמו ומה שם בנו כי הדע אלמא תורה
 לאו ירושה. הכי קאמר חזו כמה נפיש משה דעלה לשמים.
 אהרן דאסף רוח. אליהו דזרזר מים. משיח דקס כל אפסי ארץ.
 מי הוו לכו בני דהוו נפישין כוותהון ויכלין למעבד כוותהון מה
 שמו ומה שם בנו כי הדע. מהכין הדע דתורה לאו ירושה.
 וכתיב דהדין ענינא בית זהון נחלת אבות ומה' אשה משכלת
 בתורה קאמר קרא.

חוב שמ"ק המזרזר זרכת המזון מהו שיטעום מכוס.
 ואמר אי ניחא ליה למתן לבעל הבית נתיב ליה לבעל הבית בלא
 מטעם ולא מזרזר צורא פרי הגפן אלא לשהייה כוליה.

חוב שמ"ק הוור ריש נתיבתא כל היכא דפליגי רבנן
 במלתא ומתרגם אמר קרא אחד מנהון הלכתא כוותיה.

חוב שמ"ק מהו זינים פחים. ואמר זינים פחים פירוש
 תרי קראי דא והמדנא תוב אמר רחמנא והמדנא תוב אמר
 רחמנא מתניתין כי הא לא בקא בר יומא (חולין נח 3) בגרסא
 קאמרין. (5)

חוב שמ"ק הא דתנן (מכות כג 3) אר"ש ומה הדם שעשו
 של אדם חזתה הימנה וכו' כדאיתא.

חוב שמ"ק מהו שלא נשק לו ליוסף. ואמר דהוה קא
 קרי יעקב אבינו ק"ש ולא פסק ליה.

חוב שמ"ק מהו (אבות פ"א) אל תעש עמך כעורכי
 הדייגין. ואמר דינא דלא קמך כען למפסקיה ואתי בעל דין ואמר
 אסדריה קמך להדין דינא לא מחזעי לנשמע מיניה.

חוב שמ"ק מהו (אבות פ"ג) מעשרות סייג לתורה ואמר
 דרחמנא אמר מעשר דגנך ותירושך וינהרדך ותקינו רבנן מירק.

חוב שמ"ק מהו (שם) נדרים סייג לפרישות ואמר הדין
 גמרא דאית בנדרים (י"א) דהאי דחקינו רבנן קונס דילמא
 אתי למימר נדר לה' וכי אמר הכי מאי הואי דילמא אמר לה'
 ולא

ולא אמר נדר. וכל המדבר שם בלא זמנו כדאמור זיה הלכך תקנו רבנן סייג לפרישות.

חוב שמ"ק הא דאמר רב יהודה אמר רב (סוטה י"א) אמר שמעון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי כ"ב שנה והא כתוב והוא שפט את ישראל עשרים שנה ולא פשט. ובסדר עולם נמי עשרים תנא.

בז

שאל רב נחשון בר ברביה ז"ל מרבינו האי ז"ל. הא דגרסינן (גטין ז' א) שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסור וכו' ובתלמוד ירושלמי (מגילה מ"ג) מנינו דחזעיא לכו מהו לכתוב תרין מילין מן פסוקא ופשטו ממעשה דמר עוקבא ריש גלותא דכתב ישראל אל תשמח כעמים אל גיל. ור' הונא נמי שלח כתב לר' הושעיה ראשיתך מנער ותשגה מאד אחריתך. על חיזה מהן נסמוך. אם נאמר כי אלו מארץ ישראל לא כתבי הפסוקים כמו שהן מפני שלא שרטטו ולמה לא שרטטו וכתבו הפסוקים אלא הפכום. ועוד ראינו דיש מן הגאונים ז"ל מנקד על הפסוקים ויש מי שאינו מנקד והמנקד מנין יודע שהנקוד כשרטוט. יפרש לנו אדונינו. והשיב אנו על תלמוד שלנו סומכין ומאי דפסיק הכא לא חיישינן למאי דאיתא התם. ודאי לגלויי מלתא דמסתמא הכא או דלא מפרשא הכא ולא מכחשא נמי סומכין עליה. אי נמי מלתא דפירושא. ולענין מאי דשנו התם פסוקי ואקדמו ואחדו מתזיא ונתת דלאו משום שרטוט אלא משום שלא יכתבו פסוק כגורתו ויהיה משולח בידי גויים. והרי מנינו שאף משם כתבו בלא שרטוט פסוקים כמות שהן דאמר רב יוסף (גטין 3) מאן לימא לן דר' אבייתר דסמכא הוא ועוד הא הוא דשלח לרב יהודה בני אדם העולים משם לכאן וכו' ומאי נינהו זעירי ורבה בר בר חנה (א) וכתב ליה בלא שרטוט. ואמר ר' יצחק שנים כותבין שלשה אין כותבין. אמר ליה אביי אטו כל דלא שמיע ליה דר' יצחק לאו גברא רבא הוא בשלמא מלתא דתליא בסברא לחיי אלא הא גמרא הוא וגמרא לא שמיע ליה. ואנן קא חזינן גאונים ז"ל מן יומי דרבנן סבוראי דכתבי לכל אחרותא פשוטי ודיאסקי וכתבי פסוקי כמות שהן ומשרטטין או מנקדין והכין קא עבדינן והכין קא שמענא דור אחר דור דהאי נקוד דמנקדין כשרטוט חשוב ודאי שמעתא צהדיא שהנקוד כשרטוט לא חזי לנא אלא מיהא עמא דבר ורשותא הכין עבדין.

מז

לרב נטרונאי. ושאלתם מים אחרונים נריקן מסובין
 כלן ליטול ידעם ואח"כ מברך זרכת המזון או שיטול ידיו המזומן
 לזרכה ולאחר שיעמדו יטול כל א' וא' זביתו מפני הטורה. כך
 למדנו שמנהג לסלק שלחן וליטול ידיהם כלן ולברך דקא אמרינן
 (זרכות מו ב) א"ל ריש גלותא לרב ששת אע"ג דאתון רבנן
 בזרכי סעודה פרסאי פקעין טפי וכו' וקאמרינן עלה אמר ר'
 חייא בר אשי אמר רב כל הנוטל ידיו תחילה בזכרון הוא
 מזומן לזרכה ומדקאמר תחילה אלמא בלהן מתבעי להון ליטול
 ידיהן מיהו אי ניחא להון לברך ואח"כ ליטול ידיהם הרשות
 בידן ואימתי בזמן שלא אכלו דבר מזוהם אבל אכלו דבר מזוהם
 קיינא לן (שם נג ב) ידיים מזוהמות פסולות לזרכה ומה הן
 דברים מזוהמין שפסול אדם לברך עד שיטול אמרו חכמים כל
 שהיה קרב ע"ג המזבח לקרבן אינו פוסל. וכל זבחה ועוף
 שאין קרבין לגבי המזבח וחיה ודגים כלן פסולין עד שיטול
 ידיו. וכשהן פסולין לברך אין פסולין אלא כשמזכרין על כוס
 של זרכה אבל אם אין מזכרין על כוס אין פסולין. ואף
 כשמזכרין על היין נמי אינו פסול אלא אותו שמזומן לזרכה
 בלבד שצריך לטול בידו כוס והוא דאמר רב יהודה אמר רב
 (שם) זמתניתא תנא והתקדשתם והייתם קדושים וכו' והא
 דאמר רב חייא בר אשי אמר רב (שם מז א) שלש תכיפות הן
 תכף לנטילת ידיים זרכה אלמא תחילה נטילת ידיים ואחר כך
 זרכה כלן למברך ועיקר כשמברך על הכוס. מ"ט דלא קאמרינן
 אדם מזוהם אלא ידיים מפני שצריך ליטול כוס בידו.

מח

עוד לו. ושאלתם כשגומרין סעודה מסלקין את השלחן
 ואח"כ מזכרין זרכת המזון או מזכרין ושלחן לפניהם. דבר זה
 אין לו בירור מדברי חכמים אלא כך מנהג שלנו נחול מסלקין
 את השלחן ונוטלין לידים ואח"כ מזכרין. זשבת מזכרין על
 השלחן ואח"כ מסלקין כדי לשנות בין שבת לחול ויש זה נמי
 משום כל המאריך על שלחנו.

מט

לרב האי. שאלתם על זרכת האור. זרכת האור חובה
 היא על כל מי שמכיר בין שני דברים שהן ניכרין. ונהגו ראשונים
 להביט

להביט בשרטוטי ידיה עד שיכיר צנייהם מפני שהן מוציות בכל עת ואין ניכרין צלילה על ידי האור הלכך אין צריך לבקש דבר לידע אם יאותו לאורו שכיון שהביט בשרטוטי כפיו דבר נאות. ושמענו מהזקנים שאומרים שיש בשרטוט פסת היד סימן להתצרך בו. ועוד מנהגנו להביט בצפרנים ואומרים מפני שהן פרות ורבות לעולם הלכך נני שרונה לצאת ידי חובת צרכה זו צריך שיאות לאור הנר כמו שנהגו הראשונים כדי שיתחי צ צרכה וגם שליח צבור הנאות לאור מוציא י"ח.

ג

וששאלתם ערצ שנת שהיה מעוקן והדליקו נר של שנת ואח"כ זרחה חמה אם כבו הנרות מותר להדליקו ומותר להוסיף בהן עד שקיעת החמה ואם לא כבו א"צ לכבותו ולהדליקו שהנרות אין אוסרין את השנת ואין מתירין וכן מותר לעשות מלאכה אחרת עד שקיעת החמה.

נא

לרב שרירא ורצ האי. ששאלתם על צבור שאמרו תפילת המנחה ביום ששי עם דמדומי חמה ודחקתן העת. יש אומרים שהם מתפללין י"ח כהלכתן שלא תקנו שבעה צרכות אלא משום טורח והאי כיון דעראי הוא לא חכפת לן שמשלים בשנת י"ח דרך חול. ויש אומרים אומר שלש ראשונות ופוסק. ויש אומרים אומר שלש ראשונות ושומע תפילה ושלש אחרונות. ויש שפירשו שפוסקין בצותה צרכה שמרגיש בה כי צא השמש ואומר יתגדל הלכה כמאן.

מכרה שאמרתם עם דמדומי חמה וממה שאמרתם פוסק באיזו צרכה שמרגיש בה כי צא השמש משמע שהתחיל ועדיין לא צא השמש ולא יפה הוא זה כי מצא השמש עד עונת ק"ש ערבית יש רוח לומר י"ח. ובזמן שמתחיל ש"צ בשעה שיש דמדומי חמה ועדיין לא צא השמש אע"פ שצא השמש משלים. והכין מנהג דרבנן כדאמרמי דוחק העת אבל אין גופלים על פניהם אחריה. ואנו אומרים כי צודאי אם אפשר לעשות עושין כן ואם אי אפשר וחלה שנת או יום טוב אין לך דוחק גדול מזה ומתפלל הביגנו. ואם דוחק העת שאפי' להביגנו אין בו שעות צודאי יש לו לעשות כן ולומר אבות וגבורות וקדושת השם וחוקת. כל זה בהכנסת שנת וי"ט דאיכא שתי תפילות משונות זו מזו אבל בימי החול לא צריכין לכולי האי אלא גומר והולך אפי' צלילה

בלילה. וחולה שאין יכול להתפלל יקרא ק"ש ויתפלל אפילו מיושב ואם כבד עליו החולי הוא ומשמטיו פטורין דגמרי' לה מוסכה (מוכה כו א) דחולה ומשמטיו פטורין. מטער הוא (פטור) ומשמטיו חייבין.

נב

לרב גטרונאי. דעו שיש לקדש ולהבדיל בבתי כנסיות אע"פ שאין אורחים אוכלין שם. ולא מצעי הבדלה דודאי מבדילין. כיון דאבדיל ליה שליה צבור ינאו כל הצבור כלן ידי חובתה. והרובה לחזור ולהבדיל בביתו הרשות בידו ואם לא רצה או שאין לו יין ינאו י"ח בהבדלה שליש צבור. אלא אף קידוש דהלכה רוחת היא דאין קידוש אלא במקום סעודה אע"כ יקדישו על היין בבית הכנסת. ויה טעם מפני שהמטעמת של קידוש שנת רפואה היא לו. וזה שטועם כל הצבור לא שחובה הוא לטעום אלא שחובה לשמוע קידוש בלבד וכיון שמע קידוש ינאו י"ח וא"כ לטעום אבל נותנין לטעום משום רפואה דקאמרי' (ברכות מג ב) פסיעה גסה וכו' הלכך זמנין דאיכא מן הצבור דלית ליה יין ומקדש על רפתא תקינו לרבנן לקדש על היין בבית הכנסת משום רפואה.

נג

לרב האי. שאלתם הא דאמר רבא (פסחים קא ה) כי הוינן בי מר כי הוה מקדש לן אמר לן טעימו מידי דלמא אדעיילתו לאושפיזייתו מתעקרא שרגא ובקידושא דהכא לא נפקיהו וקשי לן דין טעמא מי שאין לו יין בלילי שבתות או מי שכבה גרו אסור לו לטעום במלא מתענה בשבת או איה טעמא אחרינא. כך ראינו שאין דבר זה תלוי בנר אלא בסעודה דאמרינן (שם) רב הונא סבר אין קדוש אלא במקום סעודה בצבור כי אחר שקידש כבתה הגר ולא נתישבה דעתו לאכול סעודתו אלא באורה ופנו לו בגדיו לבית חופת בנו וחזר וקדש ואכל. ומתוך שלא חשב לעצמו את הקדוש הראשון אלא חזר וקידש עוד שנייה למדנו שהוא סובר שאין קדוש אלא במקום סעודה. ואילו נתישבה דעתו לאכול נחשך אחר שכבתה הגר מותר היה והקידוש עולה לו. ובעבור שלא נתישבה דעתו לקבוע סעודתו שם חזר וקידש במקום סעודה. וכן רבה היה אומר לבני ביתו אחר שמקדש להם אכלו כאן בשיעור מה שיקרא סעודה למען יעלה לכם הקידוש כי במקום סעודה היא. ואם לא תאכלו כלום

כלום שחא תכנה הנר ולא תמישז דעתכס לקבוע סעודתכס
 בחשך ולא עלה לכס קידוש זה. לפיכך מי שאין לו נר או שכנה
 נרו אינו אסור לטעום ומותר הוא ועולה לו הקידוש אם דעתו
 מיושנה לסעוד בחשך או שיש לבנה שסועד לאורה. ואם אין
 דעתו מיושנה עליו לאכול אין קידוש עולה לו עד שקבוע סעודה
 ומקדש ועולה לו קידוש היום.

נד

עוד לו. ושכתבתם בקידושא דבי שמיז בשתייה או לשום
 על גבי העין. לא שמענו מי שמיס את כוס הקידוש כלילי
 שבת על גבי עינו אלא בשתייה ודאי.

נה

לרב שרידא. ושאלתם שכתוב בהלכות קדש ואשתלי ולא
 טעים ושתי ליה אחרינא מייתו ליה כסא אחרינא ומצרך עליה
 צפה"ג ושתי ולא צריך אהדורי קדושא דאמר מר המקדש אם
 טעם וכו'. הכי סבירא לן דזמנין סגיא צהכי וזמנין לא סגיא.
 היכי דמי אי במקום סעודה קדישו ושקליה אחרינא לכסא ועדיין
 הוא יושב במקומו סגיא בהם מצרך על כוס אחר צפ"ה ודיו.
 ואי שלא במקום סעודה קדיש או קס מן ההוא דוכתא צריך
 למהדר ולקדושי.

נו

לרב עמרם. עמרם צר ששנא ר"מ דמתא מוחיא לכל
 רצון ותלמידיהון ושאר אחינו בית ישראל הדדים במדינה צרלונא
 יקרים ונכבדים ואהובים לפנינו. שלומם ירצה לעד ויגדל.
 קבלו שלום ממני וממר רב צמח דיינא דצבא ומן רישי כלי.
 ומכל חכמים הסמוכים שהם במקום סנהדרי גדולה. ומן בני
 קיומי שהם במקום סנהדרי קטנה. ומשאר חכמים ותנאים ות"ח
 שבישיבה כלה. שתמיד בשלומכם אנו שואלים ומבקשים רחמים
 עליכם שירחם עליכם המקום ברחמיו הרבים. השאלות ששאלתם
 לפנינו ציינו וקראו אותם לפנינו כשיושבים לפנינו אצ"ד וחלופים
 וחכמים וכל תלמידים. והתזוננו בהם ועמדנו על מה שכתוב
 בהם וכך הראונו מן השמים. ששאלתם כוס של קידוש טעון
 צרכה לאחריו או לא. ואת"ל טעון הני מילי היכא דמקדש מן
 קמי דלית פתורא אבל אי מייתי פתורא ומקדש אפתורא לא
 טעון. דילמא צין מייתי פתורא צין לא מייתי פתורא טעון
 צרכה

זרחה לאחריו. כל זמן שלא בירך זרחה המזון חייב לברך זרחה
 אחרונה שהיא על הגפן וכו' מאי טעמא דלא קא חשיב ליה
 לכוס קידוש זרחה דאין טעונין זרחה לאחריהם דקאמרינן
 (זרחה מד ז) מיתני כל הטעון זרחה לאחריו טעון זרחה לפניו
 ויש טעון לפניו ואין טעון לאחריו. וזו היא הלכה דקא מותבינן
 תיובתא מינה וקאמרינן בשלמא לרב יצחק זר אבדימי למעוטי
 ירקא דאין טעון זרחה. לר' יצחק למעוטי מאי דאין טעונין
 זרחה לאחריהן אלא לרב פפא למעוטי מאי למעוטי מצות.
 ומקשינן לבני מערבא דכד מסלקין תפילי מזרכין אקצ"ו לשמור
 חקיו למעוטי מאי למעוטי רוחני דאין טעונין זרחה לאחריהן
 ואילו כוס של קידוש לא מדכרי כלל אלמא טעון זרחה לאחריו.
 והני מילי היכא דלית ליה חמרא לכוס של זרחה המזון אבל אי
 אית ליה כוס של זרחה כיון דעדיין לא מסח דעתיה דהא אית
 ליה כוס של זרחה לא זריך לזרכי אחר כוס של קידוש. ואי
 קשיא אס כן למה מזריך על כוס של זרחה זפה"ג משום דאפסקא
 בזרחה המזון. וסיכא נמי דלא הוה ליה לזד מן ההוא כוס של
 קידוש אי איקרי זכריך זפה"ג נפיק ליה בזרחה המזון ולא יכיל
 מהדר זרכי על הגפן זחר זפה"ג ולא שגא קידש מקמי פתורא
 לא שגא קידש על פתורא. וכי תימא דכוס של קידוש לא נפיש
 וכיון דלא שתי טובא לא זריך לזרכי על הגפן כבר נתנו חכמים
 שיעור זין באכילה ובין זשתיה. אכילה כר' יוחנן (זרחה לא ז)
 שאכל זית מליח וזריך עליו תחילה וסוף ובמסקנא דזו הוא
 אגורי. שתייה כיון ששתה כדי רביעית כבר נתחייב זזרחה
 ראשונה ואחרונה. אי זביית אימא דגמרינן מיום הכפורים דהנן
 השותה מלא לוגמיז זיום הכפורים. ואזע"א דאמרינן (שם יד א)
 מטעמת אינה זריכה זרחה והשרוי זתענית טועם ואין זכך
 כלום וכמה ר' אחי ור' אסי טעמי עד רביעית ואידי ואידי
 קריבין לחד שיעורא. ואם תאמר שמע קידוש ולא שתי רביעית
 אס כן לא יצא ידי חובתו דקאמרינן (פסחים קז א) המקדש
 וטעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא וכל שכן אס שתי
 לכוס כלו שחייב לברך לאחריו וא"ת כיון דכוס דמזוה הוא כיון
 שטעם כשיעור זין אכילה ובין שתייה נתחייב זזרחה אחרונה.
 ואם מקדש זה ומזדיל זה עברו ולא טעמו רביעית זדאי פטורין
 מזרחה אחרונה.

נז

עוד לו. וששאלתם הא דאמור רבנן (פסחים קו ז) נטל
 ידיו לא יקדש בקידושא רבא אתמר או בכל קידוש אתמר ואת"ל
 בקידושא

בקידושא רבא אתמר. טעמא מאי. כך ראינו שצקידוש דבי שימשי וטעמא מאי הכין קאמרינן אמר רב זרונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש על היין אלא על הפת מאי טעמא יין אין צריך נטילת ידים שכך אמרו חכמים (חולין קו א) הנוטל ידיו לפירות הרי זה מנסה הרוח ופת הוא דטעונה נטילת ידים וכיון דנטל ידיו עקר דעתו מן היין ושם דעתו על הפת לפיכך אם נטל ידיו לא יקדש על היין אלא על הפת וכן אמר רב אדא בר אבהו אמר רב אמר להו רב יצחק בר שמואל אכתי לא נח נפשיה דרב שכתביהו לשמעתיא מידי בנטל ידיו ולא נטל חליא מלתא בין נטל בין לא נטל קידוש על היין ועל הפת רשות הוא דזמנין סגיאלין הוה קאימנא קמיה דרב זמנין דחביבא עליה רפתא מקדש ארפתא זמנין דחביבא עליה חמרא מקדש חמרא.

נח

עוד לו. ושאלתם הא דגרסי' (פסחים קה א) רב חיבנא בר שלמיה ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודה והוא קאי עילווייהו רב המנונא סבא אמרי ליה חזי אי נגה וקדיש יומא נפסוק ונבקעיה לשבתא אמר להו לא צריכיתו שבת היא קבועה נפשה דהתם אמר רב כשם שהשבת קבועה למעשר כך קבועה לקידוש ילמדנו אדוננו אנה אמר רב שמועה זו והיאך פירושה שמנינו בתלמוד ארץ ישראל כמעט ולא נתברר לנו. ויש כמו זאת במקומות אחרים שאומר שמועה מפי חכם ואין לנו מוצאים אותה כגון דאמרינן (ב"ב קסג ב) מסייעא ליה לחזקיה דאמר חזקיה מלאהו בקרובים כשר. אל יקשה בעיניכם כי הרבה בלא מנין יש בתלמוד שמועות שנאמרו בתוך מעשים וגופא דשמעתא לא נאמר בדוכתא אחריתי דזמנין דהדרין ואמרינן גופא והוו זה זמנין דשקבי לה ומן ההוא דוכתא בלחוד גמרינן לה ולא צריכיתו לאשכוחה בדוכתא אחריתי. ויותר על כן משניות ברייתא דאמרו תנו רבנן ותניא ולא ידעין היכן אמירן דלאו כלבו מכילתא מטיין לן. וקאמרינן אפשר השתא לא אהדר ליה ואהדר ליה בחבילתא אחריתי הכא שמעתא דאמר רב המנונא סבא הדא הוא דוכתא ולכך הוזכר מעשה כדי שתאמר זו שמועה זו ולמקצעה בגמרא. ואזו בנעורינו כך הגיע אלינו בעבור ההיא שמעתא באלו מציאות (ב"מ לא ב) דאיסור ורב ספרא דאדכרינן מאי דתנן אלמנה מזוכרת שלא בבית דין ואמר ליה ר' אבא לרב ספרא ולא אתמר עלה אמר רב יוסף אמר רב נחמן אין צריכה לבית דין מומחין אבל צריכה לבית דין הדיוטות שמראין דברים הללו דאתמר עלה בדוכתא

בדוכתה ובדוכתה ליכא מידי והכא בלחוד הוא דאתאמרה עלה וכמה תמהנו מזה עד שראינו רוב התלמוד כך הוא וישר צעינונו. והא שמעתא דאתאן עלה מיהא למדנו כשם שהשנת קובעת מוקצה למעשר כך קובעת שנת לקידוש. ופירוש הדבר הזה כי העת שהיא ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי. וכל מה שהגיעה עונה הזאת ולא עשר הרי נקבע מוקצה כל השנת כלה ותנן (שנת קבו ב) מפנין תרומה ודמאי אבל לא את הטבל וכו' ואין אדם צריך לקבוע בלצו שהספק קובעת אותה למוקצה ואין אדם צריך לבדוק ולחקור. וכן מעת שרואה אדם ספק חשכה הרי נקבעה שנת לקידוש ואין צריך לחקור מן הגנזח או מן ראשי דקלים ההגיע עת הקידוש כמו שאמרו לו לרב המנונא לבדוק להם כדי שיפסיקו לקידוש ויבינו את השלחן אלא מעשה שנראית להם כי כבר הוקבעה שנת והוקצה הטבל נתחייבו להפסיק ומציאין את השלחן לקידוש. ומה שמזאתם בתלמוד ארץ ישראל כענין שמועה זו אין לנו יודעים מהו אלא מאי דגמירנא בפירושה הגדנו לכם. וסיפא דשמעתא סבור מינה כי יוכי דקבע לקידוש קבעא להבדלה כי הלכה פסוקה היא כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה. אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת להבדלה אינה קובעת ולא אמרן אלא לאפסוקי קבעא והכי פרישו לה רבנן לאפסוקי דלא מסלקינן ש'חן ולהפסיק מלטעום כלום שאין חייבין בשעה שספק חשכה אבל להתחיל בסעודה אין מתחילין אלא בחר דנפיק יומא ומבדל. וכי אמרינן שאינה קובעת להפסיק ולא מחייב לאפסוקי הני מילי לאכילה אבל לשתייה מפסיק. ולשתייה נמי לא אמרינן דמפסיק אלא חמרא ושכרא אבל מיא לא מפסיק.

נ

לרב האי. שאלתם כמה שאמרו (שנת יב ח) ולא יקרא לאור הנר ואמר רבה ואפי' גבוה שתי קומות ומלאנו בפירושי רבינו דהלכה כרבה. ומנהגנו כאן בקירואן צנתי כנסיות ומתקצים אנשים בלילי יום הכפורים ופעמים בלילי שבתות וקורין התהלים לאור העששיות יש הפרש בין רבים דבית הכנסת ובין רבים דבתים, או בין הגרות לעששיות או לא. ועוד ראינו לאדוננו במקת חשובות כי שנים צענין אחד מותר זה הענין ה יותר הוא כמו פרשה הצריכה לשנת או חזנות שנריכין לאותה שנת או כל דבר שרונים התלמידים לקרות בתלמוד כמנהגם בחול כלן צענין אחד מותר או לא כי יש מהקדמונים שאסרו ילמדנו

ילמדנו הדוננו. ודאי הלכתא כרבה ואין אדם יחלוק עליו. ושנים שקורין בענין אחד מותר דהכי סלקא שמעתא ומלתא פסיקא אמר שנים קורין בענין אחד וטעמא דמלתא דמנטרי אהדרי וליכא למימר דהא מלתא צפרשה או צהזנות שזורך לאותה שבת אלא כל ענין א' לשנים מותר ואפי' תלמוד. גמרא הכי סלקא מיהו לא רגילי רבנן למעבד הכי ולא חזי לנא ולא שמיע לן דנקיט נסחא וגרסי צשרגא צלילי שבתא. ומאן דאמר לאו גמרא נקט אלא סייג שוי כמנהגא.

ד

ששאלחם. בית הכנסת ששער שלה צרשות הרבים ויש לו מנעול מצפנים וכשנועלין אותו מניח את המפתח בחלון של שער מצחוץ או אחורי הדלת מצפנים וצריכין לפתוח אותו בשבת לתפילה ואין יכולין להניחו כשהוא פתוח מפני הגנבים שלא יגנבו הספרים יש להם רשות לפתוח אותו מצחוץ כשהן עומדים צפני השער צרה"ר או לא. כך ראינו שמותר לפתוח הדלת כשהן עומדים מצחוץ צפני השער צרה"ר כי כל שהוא חוץ מפני השער צרה"ר וטלטול צרה"ר פחות מארבע אמות מותר הוא. ואם יש חלון ארבעה על ארבעה אסור מפני שהוא מוציא מרשות לרשות. ואם יש אסקופא שאתם עומדין עליה לפתוח את הדלת אל תעשוה אלא פחות מארבעה על ארבעה כדי שיהי להם ריוח כה צין לפנים צין לחוץ אלא שתהיו צריצין מהוציא כלום שהיה צבית הכנסת מפני הפתח ולחוץ או שתכניסו כלום מן הפתח ולפנים וזה שאתם עושים שנותנין את המפתח בחלון שעל גבי השער יפה הוא שלא יצא מן הרשות שהוא זה אבל להכניסו אל אחורי הדלת מצפנים לא מצעיא צזמן שהפתח צרה"ר אלא אפילו צזמן שיש שם אסקופא שהוא מקום פטור צזמן שהוא נעול כלחוץ דמי ואחר נעילת הדלת אסור להכניס משם כלום אל אחורי הדלת.

ה

לרב האי. הא דאמור רבנן (שבת יט א') אין מפליגין וכו' מהו לנהוג מנהג זה צנהרות גדולות כגון דגלת ופרת ונילוס של מצרים וליכנס אדם צספינה שלשה ימים קודם לשבת ולישב צה צשבת כשהיא מהלכת או אינה דומה ספינת הים לספינת הנהר לפי שצב מתרחקת מן היבשה ואינו יכול לצאת ממנה כל זמן שירצה וצנהר מתהלכת צקרוצ ליבשה וכל זמן שצזקס יוצא

יוצא או אית טעמא אחרינא. ובני מזרים וכפרים היו נוהגין איסור חמור בטלוס שלהם והיו נוהגין לזאת מן הספינות בערב שבת עד שזא אללס מי שהתירו להם ועדיין מקצתם נוהגים בו איסור הייך ראוי לעשות. אנו לא שמענו מחזותינו ולא כחכמי שתי ישיבות מעולם מי שהתיר לישב בספינת הנהרות לא בדגלת ולא בפרת ולא בזולתם ואיסור הן נוהגין בדבר זה. ומי שזא זהתיר את הדבר הזה במזרים לא יפה עשה כי אפי' היה מותר פתח הוא לכמה קלקלות. ואמרינן (פסחים נ"ב) דברים המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור חי אתה רשאי להתירם בפניהם וכ"ש דברים שלא מנינו להם התר וכשאתה מעיין דברי חכמים כולם חי אתה מוצא דבר זה בים לבד והפלגה היא שאמדו איך מפליגין ומופלג הוא בנהרות כדרך שהוא מופלג כשבוז בים אבל ודאי אלו לא נתכון אדם לשהות את עצמו בספינה בשבת ודחקו שבת במקום גדודי חיות שאם יעלה וישב במדבר חוששין למיתתו כגון זה יש רוח בדבר ואע"פ דרבחאתא דעלמא וחכמי איתני ישראל נוהגין מאד אפי' מכוזא זזה וכך ראוי לעשות.

סב

ששאלתם גוי שמלא מים בשבת והציא מרה"ר לזרכו מהו לשחות ממנו ישראל. הכי אתרמי לנא מלתא דכל מאן דעביד גוי לזרכיה דנפשיה שרי ליה לישראל לאסתפוקי מיניה בין הוא ובין בהמתו דקתני (שבת קכג א) נכרי שהדליק את הגר וכו' עד וירדו בו ר"ג וזקנים. וקא תני בצרייתא גוי שלקט עשבים להאגיל בהמתו מאכיל אחריו ישראל וכו' מילא מים וכו' בד"א שאין מכירו אבל מכירו אסור דחיישינן דכיון שידע ליה ואיתיה בהדיה דילמא מייתי בשביל ישראל. כללא דמלתא דאי ידע ישראל דגוי לזרכיה הוא דאתיה שרי ליה למשתי מינהון ואע"ג דאיתניהו מרה"ר. ואמרי' עלה אמר מר בד"א שאין מכירו וכו' הא ר"ג דמכירו הוה אמר אזוי שלא צפניו הוה. רבה אמר אפי' תימא שלא צפניו נר לאחד נר למאה. ולמאי דקא מתריץ רבא דוקא ידע ליה ואית ליה אהבה בהדיה א"ג דלריך ליה במדעס א"ג כיוצא בהן דכי הלין מילי הוא דאית למימר דמייתי בשביל ישראל אבל סתמא אע"ג דמכירו לא אית למיחש ליה וספיר דמי'.

סג

לרב נטרונאי. ושאלתם היכא דיחיב בחצר וקא חזי פורתא מנהורא דשרגא דאיכא בציתא ואשתמושי לא משתמש להסוה

להכח נהורא דשרגא ויהו לקדושי בדוכתיה בחצר. הכין ארחא דמלתא דמנוח מן המוצח מיתב להדי שרגא ומקדש ואי לא אפשר כגון דאיכא חבלא סריכא ליהיב בההוא דוכתא ולקדיש כי היכי דאמרי לענין סוכה (סוכה כו א) רב שרא ליה לרב אחא ברדלא ורבא שרא ליה לרב אחא בר אדא.

סד

ברור הוא ששכירות הנתיים הלכה כר' יוסי (ע"ז כח א) כדאמר רב יהודה אמר שמואל וכדאמר ר' אחי (1) ובלבד שלא יעשה שכונה. וכי תנן בנתיבי אף במקום שאמרו להשכיר אליבא דר"מ אתאמרא אבל ר' יוסי לא אכפת ליה לע"ג דגוי מכנים לה ע"ז דכמה דאיתא לבית בשכירות דגוי לא קרינא זיה ביתך. והא דתנן ובכל מקום לא ישכור לו את המרחץ לפי שנקרא על שמו לית בהא מלתא איסורא אלא מפני מראית העין ולא ליתי ישראל לדי חשד שהוא עושה מלאכה או שמלאכתו נעשית בשבתות וי"ט אבל שציתת צתים ושציתת כלים לית להו לרבנן וכ"ש הוא דמחייב שציתת כלים. ודשאלתון משום פונדק ופורני ובית הבד וכיוצא בהן. פונדק העשוי להשכירו לא תבצי לכוון דכצתים דמי ומותר להשכירו הטר גמור אבל פורני ובית הבד צומן שהדבר נכר שאין מלאכתו של ישראל נעשית בהן מותר להשכירן לגוי. ומעשים בכל יום נעשין בצבל שיט צתי צדים לישראל ומשכירין אותן לגויים ולא מיחו צידם חכמים. והבין חזינן דכי מקרין מרחץ על שם צעליו מקרין ולא צית הבד ופורני הלכך מרחץ אסור פורני ובית הבד מותר.

סד

שאלתם ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות סתם ולא אתנו מעיקרא, ומתן שיכולין צעליהן להשקותם כל זמן שהן רונים ומתן אין להם חלק להשקות אלא ציוס השבת חוק ולא יעבור מימי הקדמונים ויש לנו אריסין גויים שלוקחין חומש מן הפירות והן משקין ועושין כל מה שרולין וצעליהם לא ידעו עמם מאומה. יש צדבר הזה משום איסור להשקות את הזרעים ע"ג גוי בשבת או דילמא מותר שהגוי האריס הוא משקה. כך ראינו שאם השדות הללו במקום שישראל מגיעין אליהם בשבתות וצ"ט אין להניח שיהיו האריסין משקין אותן כי שדה של ישראל נראית שמשקין אותה בשבת או צ"ט ואם רחוקה היא מותר דהא ת"ר (שבת יח א) פותקין מים לנגה וכו' אבל לפתח ולשדה אסור. ששאלתם

סו

ששאלתם ישראל דקביל ארמאה למענד ליה עבידתיה ולא אספיק למגומרה לעבדתיא מחולא וקאי גוי צבתיא דישראל למגמר עבדתיא בשבתא מהו. דבר זה אסור הוא וחילול ה' ואסור לעשות כן דאמור רבנן (ו"ק יב א) מקבלי קבולת בשבת בתיך התחום אסור חוץ לתחום מותר.

סז

וששאלתם מהו שיעשה ישראל וגוי שותפות וכינד יעשה בשבת ואם נשתחף עמו וא"ל טול אתה של שבת ואני של חול בע"ש סגי ליה באמירה בעלמא או לא. כך ראינו שר"ך ישראל להתנות עם הגוי מתחילת השותפות שיטול גוי של שבת וישראל של חול ואם לא התנו מתחילה בכך אסור. ואם באו לחשבון נמי לאחר שהתנו אסור. הלכך סהם שותפות של גוי אסורה ופני שבת אבל אם התנו מעיקרא מותר בענין הזה שיטול גוי של שבת וישראל יטול של חול ואם מחשבין זה עם זה בין שבת שבת לשבת חול בין רצ למעט אסור וכן הלכה.

סח

לרב שרירא. שאלתם בר ישראל דיהב זוזי לגוי בשותפות או מטלטלין כדי למכור אותם ולעשות בהם סחורה ושקל וטרא צהון בשבת ונחול שרי ליה לישראל למשקל מההוא רוחא דקא מתגר גוי נחול ובשבת או לא. הכין חזינן דהאי דאמור רבנן משמ"א דהראשונים דשרו אף אנתנא הכין שמיע לנא מן רבוותא דילנא דכד הוו הכך זוזי מעיקרא בידא דגוי דענד צהו כדחזי הוא לצדו ולא שקיל ישראל וטרי צהדיא לא אשכחינן צכי הא מלתא דא אסור אבל ודאי היכא דאיכא חנותא דידיע בשותפות דיליה אסור ליה לישראל לאשתתופי עם הגוי דפתח גוי חנותא ויתיב ועבד מלאכתו וזבין ומוזבין ציומא דשבתא מ"ט אמרי אריסותיה קא עבד אבל היכא דהוא לגוי אנפשיה קא עבד ולא קרי על שום ישראל ואע"ג דעיקר מדעם דישראל הוא שרי דהא שדה של ישראל מותר להשכירו לגוי ואע"ג דקא עבד צה השתא בשבתא. ושמע מינה דצהיכא דזוזי ישראל בידא דגוי ועבד גוי כדחזי. זבין ומוזבין כד ניחא ליה ובטיל כד ניחא ליה ולית ליה לישראל צהדיה עסק דברים ולא צריך ישראל למענד הוא מדעם שעומד גוי תחתיו בשבת ועבד מאי דהוה

דכּוּה עבִיד לִיה לְיִשְׂרָאֵל שְׂרִי וְלִיה עַל יִשְׂרָאֵל בְּכִי אִיסוּרָה אֲבָל
 הִיכָא דְשׁוּתְפִין אִינוּן וְיִשְׂרָאֵל וְגוֹי הוּוּ עַבְדִּין תְּרוּיְהוּן וְבִיוּמָא
 דְּשַׁבְּתָא עַבִּיד גְּוִי בְּמִקּוּם יִשְׂרָאֵל וְאִתּוּ לְחַשְׁבִּי אֲהַדְדִּי עַל מַעֲסָה
 שַׁבְּתָא אֲסוּר דְּתֵינִיא (ע"ז כב א) יִשְׂרָאֵל וְגוֹי שְׁקִבְלוּ סָדָה בְּשׁוּתְפוּת
 וְכִי עַד. וְאִם בָּאוּ לְחַשְׁבּוֹן אֲסוּר וּפִי. אִם בָּאוּ לְחַשְׁבּוֹן דְּאֵע"ג
 דְּהוּא שַׁבְּתָא בְּחֻלְקוֹ שֶׁל גּוֹי וְאֶחָד בְּשַׁבְּתָא בְּחֻלְקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהִכִּין
 שְׂרִי אִם לֹא יֵצְאוּ לְחַשְׁבּוֹן אֲלֵא שַׁבְּתָא דְּגוֹי אִם מְרוּבָה אִם מוּעַט
 כִּד הוּוּ וּמִקְבֵּל גּוֹי עַל כַּפְּשֵׁיהּ דְּאִי לֹא אִתִּי לִיה בְּשַׁבְּתָא אֲלֵא דְּבַר
 מוּעַט לֹא מַחֲשָׁב. אֲבָל אִם בָּאוּ לְחַשְׁבּוֹן דְּא"ל אִתְּ שְׁקֵלָה בְּחַד
 בְּשַׁבְּתָא מֵאֵה זָוִי וְאִנָּה שְׁקִילְנָא בְּשַׁבְּתָא תַּשְׁעִין זָוִי מֵאֵה לִי וְכ"ט
 אִם יִשְׂרָאֵל תִּבְעֵ אֲסוּר.

סמ

וּשְׁשֵׁאלְתֶּם מֵהוּ לִיטוּל אֲזוּקָא מֵעַל הַחֲמוּר אוֹ סָרְגַל
 שְׁהוּא מוּרְכָב בְּשַׁבִּיל שְׁלֵא תַסְתַּכֵּן. כִּךְ הִלְכָה מוֹתֵר לְהַתִּיר קֶשֶׁרוֹ
 שֶׁל אֲזוּקָא וְשֶׁל סָרְגַל לְכַתְחִילָה מִפְּנֵי שְׁאִינוּ קֶשֶׁר שֶׁל קִיּוּמָא וּמְצִינוּ
 שְׁמוֹתֵר לְהַתִּירוֹ לְכַתְחִילָה כְּדַתֵּן (שַׁבְּתָא קַג א) מוֹתֵר חֲבָלִים
 וְכו' אֲבָל לִיטוּל אֲזוּקָא וּמְרַכָּב לְכַתְחִילָה מֵע"ג בְּהֵמָה בְּשַׁבְּתָא אִין
 תִּקְנָה אֲלֵא לְהוֹלִיכָה וְלְהַצִּיחָה בְּחֶזֶק וְלְהוֹרִידָה מִמַּעַלָּה לְמַטָּה
 וְלְהַעֲלוֹתָהּ מִמַּטָּה לְמַעַלָּה כְּדִי שִׁיפּוּל מֵאֲלִיוּ אֲבָל לִיטְלוּ בִּידוֹ אֲסוּר
 אֲבָל מִרְדַּעַת מוֹתֵר לִיטְלוּ מִשּׁוּם דְּלֹא נִפְלָה מִמִּילָא אֲבָל אֲזוּקָא
 וּמְרַכָּב לֹא וְאִם סָכַנְתָּ בְּהֵמָה אֲוִמֵר לְגוֹי וְנוֹטֵל וְשִׁפִּיר דְּמִי.

ע

וּשְׁשֵׁאלְתֶּם כִּיֹּזֵר מִנְהַג בִּישִׁיבָה (לַעֲנוּן יִצִּיחָה בְּתַכְשִׁיטִין
 בְּשַׁבְּתָא). כִּךְ רָאִינוּ שְׁאִילוּלֵי גִזְרָה דִּילְמָא שְׁלֵפָא וּמַחְוִיָּיא וְאִתִּיא
 לְאִתּוּי כָּל תַּכְשִׁיטִין בִּין שֶׁל אִישׁ בִּין שֶׁל אִשָּׁה מוֹתֵר לְאִנְשִׁים
 וְלִנְשִׁים לְנֵאִתָּ בֵּהּן בְּרִשּׁוֹת הַרְצִים אֲלֵא גִזְרָה יֵשׁ הִלְכֵךְ כָּל תַּכְשִׁיט
 שְׁאִינוּ נַחֲלֵץ יוֹצֵאִין בּוֹ וְכָל מִי שְׁאִין דְּרַכּוּ לְחַלּוֹץ וְלְהַרְאוֹת מוֹתֵר
 וְלֹא גִזְרוּ בּוֹ רַבָּנִן. וּבְטַבְעוֹת כְּדַרְבָּא דְּאֲמֵר (שַׁבְּתָא ס' א) יֵשׁ עֲלֵיהּ
 חוֹתֵם תַּכְשִׁיט דְּאִישׁ. אִין עֲלֵיהּ חוֹתֵם תַּכְשִׁיט דְּאִשָּׁה. וְעַכְשָׁיו
 מִנְהַג שֶׁל יִשִּׁיבָה בְּשַׁבְּתָא אִין יוֹצֵאִין אִנְשִׁים בְּטַבְעַת שְׁאִין עֲלֵיהּ
 חוֹתֵם וְאִפִּי בְּטַבְעַת שִׁים עֲלֵיהּ חוֹתֵם מֵה טַעַם גִּזְרָה מִשּׁוּם דְּרַבָּא
 (שֶׁס מ"א) וְאִף בְּחֶזֶק אִין יוֹצֵאִין בְּטַבְעַת בְּשַׁבְּתָא. וְמֵה טַעַם
 וְהֵלֵךְ כָּלן לְרִשּׁוֹת הַרְצִים הֵם אֲמוּרִים אִין וְדִאי לְרַה"ר אֲלֵא
 מִשּׁוּם דְּרַבֵּי דְּאֲמֵר (שֶׁס ס"ד ב) כָּל שְׁאֲסֵרוּ חַז"ל לְרַה"ר אִף לְחַזְרָא
 אֲבוּר חוּץ מִן הַכְּבוֹל הַזֶּה וְהֵל' כְּרַב. וְבִי"ט שְׁאִין אֲסוּר לְטַלְטֵל

מותר לזאת בטבעת בין לרה"ר בין לחזר וכן הלכתא. (ואיכא מרבואתא דשרו בטבעת לחזר וזהו נסח השאלה והתשובה).

עא

וששאלתם טבעת שיש עליה חותם מותר לאיש לזאת בה לכתחילה לרשות הרבים או. לא כך ראינו דאיש בטבעת שיש עליה חותם תכשיט הוא לו ומותר לזאת בה. וכן אשה שאין עליה חותם תכשיט הוא לה ומותרת לזאת בה אלא ששניהם אסורים ומשום גזרה דרבא דשמעינן מתירוצא דרב (שבת סב א) טבעת שיש עליה חותם לאיש לא יצא שמה יתננה לאשתו וטבעת שאין עליה חותם לא תצא שמה יתננה לבעלה ואם יצאו אין עליהן מלקות מדאורייתא אלא מכת מרדות מדרבנן משום גזרה דרבא. ולחזר מותר לזאת בהן בשבת בין אשה כשאין עליה חותם בין איש כשיש עליה חותם ואע"ג דאמר רב יהודה אמר רב כל שאסרו חכמים וכו' וכן הלכה הני מילי במאי דאסרי רבנן לגמרי אבל טבעת בין דאיש בין דאישה משום גזרה דרבא בעלמא הוא וכי גזר רבא ברה"ר ובכרמלית הוא דגזר.

עב

וששאלתם יוצאה אשה בתכשיט זהב לרה"ר וקשיא לכו מדקתני השירים והנזמים והטבעות דאמר לחזר אין אבל לרה"ר לא. לא כשישן על האשה אלא חלוצין ומונחין דאמר מחברת (אולי ז"ל דמהו דתימא) משוי הן או שמה כמטבעות או כדינרין קמ"ל הרי הן ככל הכלים ונטלין בחזר אבל אשה שמקושטת בהן בצוארה ובזרועותיה וברגליה ובראשה ובאזניה ובאצבעותיה יוצאה בהן לרה"ר אבל גזרו בהן דילמא שלפא ומחויא לחברתה וכיון דמשלפא ליה מן צוארה או משאר גופה ונקטה להו בידה או ביד חברתה ליתא במקום תכשיט וקא מטלטל ברה"ר ואסיר.

עג

לרב שרירא. ודתנן (שבת כב א) לא תצא אשה במחט הנקובה ולא בטבעת וכו' ואמר עלה אמר עולא וחילופיהן באיש על טבעת בלבד הוא דאמר התלמוד ולא על דבר אחר. וכן שאלנו והא הונאה כלאחר יד היא שהיא באצבעה ואין בה מלאכה ולא כונה ולמה תתחייב חטאת כאשר מצינו בטבעת שיש עליה חותם ואוקמה ר' ירמיה באשה גזברית שרגילה לחתום ויש לה בתים וכיסים חתומים ואין הטבעת כלאחר ידה מפני שהיא מתכוננת

מתכונת לשמור אותה והקשה עליו רבא ואמר תרצה באשה
 גזברית איש למה יפטור מן החטאת שאמר עולא וחילופיהן באיש
 והלא יש כסים ובתים חתומים ודעתו לשמור טבעתו אלא אמר
 רבא לעולם איש דעלמא אלא שהטבעת שיש עליה חותם תכשיט
 לאיש ואין תכשיט לאשה ושאין עליה חותם תכשיט לאשה ואין
 תכשיט לאיש ובדין להמיר זה לזה וזה לזה אלא גזרה שמה האיש
 יתן לאשה ואשה תתן לאיש.

עד

שאלתם בשיתוף מבוי אם א"ח לו בלא חבית או דילמא
 בכל מנא דבעי מנח ליה. כך ראינו שכך היו רגילין להניח
 שיתוף מבוי בחבית דתנן (עירובין כג א) כיגד משתחפין בתחומין
 מניח את החבית (שס פ' א) וכיגד משתחפין במבוי מניח חבית
 של יין ושל שמן ועד עכשיו כך אנו נוהגין שאינו כותנין את
 העירוב כדי שישתמר מן העכברים ומן החולדה ומן המטר ולא
 סגי ליה בלא הגנה. ומר רב יהודאי ז"ל כתב בהלכות פסוקות
 דיליה ונריך לזכותן ע"י אחר היאך עושה נותן את החבית לבנו
 שהוא בר מנה או לבתו בזוגת או לאדם אחר ואומר לו אמור
 שיזכו בזה העירוב כל בני מבוי זה. ויקבל מידו ואומר יזכו
 בעירוב זה כל בני מבוי זה.

עה

מי שיצא חוץ לתחום בשבת במזיד מלקין ליה דתני ר'
 חייא (עירובין יז ב) מלקין על עירוני תחומין דבר תורה דכתיב
 אל יצא איש ממקומו ביום השביעי ומי שחלל שבת בזמן הזה
 במזיד צדין הוא ולא מלקינן ליה דכי אמרי' דחייב מלקות בחייבי
 לאוין א"נ בחייבי כריתות אבל בחייבי מיתות צ"ד לא וכדתנן
 (מכות כ"ג א) כל חייבי כריתות שלקו וכו' עד הרי הוא כאחיד
 ואמרי' עלה חייבי כריתות קתני חייבי מיתות צ"ד לא קתני
 אלא בזמן הזה מה אנו יכולים לעשות לו אנו מלקין ומצוין אותו
 כדי שלא יראה הדבר כהתר ואל ישנה צאלתו.

עו

לרב האי. ששאלתם כמה שאמרו (שבת יד ב) שלמה
 תיקן עירובין וידים בשלמא נטילת ידים תקן משום סרך תרומה
 אלא עירובין היאך תקן שלמה וכי לא היו נהוגין ישראל קודם
 שלמה בזה. כך הן הדברים שכל אותן השנים שהיו ישראל טרודים
 במלחמות

במלחמות ובאויבים ובכמה מיני צרות לא היה להן פנאי לנודוד
 בין עיר לעיר ולהקן פתחי מבואות ולהניח עירובין שהיה להם
 ללכת במחנות ולשמור את הספר. ושנאל לא נהגו צעירוב כי
 במחנה הם פטורים כמו ששנינו (עירובין יז א) ארבעה דברים
 אמרו (י) במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מנטילת ידים
 ומדמאי ומלערב. וכשעמד שלמה שנאמר צימיו יסודה וישראל
 רבים כחול וכו' איש תחת גפנו ותחת תאנתו תקן להם ידים
 ועירובין שלא נהגו בהן מקודם עד אותו זמן.

עז

והא דאמר ר' יצחק (שבת קנג ב) מוליכו פחות פחות
 מד' אמות כך הלכה ועבדין הכי. מיהו צריך לישב כל פחות
 מארבע אמות. אבל צעמידה אין צורך כלום ואסור לעשות ואם
 עשה כן הרי זה מחלל שבת שהרי מועציר ד' אמות צרה"ר
 צעמידה אע"פ שהולך ועומד הליכה אחת היא וצריך לישב כל
 פחות מד' אמות. ואפי' בשדה או בצרמליה שאין בה סקילה
 ואם העביר בתוכן ולא ישב כל פחות מד' אמות חייב מלקות
 מדרבנן דקאמרי' (שם ו' א) אבל ים ובקעה וכו' ובסיפא קאמרינן
 ואין נושאין ונותנין לתוכן ואם נשא ונתן פטור אבל אסור
 מדרבנן.

עח

לרב האי. שאלתם צדור דמאלו תפילת ערבית וק"ש
 קודם זאת הכוכבים ולא יכול איניש לעכבינהו דכמה קהלות
 אקילו על נפשיהו צדק ומאלו קודם זאת הכוכבים איזה מהם
 עדיף דליצלי איניש צדורא י"ח צרכות נושום צדור עם הדרת
 מלך ושציק ק"ש וצרכות שלפניה ושל אחריה עד זאת הכוכבים
 או לעכובי עד זאת הכוכבים ומתפלל ביחיד וסומך גאולה
 לתפילה כר' יוחנן. (צרכות ד' ב). רבנן דארץ ישראל הכי עבדין
 ומאלו של ערבית ובחר הכי לזמן ק"ש קרו ולא אכפת להו למסמך
 גאולה לתפילה בערבית. ואנחנא הכי חזינן דק"ש צעונתה טפי
 עדיף וסימון לדבר זאת הכוכבים הוא דאורייתא ועפי עדיף
 וילמסמך גאולה לתפילה היכא דלא אפשר. ואי חזי איניש ללזוי
 ראשונה דצדורא רשות ושנייה חובה שפיר דמי.

עט

לרב שר שלום. הא דתנן (מגילה ל' ב) בתעניות צרכות
 וקללות אין לנו יודעים מהו ואימתי היו קורין אותן ומי הוא
 שיעשה

שיעשה כן. כך שוענו מראשונים שהיו קורין אותם בשבעה תעניות. יוס' א' קורין ויהי צימים הרבים ההם עד לך ואספת ואפטרתא דרשו ה'. ז'. מה תזעק אלי עד אז ישיר משה ואפטרתא שובה ישראל. ג' ויסע משה את ישראל עד שמעתי את תלונות ואפטרתא עד עתה (א') נאם ה'. ד' ראה אתה אומר אלי ואפטרתא ולכן יחכה ה' לחנככם. ה' אם בחוקותי עד סוף כל הקללות ואפטרתא ויאמר אליהו התשבי. ו' ועתה ישראל דע ראה ואפטרתא על דברי הבגרות. ז' והיה אם שמוע תשמע עד אתם נצבים ואפטרתא ויהי רעב צימי דוד. וזכלן אומר עגנו וסליחות.

פ

ששאלתם מה דנואר רב ששת (ברכות ח' א) אכן דדין ואינכו דדידכו. הכי פירושא אכן דדין אנו כמה שאנו חייבים דהיינו תורה שזעל פה לפי שהיה סגי נהור פטור מקריאת ס"ת שהם דברים שזכנב.

פא

לרב האי. שאלתם אי הלכתא כשמואל דאמר (מגילה ז' א) אסתר אינה מטמאה את הידים או לא. למאי הלכתא אזטריכא לכוון הלכתא וני אית לן השתא טומאת ידים ותרומה וקדש אלא דדין הוא דלית הלכתא כשמואל דאתוקם ביחידא. והלכתא כסתם מתניתין ולא עוד אלא שכל ישראל חשבין ליה כהדי כתבי הקדש (האי דפריש רב האי ז"ל דלית הלכתא כשמואל דברים נכוחים הם. אלא מאי דאמר למאי הלכתא אזטריכא לכוון הלכתא מי אית לן השתא תרומה וקדש וטומאת ידים לעולם אזטריכינן הלכתא דאי מגילת אסתר מטמאה את הידים מנילין אותה מפני הדליקה. ועוד אי אמרת מטמאה את הידים הויה לה כשאר כתבי הקדש ונהיגינן בה קדושה כשאר כתבי הקדש שאסור לאוחזן ערומים והכי אמר רב נטרונאי ז"ל שכל כתבי הקדש כס"ת ואין נוגעין בהן אלא במטפחת).

פב

לרב שרירא ורב האי. שאלתם עיקר זרחה להדליק נר של שנת מנהגא או הלכתא ואי הלכתא היכא כתיבה בתלמוד. ואי אית ליה לזעל הצית להדליק נרות הרבה על הראשונה מזרך או על האחרונה אי על הראשונה מזרך היכי מדליק בתר דקבלה

דקבלה לשבתא. ואי על אחרונה מנרך הויא לה זרעה לאחר מעשה. זרעה נר של שבת הלכתא היא ואע"ג דלא אתאמרה זבדיא דהא א"ל רבא לאזניי (שבת כה ז) שאני אומר הדלקת נר שבת חובה. ותנן זמתינמי (שם לד א) שלשה זכרים זריך אדם וכו'. וקיימא לן כאזניי דאמר (שם כג א) ודאי דזכריהם זעי זרעה. ולענין אי על הראשונה מנרך או על האחרונה כולי האי דיוקא ליכא זבא מלתא ולא זריכא דא"כ ליכא לאדלוקי טפי מן חדא. ומעשים בכל יום דמדליק כל מאי זבעי. ועוד לטעמיכו אי שביחה עם זרעה לית ליה לאדלוקי אפי' חדא ומנהגא דמלתא הכי ועוד היום לפנייהם מדליקין כמה דניחא להון ומתקני להון וטפו משחא זשרגי אי זריכו. וכד מטי עם חשכה זבדי דקא מתקני זשרגא או דטפו זכו קלי משחא מזרכין. ואלתר מזלו ידיכו ושזבתין. ולא דייקין זבאי דוקא עובר לעשייתן ואע"ג דאי זריך זרישא ולא מקבל עליה שביחה עד דזנתקן לזכלהו שרגי לא מחייב זשביחה עד דמתקן לזכלהו שרגי והוי זרעה עובר לעשייתן ושפיר דמי.

פג

זרב זטרונאי. ששאלתם מאי ניהו שליח זכור ומאי ניהו יורד לפני התיבה חדא מלתא היא או תרתין מילי ניכו. תרתין מילי ניכו. שליח זכור לפרום על שמע. ולירד לפני התיבה כמשמעה. וכדאמרינן זבקורא דשאני זין לפרום על שמע ולירד לפני התיבה דתנן (מגילה כד א) פותח פורם על שמע ומתרגם זבל לא וכו' אלמא שאני זין פורם על שמע לירד לפני התיבה דהו להו תרתין מילי.

פד

עוד לו. וששאלתם מקום שאין מי שרגיל לירד לפני התיבה אלא אחד ופעמים טרוד זמלאכתו ויש זב נערים שהגיעו ל"ז ול"ח ולא נתמלא זקנם מהו שיעשו ש"ץ ויוניחו זכים י"ח ואל יזטלו מן התפילה. כך ראינו שזה שאמרו חכמים (חולין כד ז) נתמלא זקנם להיות מזוה מן המזבח. וכמה דאפשר למהוי גזרה מליא טפי עדיף מן ינוקא. זבל ודאי זמקום זבטל מן קדושה וזרוך ויהא שנייה לא זבעי זן י"ז וזן י"ח אלא אפי' זן י"ג שנה ויום אי זבלא אפשר עושה ש"ץ דקאמרינן (ר"ה כט א) זה הכלל כל שאינו מחוייב זזכר אינו מוניא את הרבים

הרבים ידי חובתן טעמא דלא הגיע לכלל מנות הוא שאינו מוצא את הרבים י"ח אבל ונזן י"ג ואילך כי לא אפשר שפיר דמי.

פה

עוד לו. ושכתבתם לענין ס"ת. כך אמרו חכמים (סוטה לט א) אמר ר' זירא אמר רב הונא (י) כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה וכו' ומחייב אדם להקשיב ולהאזין כדי שישמע פסוק פסוק שנא' ואזני כל העם אל ספר התורה. ולגאח קודם קדושה דסדרא אמרו חכמים (שם מח א) האידנא לא מוקיים עלמא אלא אקדושה דסדרא ואמן יהא שמיה רבה מברך דאגדתא. מי שכל העולם כלו אינו מתקיים אלא עליו אפשר לזלזל זו.

פו

עוד לו. ולישב ברחוב זב"כ צעת תפילה העושים כך קלות הוא ומוקלין בעול תפילה שיש עליהם לעמוד אחריו ש"צ ולעשות סייג והדור לתפילה ולקבל עליהם עול תפילה באימה ברתת ונזיע. וכיון שעומדין ברחוב מסיח דעתו מעולה של תפילה והמסיח בתפילה אחז"ל (י) אסור לשוח בין ישתבח לפריסת של שמע דקאמרי' (ברכות לב ג) לעולם יסדיר אדם שבתו של הקב"ה ואח"כ יתפלל. הוו יראים מן המקום והזהרו בנפשותיכם ואל תעזרו על דברי חכמים שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה.

פז

עוד לו. ושאלתם שיש צתי כנסיות שמתקבצים הנזור ואומרים פרשיות שבספר ההלים בשבת ובי"ט. וזר"ה ויוה"כ מוסיפין פרשיות ועד שהנזור מוזמרין מתחילין תלמידים ושונין ודורשין ועוסקין בתורה עד קרוז לב' שעות ואח"כ מתפללין מהו לעשות כן מאחר שהגיע זמן ק"ש מותר להתחיל ולשנות קודם שקבל עליו עול מלכות שמים או לא. כך הראונו מן השנים שישראל שמשכימין וצאין צב"ה"כ בשבתות ובי"ט ולומדים מדה יפה הן עושין. וכך מנהג צב"ל מתחילת גלות ראשונה. שכיון שגלו לצבל ונמעט התלמוד וצטלו המלמדים נזעזר גלות נתקבצו בני ישראל אלל נביאים ובעלי תורה. אמרו לו אנו אין זיינו לא משנה ולא תלמוד לשנות צלילה ויש עלינו טורח ומחיה ופרנסה בשבתות ובי"ט מיהא שיש לנו פנאי נשב צטלים ונישן כל הלילה. תקנו להשכים לצב"כ ולומדים עד שחרית. והסכימו על מנהג דהע"ה שאמר חזות לילה אקום להודות לך וכו'.

פח

לרב שרירא. ושאלתם צמה שאמרו (צרכות כא ח) אם יכול לחדש דבר בתפילתו וכו' כיצד מחדש. הא מלהא משום לא תוסיפו נגעו צה. ובתפילת המוספין דלא לימרו שני מוספין הוו. והאי חידוש כגון שיכול לומר כי זה המוסף הוא שהתפלל מעיקרא והשתא לכבוד לצור הוא שונה ואינו מוסף. ואית ליה למימר הכי ירמי"א שהשנוע תפילתי שהתפללתי לפניך ושתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו ונעשה לפניך קרבנות חוביתינו.

פט

עוד לו. ושאלתם אי הלכתא כאסוה דשמואל (עירובין נד ח) דכד הוה אחי מארחא עד תילתא יומי לא הוה מזלי אשכחן לרווחתא דפרישו. הני מילי צדורות ראשונים דהוו מכווני טובא בצלותא אבל האידינא לא.

צ

לרב נטרונאי. שאלתם וקרא זה אל זה ואמר ותשאני רוח מה טעם יש שם לקרות ולתרגם. ומה טעם קצעו אותם חכמים בסדר קדושה. כך מנהג ראשונים מוקום שיש שם תלמידי חכמים כשהיו מתפללין ונופלין על פניהם ומקדשין. לאחר שעונין אמר יהא שמיא וכו' מציאין נביא וקורין צו עשרה פסוקים הן חסר הן יתר ומתרגמין אותן ואח"כ אומרים וקרא זה אל זה ואמר ומתרגמין כשם שתרגמו אותה פרשה של נביא. ואומרין ותשאני רוח ומתרגמין אותו כדי לסיים בשבח של הקב"ה ואח"כ מקדשן ועוסקין בתורה הרובה במשנה עוסק הרובה בתלמוד עוסק לקיים מה שאמרו חכמים (קידושין ל' ח) לעולם ישלש אדם וכו'. וכיון שרצתה עניות ודלות והוצרכו תלמידים להתפרנס ממעשה ידיהם ולא היו יכולים לעסוק בתורה תמיד ולהשליש בכל יום נסמכו על התלמוד בלבד ועצבו מקרא ומשנה. וסמכו על מה שאמרו כל הנחלים הולכים אל הים מקרא משנה ומדרש. ועקרו לקרות בנביא בכל יום אחר תפלה. ואע"פ שעקרו לקרות בנביא אותן שני פסוקים לא עקרו אותם. ועדיין קצועים ועומדים. ומפני מה לא עקרום שקדושה משלשת היא ק"ק ושלשהו ג"פ בתפילה. ולומר יענך ה' ביום צרה כך מנהג ציבת רבינו שבבב לאחר שמתפללין כל התפילה וגומרין אותה ופוסקין. תנאין עוסקים במשנה ובמדרש ובתוספות עד ד' שעות. ולאחר ד' שעות אומרים

אומרים יענך וגומרין אותו. ואחר אומרים וקרא זה אל זה ואמר. וגומרין שני פסוקים אלו ומקדשין ויוצאין לבתייהם. וזה לציון גואל ואני זאת צריתי אותם לא היו אומרים. ואם רצה יחיד לאומרם אין בכך כלום שלא אמרו חכמים לא יהא פחות מעשרה אלא דבר שבקדושה וזה לציון גואל ואני זאת אין בהם משום קדושה. וכיון דתקינו רבנן קדושה דסדרא אע"ג דמשום לקרות בהו אמתקן כיון דנקבעו בתפילה כדבר שבקדושה הוא ולא יהא פחות מעשרה אלא אם כן בקראי או בהלכה דגמרא.

צא

לרב האי, ששאלתם הא דתנו רבנן (פסחים ז' ב) כל המזות כלן מברך עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה מי שהיו ידיו מטונפות ובקש לרחוץ ידיו ולאכול אימתו מברך ענ"י קודם שירחץ כל המזות או לאחר שירחץ. כי ראינו מקצת חכמים מדמין אותו לטבילה ואומרים אפי' גברא דחזי וטהור כגון שידיו מטונפות מוטב לו שירחץ ידיו ויהיה בנקיות ויברך ממה שיהיו מלוכלכות ומקצת חכמים אומרים לא תהא אלא מקודם ככל המזות שהצרכה עובר לעשייתן ילמדנו אדוננו היאך. כך אנו רואין שכל לכלוך וטינוף שאין מעכב את התפילה אף כ"י אינה מעכבת ומברך ענ"י כאשר להצתם שומברך על המזות כלן עובר לעשייתן חוץ מין הטבילה בלבד.

צב

עוד לו. מ"זה לתרגם בבית הכנסת על הקורא בתורה ועל המפטיר בנביא והלכה זו ירושה מימות הנביאים.

צג

עוד לו. (') אין אנו יודעין שיש מעלה לתרגום של תורה על תרגום של נביאים אלא כמו שיש מעלה לתורה גופה על הנביאים גופן ותרגום של תורה הנקלום הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע ותרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי (מגילה ג' א)

צד

עוד לו. ששאלתם על כהן קטן מהו לקרות בתורה ראשון. תנן (מגילה כד א) קטן קורא בתורה ומתרגם ושכקורא עולם למנין שבעה. וכשר הוא שיקרא שמיני ויפטיר בנביא. ואין בהפטר

בהפטרות קטן פגם לנצור אלא דרך ארץ וישר לעמוד אדם גדול
וחשוב בין לקרות ראשון בין להפטיר. ומעמידין קטן לקרות
ראשון ולהפטיר מפני כבוד חביו. ואם על פגם הכהן הששם
שעומד שמיני לקרות בתורה ולהפטיר בנביא אין זה פגם כל
עיקר ומעשים בכל יום כהנים מפטירים.

צה

ששאלתם על שיעור חלה איזהו שיעור מדוקדק. ודאי
שיעור חלה מ"ג צנים וחומש ביצה וכדמפורש בשמעתא בעירובין
בפרק כיצד משתתפין (פג א) כי אחא רב דימי וכו' ומהיה
שמעתא הזיזין דשיעור חלה מ"ג צנים וחומש ביצה ולכך נתנה
לנו התורה שיעור בצנים ובפירות שדברי סופרים על הר סני
נתנו כדכתיב ועליהם ככל הדברים לפי שהצנים והפירות נמנאים
בכל מקום כי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שישראל
עתידין להתפזר בין האומות, ומסקלן ומדתן שהיו בימי משה
ושהוסיפו עליהן בימי חכמי א"י אין נשמרין להם והמדות משונות
בדורות ובמדינות. שבכל דור ודור היו חכמים מחדשין מדותיהם
כמפורש בכמה מקומות וגם בחלה מלינו שהיו משערין מדות
בכל יום שהרי שיגר לו בוניוס לרבי. ואמר ר' ינחק (פסחים
קט א) גמי קסטא דמורייסא דהוה בצפורי ותמניא קמיימא
דאמר ר' יוחנן דהוה יתירא על דא רבעא. וגם רב (פסחים
מח א) שיער קבא מלוגנאה לפסחא וכן הלכתא. ונשתנו כל אלו
המדות שהן מזמן קרוב וכ"ש מדורות הראשונים שאין ידועים
מדותיהם כלל ולכן תלו חכמים השיעור בפירות וצנים שהם
קיימין כל עת ואין משתנים. מיהו שיעור הצנים והפירות תלו
אותן בדעתו של רואה. ולמדת בכל שיעור חלה הן ע"ב אוקיאות⁽¹⁾

צו

חשעה קבין שיעור כ"ז ליטרין במדת צבל וכל ליטרא
מ"ג אוקיאות. שיעור כוס של ברכה שני אוקיאות ומחצה.

צז

ששאלתם אכזה דשמואל למה לא נקרא בשמו אמרו⁽¹⁾
כי אכזה דשמואל הלך בסחורה למקום רחוק לימים מלאה אותו
מדיח אחת שהיתה יודעת בלשון העופות ותבעתו לדבר עבירה
וחתן לו אלף אלפים כבר כסף. אמר לה למה. אמרה לו שמעתי
כי הלילה תוליד בן שלא היה כמוהו בחכמה. וכשמע זה הלך
בקפיצה

בקפינה בלילה אל ביתו וידע את אשתו ונתעברה וישב לדרכו
 בקפינה וכשבא הדבר לבית דין העידו כי הרה לזנונים היא
 שהרי כמה ימים שלא היה בעלה בכאן והביאהו לבית דין והלקוח
 וילדה בן ובקרא שמואל ואחר כן בא אביו והעיד עליו והיה
 שמואל אומר אני ידעתי כשהלכו את אמי והכניו בראויה על
 ראשי ופגעו את ראשי ומקום הראויה ניכר בראשי ועל זה היו
 קורין אותו אבוב דשמואל להודיע לכל שהוא אביו.

צח

לרב האי' (1) ודשאלתון הא דתנן (ברכות נד א) ועל
 הזוועות ואמרינן עלה (שם נט א) מאי זוועות אמר רב קטינא
 גוהה וכו' ובעיתון לפרושי לקון כולה ענינא כדי שיהיה לכם
 עיקר למילף מינה לכל דמי לה האי מלתא אגדתא היא ובה
 ובכל דמי לה אמרו רבנן אין סומכין על דברי אגדה וארחא
 בפרושא לבדורי תחילה דבין משיקול הדעת ובין מדברי חכמים
 לית ספק שהקב"ה אין לדמותו לשום בריה ואין לפניו לא שחוק
 ולא בבי ולא אכחה ולא דמעות ולא דוחקי וכד מזכירא הא
 מלתא מתידע דכל מלתא דאמרוה רבנן דומיא דהכי לאו על
 פשטיה אמרוה אלא בתורת משל ודימיו לדברים שגודעים בינותינו
 למראית העין כי היכי דדברה תורה בלשון בני אדם דהא נביאים
 הכי ממתלין ואמרינן עין ה' הכה יד ה' ויחר אף ה'. עלה
 עשן באפו ואש מפיו. ולאו על פשטיה אלא בתורת משל ולשון
 בני אדם. ואף הכי אמין דברי הגדה והכי תסתברא ליה לרב
 קטינא דישראל עדיפין וחשיבין קמיה דקב"ה וכל דמיתי לעלמא
 בשביל ישראל הוא לפוס דכתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות
 האדמה וגו' ורבנן אמרי (יבמות סג א) אין טובה באה לעולם
 אלא בשביל ישראל ואין רעה באה לעולם אלא בשביל ישראל.
 וחילין מידי דמחזי להון קב"ה בשמיא ובארעא מופתים וסימנין
 אינון לישראל על דברים שבינו לבינם כגון הקשת שבשעה שנראית
 בענן שם אותה אות ברית למצול. ולפוס הכין כיון דקשי קמי שמיא
 חרבנן בית המקדש ופזור ישראל ונער שריוין בו בין אומות
 העולם וכמו ששכינה שרויה עמהן בצער כדדריש עמו אנכי בצרה
 וכדדריש בכל צרתם לו צר אמר רב קטינא דמחזי להו סימנא
 על הדין קושיא. וכזאת בת קול ששמע ר' ישמעאל בן אלישע
 (2) או שחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי. וגוהא סבר רב
 קטינא דבהדין ענינא שהוא סימן דמחזי להון קב"ה לישראל
 ברומא על קושיא דצרתם בין אומות העולם דמשתכחן מיא
 מרקיעא

ונרקיעא לים הגדול וארים קול צהדיבו כנן אדם דבני וארים
 קול צבייתיה ולא ח"ו שמוריד דמעוה מעין ואין לדמות יוגרנו
 לשום מדעם מיהו כל מיא דדייבן דמעוה מתקריין כדכתיב צדייבא
 דחמרא חלאהך ודמעך. וגשמים כלהון אית למקרינהו דמעוה
 דהא עיבא דמי לעפעפי עין וחטרא דמי לדמעוה וצאתרי טוצא
 קרו ליה לחטרא דמעוה והקצ"ה מורירן בגבורתו כדכתיב והורדתי
 הגשם צעתו והכין נמי מוריד מים דמתקרי דמעוה בגבורתו
 ולא ח"ו שמוריד דמעוה מעין דאדם אלא כי היכו דמפרשי פה
 אל פה אדבר צו דלאו דמשחעי מתוך פה כי היכי דמשחעי משה
 מתוך פה אלא שבורא קול דבור שדומה כאילו יצא מפה הכין
 צורה דמעוה שדומה כאילו יצא מעינים. וכן האי דקאמר משה
 אשר עין צעיון נראה אהה ה' וכל מאי דדמי לאילין מילי דרך
 אחת היא ולא נפיש למימר דעל חרבן מקדש וצער ישראל מתחזי
 צרומא כגון צביות ואנחות דהא על יחיד אמור רבנן (מ"ק כה
 ב) כי נח נפשיה דר' אצבה אחיתני עמודי דקסרי דמעי אפשר
 שעמודים צובים אלא מן שמיא אחוו להון הכי כי נח נפשיה דר'
 יוסי שפכו מרזני דצפורי דמא כי נח נפשיה דר' יעקב אמתמיואו
 ככבי ציומא עאכ"ו אית למימר צצרת צבור וחרבן בית המקדש
 דהא קא אמרי רבנן דההוא יומא חשך השמש צצאתו ורעשו
 שמים וארץ ולא נפיש למהוי הכין. לפיכך סבר רב קטינא דגוהא
 ונחמת דמעוה שמוריד עליו כדאמר אובא טמיא ורב קטינא
 דיליה אמר כפיו סופק זה על זה והוא קול גוהא וקרא צהדיא
 כתיב וגם אני אכה כפי אל כפי. ופי היכי דמתפרש קרא
 מהפרש מיינריה דרב קטינא. והכי קאמר שאין מקרא יוצא
 מידי פשוטו אע"פ שגדרש לכמה טעמים שהקצ"ה צורא כמין
 שתי כפיים צרקיע וגספקין זה צוה ויוצא מציניהם קול גוהא.
 ורבנן דאמרי צועט צרקיע שבורא כעין רגל צרקיע וגשמע קולה
 כדאמר פורה דרכתי לצדי. ור' יונתן דאמר מתאנח שבורא
 קול שגשמע כקול אנחה ולאו ח"ו שאנחה צאה עליו כדרך שצאה
 בלב בני אדם והכין נמי הא דכתיב ה' חפץ לא שחפץ צא עליו
 כדרך שהוא צא בלב בני אדם אלא שבורא חפץ שלא כגוף ונקרא
 חפצו כך משמיע קול שבורא אותו כקול אנחה ונקרא אנחתו.
 ורב אחא בר יעקב דאמר דוחק את רגליו תחת כסא הכבוד
 ופירושא כדאת מפרש ליה לקרא דכתיב כה אמר ה' השמים כמי
 כסאי והארץ הדום רגלי אפשר גוף הוא שיושב על השמים כמי
 שיושב על כסא ורגליו על הארץ כשרפרף אלא משל בעלמא הוא
 גשם שהמלך גופו על הכסא שהוא יושב עליו ושרפרף מונח
 שאימתו

שחימתי שירצה פושט עליו את רגליו כן השכינה שרויה בשמים ככסא שהגוף עליו והארץ אין מכילה אלא מעט ממנה כשרפרף שלא הוכן אלא לרגלים והכין אמר רב אחא בר יעקב שחותן המלאכים שהם קרובים לארץ שדומין מן השכינה כרגלים מן הגוף נדחקים זה בזה ויוצא מציניהם קול וזכו גוהא. ולא חכמי ישראל בלבד אמרו כן אלא הרבה מחכמי יונים חולתה אמרו שיש מן העננים שהם מלאכים ושמים ומסן קול רעמים וקול זוועות ומסם צורקי צרקים ואף מקרא כתוב במלאכים ונוגה לאש ומן האש יוצא צרק. אלו דעותן של חכמים האלו בגוהא ויש בו דעות אחרות ודברים אחרים אלא שפתרון דברים אלו כמו שפירשנו ולא ת"ו דבר שיש בו דימוי ליוצאנו יתבאר ויתעלה.

צט

עד לו. (1) ודשאלתון הא דתנו רבנן (חגיגה יד ב) ארבעה נכנסו לפרדס בן עזאי ובן זומא אחר ור' עקיבא זה הפרדס מהו ובמה הלץ ונפגע ופגיעה זו מה היא ומה הוא קלץ בנטיעות ומה הן נטיעות הללו ור' עקיבא שנכנס לאיזה מקום נכנס ומפני מה נכנסם בשלום ויצא בשלום אם תאמר מפני צדקתו הנה בן עזאי וחזירו צדיקים הם יפרש לנו אדוננו הלכה זו כי רבו הדעות. דע כי אנו מועדנו אין דרכנו לחפות על דבר ולפרש אותו שלא מדעת מי שאמרו כדרך שאחרים עושים והרי אנו מפרשים לך דעתו של תנא זה ותוכן כונתו ואמתת מה שהיה סבור ואין אנו ערבים עכשיו שהדברים הלכה ודאי משניות הרבה יש שאינן הלכה ואנו מפרשים אותם אליבא דמאן דאתנון. ושמוא אתה יודע כי הרבה מן החכמים היו סוגרים כי מי שהוא הגון בכמה מדות זכורות ומבוארות כשמבקש לנפות במרכבה ולהניץ בהיכלות של מלאכי מרום יש לו דרכים לעשות שיצא בתענית ימים ידועים ומניח ראשו בין צרכיו ולוחש לארץ שירות ותשבחות הרבה שהן מפורשות. ובכן מניץ בפנימיה ובחדרים כמי שהוא רואה צעיניו היכלות שצעה ולופה כאילו הוא נכנס מהיכל להיכל ורואה מה שיש בו. ויש שתי משניות שהתנאים שונין אותן בדבר זה ונקראות היכלות רבתי והיכלות זוטרת. ודבר זה מפורסם וידוע. ועל אותן לפיות שנה תנא זה ארבעה נכנסו לפרדס המשיל את ההיכלות הללו לפרדס והעלה להם השם הזה ודימה את הארבעה הללו שהוא סוגר כי הצינו במרכבה וראו שנכנסו להיכלות כמי שנכנס לפרדס. ודבר זה ברור ממקומו תחילה כי פסקא דמחניתין שעליה נשנית

משנה

משנה זו ולא במרכזה ביחיד אלא אם כן היה חכם ונזין מדעתו. ועוד שמפורש בצרייתא זו בהדיא אמר להן ר' עקיבא כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים. וזהיכלות זוטרתו מפורש בלשון הזה פתח היכל ששי נראה כמי שיש בו מזה אלפים רבבות גלי מים ואין בו אפי' טפה אחת של מים אלא אייר זיו אבני שיש טהור חלולות כהיכל שזיו מראיהן דומה למים. וזה ששנו בן עזאי הנין ומת כי הגיע זמנו להפטר מן העולם. וזה ששנו בן זומא הנין ונפגע פתרון נפגע כמי שנשתטה מן המראות המזהילות שלא הכילה דעתו לסבלס. ודומה לפגעים דאמרינן (שבועות טו ב) איזהו שיר של פגעים יושב בסתר עליון וגו'. וזו היא ששנינו (חגיגה טו א) מעשה בר' יבועה בן חנניה שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית וראה בן זומא ולא עמד מפניו אמר לו מאין ולאין בן זומא וסוף המשנה אמר להם ר' יבועה לתלמידיו כבר (2) בן זומא בחוץ כלומר שיגא מכלל הדעת ופירוש אחר קאן בנטיעות משל הוא על עיקר הדבר ארבעה נכנסו לפרדם וכיון שהפסיד אחר והשחית דמוהו למי שכנסם לפרדם וקיפץ בנטיעות כי אחר חשב שיש שתי רשויות כאלו האמגושים שאמרינן הורמיו והאורמין ומקור טוב ומקור רע מעון אור וחשך לטעם זה נתכון תנא זה ששנה משנה זו. ור' עקיבא היה יותר שלם מכלן כי הנין כהוגן ונפה כראוי והכיל דעתו אותן מראות המזהילות ונתן לו הקב"ה חיים וכל דבר שנפה חשב בו מחשבה נכונה בדעת נכוחה. ודע כי דבר זה היה מקובל אצל הראשונים כלן יחדו ולא היה אחד מהם מכחש בו כי אומרים היו כי הקב"ה עושה אותות ונוראות על ידי הנדיקים וכמו שהוא עושה ע"י הנביאים ומראה את הנדיקים מראות נוראות כדרך שהוא מראה את הנביאים כי תקנות יש לעולם בדברים הללו ואין בהם הפסד כל עיקר כי יודע אלהים שאין טוענין בו טענה בטלה וכל מה שנאמר שנעשה לר' חנינא בן דוסא וזולתו מאמינים בו ולא מכחישין. ומר רב שמואל גאון ז"ל וכיוצא בו שהרבו לקרות בספרי נכרים אומרים אין המראות הללו נראות אלא לנביאים ולא יעשה גם אלא לנביא ומכחישין בכל מעשה שנאמר כי נעשה בו גם לנדיקים ואמרו כי אין זה הלכה. ואף במעשה של ר' עקיבא שנפה בהיכלות ומעשה ר' נחוניא בן הקנה ור' ישמעאל וכיוצא בהן על כל אלה אומרים אינם הלכה. ואנו סוברים כי הקב"ה עושה נסים לנדיקים ונפלאות גדולות ולא רחוק ממנו שהוא מראה אותן בפנימיות מראות היכליו ומעמד נלאכיו. ואתם מחמד עינינו אשר אתם אומר לבא לחדרי ההלכה יבאך

יביאך המלך חדרו ויזכך לתת לך מהלכים עם העומדים לפניו ותרוה מדשן ביתו ונחל עדניו תשקה כי עמו מקור חיים וישע רב.

ק

עוד לו. ושאלתם כמה שאמרו (ברכות ג' א) שלשה משמרות הוי הלילה. דעו כי משמרות אלו לכמה דברים מהן משמרות מלאכים שמקלסין לפני שכינה ומהן לדברים אחרים. ודקאמר ר' אליעזר על כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי דבר משל הוא כמו שנאמר שאג ישאג על נוהו ותורף הדבר. שיש על ישראל בשמרות הלילה להפיל תחנה על חרבן הבית כענין שנאמר קומי רני זלילה לראש השמורות ואכן חזי לן פירוש שלש שאגות אלו בשלש משמרות כנגד שלשה פריקים דתנן במס' יומא (כ' א) בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו. ציוס הכפורים מחגות וברגלים מן השמורה הראשונה וזוכר הקב"ה לחותן שלש עונות ושואג עליהן ולהכי מסתעיא מלתא ממאי דאמרינן כי קא השיב סוף משמרה ראשונה ואמנעית דאמנעיתא ותחילת משמרה אחרונה וכהי תכוון הענין לחותן שלש עונות שהיו תורמין את המזבח והן שעות של תחנונים ויש לו לדאוג על חרבן הבית משל לתלמיד היושב לפני רבו ורואה לרבו מזר הוא מזר עמו ומשחרב הבית אין שחוק לפניו לכך אסור לו לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה ובגמ' דתמיד (לכז) תני ר' חיז כל העוסק בתורה זלילה שכינה כנגדו שנא' קומי רני זלילה לראש השמורות ומ"מ חייבין בית ישראל לשחר זלילות ונאשמורות ולהרבות בתחנונים על חרבן הבית וחובה על תלמידי תכמים לעסוק בתורה ובענין הקרבנות דכתיב הנה זרכו את ה' וגו' ואמרו (מנחות ק' א) מאי זלילות אלו ת"ח העוסקים בתורה זלילה מעלה עליהם כאילו עוסקין בעבודה וכתיב לעולם זאת על ישראל ור' יוחנן אמר אלו ת"ח העוסקים בהלכות עבודה זלילה מעלה עליהם הכתוב כאילו נכנה בית המקדש בימיהם.

קא

עוד לו. משיילי רבנן משום מאי אמרי רבנן (ברכות לב) היכא הון מצלו ר' אחי ור' אסי ומאי שייכא בהאי שמעתא ואית בה תרין מימרי חד מינייהו כיון דבתפילת המוספין עסקין בתפילת המוספין קאי ואע"ג דלא מפרש מענינא גמרינן. ואודעינן דאע"ג דהוי צי כנשתחא בטבריא הון מצלו דמוספין דאלמא

דאלמא לא סבירא להו כראצ"ע ולא כר' יהודה שאמר בשמו. ואית דאתי לה מצעמא אחרינא ואמר אשמועינן דאפי' ימים שיש בהם מוסף לא הוו מזלו ר' אמי ור' אסי אלא ביחיד ביני עמודי ואי הוה ס"ל כראצ"ע או כר' יהודה שאמר בשמו לא הוו מזלו להו תפילת המוספין.

קב

עוד לו. פתיתין ושלמים פלוגתא דרב הונא ור' יוחנן (ברכות לט ז) ותרוייבו מודו שאם צריך וצנע את הפתיתין והניח את השלמים יצא וכל שכן אם צנע השלמים אלא צמזמה מן המוצר צהא מלחא מאי היא פליגי והיכא דשלם חביב ליה מן הפתיתין אפי' רב הונא מודה דעל השלם צנע כי קאמר רב הונא היכא דפתיתין חביבין ליה כגון פת נקיה ושלם הדראה רב הונא סבר חביב ליה עדיף ור' יוחנן סבר שלם עדיף והוא מלוה מן המוצר כההיא דתנן לענין עירוב (עירובין פ' ז) אפי' מואה (י) סאה והיא פרוסה אין מערבין בה כבר באיסור והוא שלם מערבין בו ופסק הדבר שהלכה כר' יוחנן וירא שמים יוצא ידי שתיקן כמר זריה דרבינא וכמשנת שלמן. והא דאמר רב פפא הכל מוודים צפסח שמיני פרוסה לתוך שלמה וצנע לא לא אמרה משום שמעתא דרב הונא ור' יוחנן אלא משום לחם עוני. והיכא מרבנן דמפרשי הכי עיקר שמעתא הביאו לפניהם פתיתין ושלמים כיון שפתיתין אינן צריכין צניעה וקרובין לאכילה קאמר רב הונא עליהן וצריך ולא מענין חביב ואינו חביב וקאמר ר' יוחנן שלם עדיף ומר זריה דרבינא ומשנת שלמן כיון שזה קרוז לאכילה וזה הדור מצריך על שניהם. וצפסח אפי' ר' יוחנן מודה שאעפ"י שאינו הדור כיון דקרינן ביה לחם עוני שפיר דמי ולפוס הדין פירושא אם הביאו לפניו צפסח פתיתין ושלמים מניח פרוסה בתוך השלמה וצנע אבל אם כל מה שהביאו לפניו שלמים לא צריך להניח פרוסה לתוך שלמה אלא צנע לו על שני ברכות כשאר ימים טובים והדין פירושא מקרב טפי אלא מיהו מהגא דעלמא צילי פסחים שמיניחין פרוסה לתוך שלמה וצנע ולא ידעינן אי צדוקא נהוג הכי או כי היכי דסליק אדעתייהו.

קג

מפני מה לא נטוו הלכות טומאה של מת במלחמות אחרות עד מדין. מפני שלא נטמאו ישראל עד מדין שכלל המלא ויחרס

ויחרם ויכו ויגד והכאה אינה הריגה ממש שגוססין היו ומניחים אותם כמו שמצינו ביום' נזיר (ד' ז) על שמשון מניין שנשמה למתים אילימא מדכתיב בלחי החמור הכיתי אלף איש דילמא גרדויי גרדי זבון והוא לא נגע אלא מהכא ויך ויהס שלשים איש ויקח את חליצתם דילמא אשלחינן דרישא והדר קטלינן ויך ויקח כתיב ודילמא גוססין שוינהו אלא גמרא גמירי לה שמע מינה דלשון ויך אינו אלא הכאה שאין בה מיתה אבל במלחמת מדין עשו הריגה ממש כדכתיב ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב וכתיב וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרגו הלכך ממלחמת מדין ואילך ננטרנו להלכות טמאי מת.

קד

למה לנו עושין שמנת ימי חנוכה מפני הנס שאירע שטמאו יונים וכו' ומה טעם יש לשמנה לילות ולא הספיקו מוננו פחות או יותר מפני שהשמנים באים מחלקו של אשר כדכתיב וטובל בשמן רגלו ומקום היה לו שנקרא תקוע כדאמרינן (מנחות פ"ה ז) תקוע אלפא לשמן שממנו השמנים יולאים ומשם עד ירושלים היה מהלך שמנה ימים בין הליכה וחזרה והכי אמרינן במנחות (א') ולפיכך המתין להם עד שיביאו משם שמן טהור וזהו שנעשה להם גם לשמנת ימים.

קה

לרבנו נסים. הא דאמרינן (פסחים קא א) לאפוקי אורחים דאכלי ושחו צבי כנשתא לאו צבי כנשתא ממש אלא צבית הסמוך לצבית הכנסת. משום דקשיא הא דאמרינן במגילה צפ' צבי העיר (כח א) צמי כנסיות אין אוכלין וכו' ומיהו א"ע"פ שלא היו אוכלין אלא צבית הסמוך לצבית הכנסת הויא לדידהו מקום סעודה הואיל ונשעת הקידוש היו יודעים היכן יסעדו וראיה מירוש' דזרכות פ' כי"ד מזרכין תמן תנינן סוכה שצעה כי"ד הרי שאכל לא יתיר סוכתו ר' אחא צס רב כהנא ור' חייה בר אשי צס רב צריך אדם לפסול סוכתו מצעוד יום ר' יהושע בן לוי אמר צריך לקדש בתוך ביתו ר' יעקב בר אחא צס שמואל קדש צבית זה וגמלך לאכול צבית אחר צריך לקדש ר' אחא בר חנינא צס ר' אושעיה אמר רב מי שסוכתו ערבה עליו מקדש לילי יום טוב אחרון צביתו ועולה ואיכל בסוכתו

אמר

אמר ר' בון ולא פליגי מאי דאמר רב (א') נשחיה דעתו לאכול
 צבית אחר ומאי דאמר שמואל בשלא היה נדעמו לאכול צבית
 אחר ונמלך ופשטא דתלמוד צבלי לא משמע הכי. ועוד יש לפרש
 צענין אחר דאכלי צבי כנשתא נמש ודקא קשיא לן הא אין
 אוכלים בהם הכי מילי סעודת הרשות דחול אבל סעודת שבת
 סעודת מצוה היא וסעודת מצוה מותר לאכול שם ודבר זה מפורש
 בירוש' פסחים (פ"ה) ר' ירמיה בעי צתי כנסיות וצתי מדרשות
 מהו שנריכין בדיקה וכו' עד שהן אוכלים שם בעצרות ובראשי
 חדשים פירוש צעבור השעה ובקידוש החדש.

קו

עוד לו. (א') קשיא לי הא דאמר ר' יאשיה (ברכות
 כג א') עד שיזרע חטה ושעורה וחרגן במפולת יד מכדי חטה
 ושעורה שני מיכין כינהו והזרען כאחד ליתייב. ומנאתי טעם
 בגמרא דצני מערבא (כלאים פ"ח) דלענין התראה קאמר שאם
 התרו בו משום שדך לוקה משום כרמך אינו לוקה עד שיזרע
 חטה ושעורה וחרגן במפולת יד.

קי

עוד לו. הא דאמרינן (ב"ב קמז א) יום טוב של עשרת
 ברור סימן יפה לכל השנה. איכא מאן דבבירא ליה דהאי יום
 יום טוב של עשרת דקתני הכא הוא יום שמיני מפני שאותו היום
 מזכירין גבורות גשמים. ולאו הכן מלתא אלא על חג שבועות
 קאמר שהוא יום גשם בסיון ובו נתנה תורה ודבר זה מפורש
 במס' ערבין באוספתא פ"ק עשרת פעמים בחמשה וכו' אבא שאול
 אומר כל זמן שיום טוב של עשרת ברור סימן יפה לעולם וכו'.

קה

עוד לו. ומה שאמרו (ברכות לג א) מתוך שהיה חכמה
 קבועה בנדרת חכמה פירוש לפי שכל החכמות בלן אינן מועילות
 לאדם אלא להבדיל בין הדברים בלן ובאמת כי זו חכמת ההתעלה
 על בן קרא וההנדלה חכמה והו כלל שנריך פרש והתשכיל יבין.

קמ

עוד לו. (א') ומה שאמרו (ברכות לג א) אמר לו הקב"ה
 לחמה משה החיימני בדברך לפי שאין הבדולא מדע אלא מצד
 מעשיו

מעשיו ויכלתו והיכולת מורה על החיות לפי שכל יכולתו ולולי שהאריך ה' לישראל היו אומות העולם כופרים ביכלתו כאשר אמר משה מזלתי יכולת ה' ואז יכפרו בחיותו שאינו נודע מנד עזמו וכאשר האריך ה' לישראל בעצור משה ראו כל העולם יכלתו וכיון שראו ביכלתו על כרחם הודו בחיותו לפי שאין יכול בעולם אלא חי ועל כן אמר לו החייתני בדבריך.

קי

לרבנו חננאל. (ברכות לב 3) מנין שחזר הקב"ה והודה לו למשה פירוש החזיק לו טובה שהבין מה שאומות העולם היו עתידים לומר ואמר לו סלחתי להם כי ודאי בדבריך יהיו עתידין לדבר. ואולם חי אני אמר ר' יצחק אמר לו הקב"ה למשה החייתני בדבריך פי' אמר לו הקב"ה למשה במה שדברת לפני וסלחתי לישראל החייתני כלומר עתידין האומות לומר חי אני בהפילי ל"א מלכים ואעמיד השמש והירח ואז ימלא כבודי את כל הארץ וז"ש ואולם חי אני וימלא כבוד ה' וגו'.

קיא

עוד לו. (שם ל' 3) (י') חד דאמר כרי שתחונן דעתו עליו פי' שתחונן דעתו עליו כדי שתסור האימה מלבו כי בעת שעובר לפני התיבה מתבהל מפני הצבור וכשמחיל להתפלל ולכוין לבו להתחנן סרה אוהה האימה מלבו דכתיב ואתחנן ואתנפל. וחד אמר כדי שתחולל דעתו עליו בשיעור שתסור האימה מלבו ויכוין לבו לחלות פני נורו שימחול על מה שפשע ומרד שזה יותר שיעור וון המתכוין לקבל פרס כי ענין ואתחנן כגון לקבל פרס הוא שהיה משה רבינו מתחנן אבל ענין ויחל הוא בקשת מחילה ונריך דברי תחינה בצנייה.

קיב

עוד לו. (שם ה' 3) על תפילתי שהיא סמוכה למטתי פירוש שלא ישאר לי דבר מלאכה לעשות ויהי לבי טרוד עלי אלא מאחרי תפילתי אשב על מטתי לאכול.

קיג

עוד לו. ומה שאמרו (שם) שצריך להתחין על חברו עד שמסיים את תפילתו פי' מפני שגורם לשכינה להסתלק כי השכינה

השכינה שרויה אפי' בשנים שנה' אז נדברו וכו' וכיון שיצא גורם לשכינה שתחלק ועל זה אמר טורפינ' לו תפילתו שנאמר הלמענך תעזב ארץ פי' אתה גרמת שתחלק השפינה ולזה הפירוש אפי' בתפילת שחרית ומנחה.

קיד

עוד לו. (שם ח' א) פדה בשלום נפש מקרב לי אומר הקב"ה כל העוסק בתורה וגמילות חסדים וכו' פי' פדה הקב"ה נפשי מכל צרה צעסקי בתורה שהיא שלום שנאמר וכל נתיבותיה שלום. מקרב לי זה גמילות חסדים שמקרבת אפי' הרחוקים כי צרבים היו עמדי כלומר הצבור היו מתפללין עמדי במקום שכינתך צבית הכנסת.

קטו

עוד לו. (שם ו' א) (1) ואמר ר' יצחק מנין שהקב"ה מניח תפילין וכו' פי' כמו שהקב"ה מראה כבודו לנביא ולחסידיו באזכנתא דלבא בדמות אדם יושב דכתיב ראיתי את ה' יושב על כסאו וכתיב ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וכמו שיש לו רגלים דכתיב ותחת רגליו כמעשה וגו' וכיון שנודע לנו כי מתראה לנביאיו בענין הזה נתברר כי זו הראיה האמורה לא בראית העין היא אלא בראית הלב. כי לא יתכן להאמר בראית העין שנראית דמות להקב"ה שנאמר ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו אלא ראיה בלב היא. וכך יתכן לומר שאפשר לאדם לראות בראית הלב דמות כבוד צראש ועליו תפילין והאמור ראיתי ראית הלב שנאמר ולבי ראה הרבה חכמה ודעת וכך כוננו ולא ראית העין ממש. כי בפירוש אמר הכתוב ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה ולמד שמראה לכל נביא דמיון שיכול לראותו אבל ראיה ממש ח"ו שיש מי שיעלה על דעתו וכו' ר' יצחק חולק על התורה הלא נאמר כי לא יראני האדם וחי. ובא ר' יצחק ואמר כי נראה הקב"ה למשה ועוד כתיב ויראו את אלהי ישראל וגו'. והנה מראה הכתוב שראו ומקרא אחר כתוב ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה וגו' קשו קראי אהדדי ופרקינן לא קשיא האי קראי דכתיב ויראו את אלהי ישראל בראית הלב והאי דכתיב כי לא ראיתם בראית העין. ומאזנו לשון הקדש שקורא כעין זה ראיה וירא יעקב כי יש שבר במארים ויעקב לא היה במארים כי אם בארץ

בארץ כנען אלא שראה בלבו. וככה רבות ולמציני מדע ויראי שמים בפחות מכן די להם להבין ולידע שאין בכל התלמוד דברים מודיעים שיש בישראל כוח דמות לבוראנו ישתבח שמו ויתעלה זכרו. אמנם חלוקי לב רשעי ארץ המינים מחפאים דברים אשר לא כן כדי לגנות את עלמן מי שפרע מדור המבול הוא יפרע מהם. ומצינו שהקב"ה יתעלה זכרו הראה למשה רבינו בחוץ הכבוד שאמר הכתוב וראית את אחורי כגון מלאך ובראשו תפילין וראה משה קשר של תפילין וסין של תפילין והציגם כעין שהראהו מושכן וכליו וזה יתכן למראית העין ויתכן לראית הלב. אבל זה שכתוב וראית את אחורי אינה אלא ראית הלב. ועל אותה ראיה של משה שראה קשר של תפילין אמר ר' יצחק רמז לה מן הכתוב תנין שנאמר נשבע ה' בימינו. וכענין זה חזון הנבואה. הנביא יושב ורואה בלבו חזון הנבואה כראית הישן חלוס. ומקרא מלא כתיב אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלוס אדבר בו פי' במראה אל העין אליו אתודע כאילו בחלוס כן אני מתראה לו ומדבר עמו. ועל אותה התפילין שנראו למשה מחוץ הכבוד חקרו רז"ל מה היה כתוב בפי. ומפרשים ומי בעמך ישראל ומי גוי גדול. ואלו הדברים וכל הענין קבלה למשה מסיני היה בידם. ובקבלה פירשום שאי אפשר לדברים הללו להתפרש מן הדעת כלל.

קטז

עוד לו. (שם ז' א') (א' א') אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי מנין שהקב"ה מתפלל וכו' גם זה פירושו כענין שפירשנו למעלה שנראה לו למשה רבנו ע"ה מתוך הכבוד נעת שאמר הודיעני נא את דרכך ואמרו חז"ל (ר"ה יז ב) בקבלה שבידם שבזמן שנאמר לו וקראתי בשם ה' לפניך נראה לו למשה רבנו מתוך הכבוד של הקב"ה כדמות שליח נצור מעוטף שיווד לפני התיבה שנאמר ויעבור ה' על פניו ויקרא אוחו הכבוד ה' ה' אל רחום וחנון וכו' נוצר חסד לאלפים וכו' מיד וימסר משה ויקוד ארצה וישתחו אותה שעה למד סדר תפילה כאשר הראוהו מן השמים וזו תפילת הענית שהראו לו למשה רבינו מן השמים כדי שיתפלל בה השרוי בדוחק. ועוד אותה שעה שמע תפילה אחרת קול מלפני הכבוד אומר יי' רצון מלפני שיכבשו וכו' והבין משה רבינו שכך ראוי לבקש מלפני השכינה וכך היו הדברים בידם הלכה למשה מסיני הלא תראה כיון שראה ר' ישמעאל כ"ג כבוד ה' אלהי ישראל בראית הלב נבית קדש הקדשים כאשר ראה

ראה ישעיהו ומיכיהו (2) שמע קול מלפני הכבוד ישמעאל בני
 דרכני פי' זרכה זו שנה והלל כדכתיב זרכו ה' מלאכיו וכסם
 שאנו אומרים תמיד זרוך כבוד ה' ממקומו וכיון שנתן זרכת
 השנה לפני הכבוד התפלל אותה הפילה שהיה זידם הלכה למשה
 מסיני ששמע אותה כאשר אמרנו ופתח ואמר יר"מ וכו'. ויש
 אומרים שאכתריאל מלאך הוא ואנו לא קבלנו אלא הכבוד הוא.
 ואנו מוסיפים ביאור לדברים הללו שפרשנו כי בכל התלמוד אין
 אומרים ענין אלא שהקדימו אותו דבר וזכרו בו ואומר ראייה
 לדברים הללו מנין לפיכך אמרנו זה שאמרו זכאן מנין שהקב"ה
 מניח תפילין התם קאי בענין האמור וראית את אחורי מלמד
 שהראהו הקב"ה למשה כבוד ועליו תפילין ללמד למשה קשר
 של תפילין ועליו אמר מנין רמז מן הכתוב שכבוד הקב"ה מניח
 תפילין ופי' מדכתיב נשבע ה' זימינו וזרוע עזו שמע מינה כי
 עז האמור כאן הוא רמז לתפילין ומלאנו בכמה מקומות זרוע
 ה'. וכן זה שאמר מנין שהקב"ה מתפלל התם קאי זר"ה זמה
 דכתיב וקראתי בשם ה' לפניך ויעבור ה' על פניו ויקרא אמר
 ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שכבוד
 מלפניו של הקב"ה נתעטף כשליח זבור והראהו למשה סדור
 התפילה ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר
 הזה ואני מוחל להם ואמר רמז לזה מן הכתוב מנין ופירש ר'
 יוחנן משום ר' יוסי רבו רמז מדכתיב ושמתים זבית תפילתי.

ק"ז

עוד לו. (ר"ה יו ז) מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח זבור
 וכו' כך פירושו כי גוה הקב"ה למלאך להתעטף כשליח זבור
 זמראית העין והענין שאמרו מלמד שהראהו הקב"ה למשה קשר
 של תפילין וכל זה זמראית העין כדמיון שליח זבור העובר לפני
 התיבה כדי ללמדו למשה רבינו. ואידך פירושא שאמרו זאגדתא
 על האי קרא זדבר ה' שמים נעשו זכרוה פיו כל זכאם מלמד
 שכל דיבור ודיבור שינא מלפני הקב"ה נזרא בו מלאך וכן כאן
 כשהיה הדיבור עם משה רבינו זפסוק ויעבר נזרא מדברו של
 הקב"ה מלאך מעוטף כשליח זבור כדי ללמדו זמראית העין
 סדרי סליחה.

ק"ח

עוד לו. הא דאוקימנא (זרכות ז' א) שהודיעו דרכיו
 זדיק וטוב לו זדיק גמור וכו' היינו זר מהני תלת בני חיי ומזוני
 זגרסינן

דגרסינן בסוף משקין (כח א) אמר רבא בני חיי ומוזני לאו
 שכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא דהא רבא ורב
 חסדא תרווייהו נדיקי גמורי נינהו רבא חי ארבעין ורב חסדא
 ג"כ שנין בי רבא שתינ תכלי בי רב חסדא שתינ הלולי בי רבא
 גהמא דשערי לאנשי בי ר"ח גהמא דסתירא לכלבי. ור' מאיר
 פליג דה ואמר שתיס נתנו לו ואסת לא נתנו לו אלא וחנותי
 את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם אעפ"י שאינו הגון
 וכוותיה שמעתא סלקא דכתיב מדוע דרך רשעים נלחה מכלל
 דלא ידעי.

קיט

עוד לו. (אבות פ"ה) הכתב והמכתב פי' הכתב שאתה
 כותב כגון אלף ריש גדי. והמכתב שאתה קורא ארץ. וראינו
 זו לרז"ל שני פירושים פירוש כתב מיני כתב שבועלס והמכתב
 הוא שהיה בלוחות כדכתיב והמכתב מכתב אלהים הוא. והשני
 הוא כמו שאומרים חכמי הגויס. (1)

והרב ר' יהודה אלברגלוני ז"ל כתב צורת האותיות
 שהוא כמו אלף צית כל אות ואות בממשה מפני שהדבור מתחבר
 מקולות משונות שיוצאים ממוקומות ידועים שהם מסוף הגרון
 הפנימי ועד סוף שפתיים החיצוניים ומבין השמשות ואילך נתן
 כח הקצ"ה בלחם הראשון ובזרעו לדורות לחבר צורות משונות
 שעומדות אחת אחת מהן כנגד א' א' מאותן קולות וזהו כתב.
 והדבור המתחבר מאותן צורות זהו הנקרא מכתב שהוא צירוף
 האותיות להיות תיבה להקרות כמלה. ואית דאמרי כתב הוא
 כתב הקדש שהן כ"ב אותיות צורת כל א' מהן מן האותיות
 שבלוחות שהיתה נקראת כל אחת ואחת מארבע צדדים. מכתב
 הדבור המתחבר מאותן צורות והפירוש הראשון ברור מן האחרון
 משום רקאמר והלוחות וכי קאמר והלוחות לוחות וכל מה
 שבהן אמר.

קכ

כהב רבנו סעדיה גאון ז"ל שלשים מצות הן שהאנשים
 חייבים והנשים פטורות ולא פירש אותן. והרב ר' יצחק בן
 גיאת כתב פירושן ואלו הן. מילה. והראיה. ויוצא לבא
 כל זכר. ושקלים כל העובר על הפקודים. פדיון בכור. ואיש
 כי תלך ממנו שכבת זרע. והכהן שלא יטמא לקרובו בני אהרן
 ולא

ולא בנות אהרן. וחייב האב למול את בנו לפדותו וללמדו תורה
אבל לא האם. סוכה. לולב. שופר. יציאת ק"ש. תפילין.
ותלמוד תורה. פריה ורביה. מורא אב ואם וכבוד אב ואם
שבין שגשגת רשות אחרים עליה. הקפת הראש. השחתת זקן.
הסמיכות והתנופות וההגשות והקמיצות וההקטרות והמליקות
והקבלות וההזאות נוהגות באנשים ולא בנשים. כל אלו שלשים
מזות.

סוף.

מפתחות.

הלכות ק"ש ותפלה.

מה	ס' מ	הלכה בר' מאיר דצעי כונה בפסוק ראשון
עח	ס' ע	צבור דקרו ק"ש של ערבית ומאלו קודם צאת הכוכבים
מה		נדה מהו לצלווי
שס.		מאין דקרי פסוקי דזמרה צתר דללי אי צעי לצרוכי
נא		צבור שאחרו תפילת המנחה ציוס הששי עד סמוך לחשכה
שס.		חולה שאינו יכול לקרות ק"ש ולהתפלל
פג		מאי ניהו שליה נצור ומאי ניהו יורד לפני התיבה
פד		מי שלא נתמלא זקנו אם כשר לשליה צבור צשעת הדחק
פה		אם מותר לצאת מצית הכנסת קודם קדושא דסדרה
		על היושבים צרחו צית הכנסת צעת תפילה והמסויחין
פו		צתפילה
פז		אם מותר להתחיל ולשנות משהגיע זמן ק"ש קודם שיקרא
פח		המוצא צבור מתפללין והוא התפלל שצריך לחדש מה יחדש
פט		אי הלכתא כאצוה דשמואל דלא מצלי כי אחי מארחא
צ		מה טעם לקרות ולתרגם וקרא זה וכו' ותשאני רוח וכו'

הלכות קריאת ס"ת.

עט		קריאת ס"ת והפטרה צתענית
פה		חייב לשמוע קריאת ס"ת
פ		סומא פטור מקריאת ס"ת
צז		מנוה לתרגם על הקורא צתורה ומפטיר צנביא

אס יש מעלה לתרגום תורה על תרגום נביאים
 כסן קטן מהו לקרוא בתורה ראשון

הלכות תפילין.

ג שיעור גובה הצתים

הלכות ברכות.

ארוחא כד מצשל מאי מצרכין עליוהי
 הלן מזוזי מאי מצרכין עליוהי
 אסיני שליקי מאי מצרכין עליוהי

הלכות סעודה.

פתיתים ושלמים על מה מצרכין

הלכות נטילת ידים.

מים אמצעיים רשות זין תבטיל לתבטיל באיזה תבטיל
 הושב במשתה והטיל מים וברור לו שלא נגע אם צריך
 נטילת ידים
 מים אחרונים אם צרכין כל המסובין ליטול קודם
 ברכת המזון
 מי שידיה מטונפות אם מצרך על נטילת ידים קודם
 נטילה או אחריה

הלכות ברכת המזון.

המצרך ברכת המזון אם חייב לטעום מהכום
 אם מסלקין השלחן קודם ברכת המזון

הלכות קידוש והבדלה.

אם יש קידוש שלא במקום סעודה
 מי שקידש ובה אצל אחרים שאין יודעים לקדש אם
 מקדש להם
 ברכת האור
 יש לקדש ולהבדיל בבתי כנסיות אע"פ שאין אורחים
 אוכלים שם
 קידושא דבי שמאי אם צריך ליתן ממנו על גב עיניו

קדש

קדש ואשתלי ולא טעים
 כוס של קידוש אם טעון צרכה לאחריו
 נטל ידיו לא יקדש אם הוא צקידוש לילה או קידוש יום
 שבת קובעת לקידוש
 אם מותר לקדש בחצר והנר צבית

חלכות שבת.

ז
 זמנחה בשבת מהו למגרם תלמוד ואבות
 היושב בספינה אם מותר להשליך לים דלי ושיורי כוסות
 ועצמות וקליפים
 מהו לשכור רשות מן הגויים לטלטל בכל הספינה
 ספינה שנכנסה לנמל מהו לירד ממנה
 ספינה שדאה מחוץ לתחום מהו לעלות לה בני העיר
 ערב שבת שהיה מעונן והדליקו הנרות ואח"כ
 זרחה חמה
 נ
 מי שכזה נרו אם מותר לטעום בליל שבת
 לקרות לאור הנר צרבים אם מותר
 בית הכנסת ששער שלה צרשות הרבים ומנעול מצפנים
 אם מותר להפליג בספינה צנהרות
 גוי שמלא מים בשבת צרשות הרבים לצרכו מהו לשחות
 מהם ישראל
 ס
 סכירות צחים ופונדק ותנור ובית הדד לנכרי
 ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות
 נכרי שעושה מלאכה צבית ישראל
 ישראל ונכרי שותפין בשבת
 ישראל שנתן מעות או מטלטלין לנכרי לעשות בהם סחורה
 מהו לטול אוכף או סרגל מעל החמור צבטיל שלא יסתכן
 מנהג הישיבה ציציאה צתכשיטין בשבת
 טבעת שיש עליה חותם אם מותר לאיש לצאת בה
 יציאת אשה צתכשיטין
 יציאה צטבעת לאיש ולאשה
 שיתוף צמזוי אם אפשר בלא חבית
 מי שיצא חוץ לתחום בשבת או חילל שבת
 הולכה פחות פחות מארבע אמות
 צרכות הדלקת נר שבת אי מנהגא או הלכתא ואם מצד
 על הראשונה או על האחרונה
 פ
 הלכות

הלכות יום טוב וחה"מ.

ח
ו
שני ימים טובים של גלויות מפני מה נתקנו
הבזורים ודורכין במועד.

הלכות ראש השנה.

ח
מה
מנהג ליקח ראשי כבשים ולאכול מיני מתיקה
סופר שניקב במשהו וסתמו שלא במינו

הלכות חנוכה.

קד
מה
למה לנו עושין שמנת ימים
שבת ר"ח וחנוכה במה מפטירין

הלכות פורים.

ל
מה
פ
מי שנשבע להתענות ביום פורים
מהו לקרות מגילה מזוינת
אי הלכתא כשמואל דאמר אסתר אינה מטמאה את הידים

הלכות מאכלות.

מה
ש
ש
ש
איסורין שבתורה אם במשהו או בנותן טעם
כחל שקרעו מהו לבשלו עם הבשר
אחיני שליקי אם יש בהם מושם בשולי גויים
ונחט שנמנחת תחובה וראשה לפנים

הלכות מילה.

ש
ש
בית דין שמלו במקום שאין אב מי יצרך להכניסו
המל את העבדים אחת מצרך או שתיים

הלכות ספר תורה.

ז
מו
כמה שטין צריך בכל דף ודף
כתיבה בלא שרטוט אם מיתרת ע"י נקוד

הלכות נדה.

מה
ש
נדה שלא טבלה אי איתה באיסור כרת
טבילה לנדה מן התורה מנין

הלכות עבדים.

מה עבד שוטה וקטן מהו להטבילו על דעת בית דין
שס נתין שנשא שפחה ושחרר את הולד מהו

הלכות נדרים ושבועות.

ה הנשבע שלא לדבר עם חבירו אם מותר על ידי כתב
ה או ע"י שליח
כ הנשבע שלא ליכנס לבית אם מותר לשלשלו בחבליים
כא הנשבע שלא ליכנס לבית אחיו אם מותר ליכנס אליו
לד לבקרו או לקברו
לז מהו נודר על דעת רבים
לח מי שנשבע בתורה שלא לישא פלונית ונתחרט
ה הנשבע שלא לשמות י"ן אם מותר לשמות שכר
לט הנשבע שלא יתפלל בזהכ"ג פ' אם מותר לפתוח
מ מקום קרוב שלא לזהכ"ג
מ שבועת גויים אם היא חמורה כשבועת ישראל
מב הנשבע שלא לאכול פת אם מותר לאכול סופגנין וכענין
מג אם נזקקין לנשבע באלהי ישראל
מד הנשבע שלא להנוה אשתו ולית ליה לשלומי לה
כתובה ולגרשה

הלכות נדוי וחרם.

י חרם ושמתא אם דבר אחד הוא
יא הפרת שמתא למי שנתנדה בחלום
לו השומע הזכרה מפי חבירו בכל לשון אם צריך לנדומו
מא נבזרא דמקבלין עליהון מלתא בשמתא ובחרם ובתר
הכי מתחרטין

הלכות אבל.

מה ישראל שיש לו קרובים משומדים מהו להבדותן
שס אבל מנודה מהו להבדותו
שס בגד שפרשוהו ונגע בגופו של מת מהו בהנאה

הלכות מלוה.

שס המלוה את חבירו ולא הגיע זמנו ונא הלוה לנאת למדינת הים
הלכות

הלכות שבועה בב"ד.

ט כשמתחייב אדם שבועה לחזירו באיזה עת משציעו
 כב אימתו מחרימין סתם
 מה מקום שבני אדם מתבטחין להשבע ואומר הפכו
 בשבועה על שכנגדו

הלכות נחלות.

כג וכד מומר אם יורש את אביו

ביאור מאמרים וענינים אחרים.

מכו בעל מעשים
 יואז בן נרויה למה נקרא בשם אמו
 יג כמה שאמרו גער באומה שמעשיה נכתבים בקולמוס אחד
 יד על מה שנהגו להזהר שלא לשמות מים בשעת התקופה
 טו מהו מעשה חדודים
 כמה שאמרו שיגר הרע נדמה לצדיקים כהר גבוה
 יז ולרשעים כחוט השערה
 יח כמה שאמרו מרדכי מוכתר בנימוסו היה צעדי וכו'
 יט כמה שאמרו צפ' ותחנך אחותו מרחוק כל הפסוק
 על שם שכינה נאמר
 מגדל הפורח באויר מאי ניהו
 כמה שאמרו כל אותן השנים שהיה אדה"ר צנדוי
 הוליד שדין ורוחין ולילין
 כמה שאמרו ויזתה שכבת זרע מבין צפרני ידיו
 כמה שאמרו משולש בכתובים כל עוף למינו ישכון וכו'
 כז כמה שאמרו כל מעשה בראשית בקומתן נבראו וכו'
 כח כמה שאמר ר' ישמעאל כמה שיעורו של יוגר בראשית
 כמה שאמרו שלש מאות ממשלות שועלים היו לו לר' מאיר
 ל מה הן הלכות נטיעת קשואין
 לא כמה שאמרו ארבע רוחות מנשבות בכל יום
 לב מהו שיחת דקלים
 לג רחצ אם היתה משבצה גויים
 מה פירושא דהדין פסוקא מי עלה שמים וירד וכו'
 שס כי פליגי רבנן במלתא ומתרגם אמר כחד מנהון
 שס מהו כינים פחים
 שס

מהו

מפתחות

מ

שס	מהו שלא נשק יעקב ליוסף
שס	מהו אל תעש עמך כעוכבי הדיינים
שס	מהו מעשרות סייג לתורה
שס	מהו נדרים סייג לפרישות
שס	זמה שאמרו שאמר שמשון זכור לי כ"ז שנה וכו'
זס וכו'	שיעור חלה ותשעה קבין וכוס של זרחה
זז	אזוב דשמואל למה לא נקרא בשמו
זח	זמה שאמר רב קטינא בטעמא דגוהא
זט	זמה שאמרו ארבעה נכנסו לפרדס
ק	זמה שאמרו שלשה משמרות היו הלילה
קא	זכהיא דר' אחי ור' חסי הוו מזלו היכא דהוו גרסי
קב	מפני מה לא נטווו זבלכות טומאה עד מלחמת מדין
קג	זמה שאמרו דאלכי אורחים זבי כנשתא
קה	זהא דאמר ר' יאשיה עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן
קו	זמה שאמרו יום טוב של עצרת זרור סימן יפה
קז	לכל השנה
קח	מתוך שהיא חכמה קצעות זזרכת חכמה
קט וקי	אמר לו הקב"ה למשה החייתני זזזבריך
	חד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו וחד אמר
	כדי שתתחולל
קיב	על תפילתי שתהא סמוכה למטתי
קיג	שנים שנכנסו להתפלל וקדם א' מהן
קיד	כל העוסק בתורה וזג"ח ומתפלל וכו'
קטו	מנין שהקב"ה מניח תפילין
קטז	מנין שהקב"ה מתפלל
קיז	מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח זזזר
קיח	זמה שאמרו שהודיע הקב"ה דרכיו למשה
קיט	מהו הכתב והמכתב
קכ	מזות שהנשים פטורות מהן